

המכון ללימודי השואה ע"ש ח. אייבשיץ

רחוב התיכון 39, נווה-שאנן, ת.ד. 9288, חיפה 31092
Gideonbe5@gmail.com

בס"ד, אדר א' תשס"ח, פברואר 2008

**ביטאון פורום שמירת
זיכרון השואה**
גיליון מספר 20

עורך: גדעון רפאל בן מיכאל

מחנה ההשמדה טרבלינקה

מחנה ההשמדה טרבלינקה
צייר: שמואל וילנברג, מעובדי המחנה וממשתתפי המרד בו.

תוכן העניינים

עמודים

- פתח דבר..... 5-3
- מסמך - הכרעת הדין במשפטו של איוון (ג'והאן) דמיאניוק, קטעים על מחנה טרבלינקה..... 45-6
- השיר – התחנה הקטנה טרבלינקה..... 46
- ד"ר ארד יצחק - הקמת מחנה טרבלינקה..... 52-47
- השיר: "אני מאמין – טרבלינקה"..... 56-53
- דוד מילגרוים: לודז' - וורשה - טרבלינקה הבריחה וההישרדות..... 64-57
- ל.פיינגולד: בית הכנסת בטרבלינקה..... 66-65
- שמואל רייזמאן: שהותו בטרבלינקה והישרדותו..... 74-67
- יעקב וירניק: שנה בטרבלינקה..... 97-75
- ביבליוגרפיה..... 98
- מראי מקומות..... 99

17,000 מצבות של אבנים לזכר קהילות ישראל שחרבו עומדות היום בשטח מחנה ההשמדה טרבלינקה. גודלה של האבן מסמל את גודל הקהילה שנרצחה.

פתח דבר

לחברי פורום שמירת זיכרון השואה, הפלג והפרכה!

עתה הגענו לביטאון מספר 20. זוהי שעה של ציון דרך ולכן מצאתי צורך לכתוב מספר מילים אישיות לקוראים הנאמנים של הביטאון.

כאשר הגיתי את רעיון הוצאת הביטאון לא שיערתי שהביטאון יגיע לכ-17,000 כתובות בדואר האלקטרוני. מקבלים אותו צעירים ומבוגרים, דתיים וחילוניים, עולים חדשים וותיקים, תושבי פריפריה וערים ועוד... ועוד... הביטאון מגיע גם לארצות רבות מעבר לים.

אני מקבל תגובות רבות וחשובות מקוראי הביטאון, מהן אני שואב את הכוחות הנפשיים להמשיך בשליחות שנטלתי על עצמי והיא שמירת זיכרון השואה.

מהתגובות, אני למד שאנשים רבים מתעניינים מאוד בשואה. אני מקפיד להשיב לכל הפונים אלי בשאלות והשאלות הן רבות. רבים מרגישים צורך להגיב לאחר קריאת הביטאון כדי לשתף אותי בתחושותיהם. יש המציעים רעיונות לביטאוני הבאים ויש המגיבים בטפיחת שכב ובחיזוקים.

מורים רבים, אנשי חינוך ומדריכי המשלחות לפולין משתמשים בתכנים של הביטאוני לפעילותם החינוכית הברוכה.

עבודת העורך אינה קלה. אני מקדיש את עיתותי בקריאת מאות עדויות של ניצולי שואה, ספרים ומחקרים הקשורים לשואה. אין הדבר קל. מה שנותן לי את תעצומות הנפש להעמיק לקרוא ולחקור היא תודעת השליחות של זיכרון השואה, שנזכור-ולא נשכח.

הפאן השני של עבודת העורך קשורה לבחירת התכנים לביטאון. אין זו עבודה פשוטה. ההתחבטויות הן רבות. ראשית, פונים אלי קוראים ושואלים: מדוע אני עוסק בקהילה, בעיירה או בארץ מסוימת? ובנוסף, כיצד אצליח בריעה הקצרה של הביטאון לתת תמונה מהימנה ותמציתית לקוראים.

ניצולי השואה מזדקנים ורבים ההולכים לבית עולמם. רק עוד מספר שנים יהיו עמנו אותם ניצולים הנמצאים בקרבנו.

מעדויותיהם החשובות של ניצולי השואה למדנו על מה שהתרחש בשואה. עדיין לא נכתב דיו על תרומתם של ניצולי השואה בהעלאת עדויותיהם על הכתב והראיונות שנתנו בע"פ והוקלטו וכן תרומתם המשמעותית בהקמת מדינת ישראל. אני אקדיש ביטאון מיוחד לנושא זה.

אני משתדל להביא עדויות רבות בביטאוני. הן ממחישות מכלי ראשון את קורות השואה ללא תווך כלשהו וכן ליצור יד ומצבה לששת מיליון היהודים שנרצחו בשואה.

אני מודה לקב"ה שנתן לי את הכוחות הנפשיים והפיזיים כדי להתמודד עם נושא השואה. בעזה"ש אמשיך ביתר שאת וביתר עוז בהוצאת ביטאוני נוספים.

ועתה נעבור לנושא הביטאון:

מחנה ההשמדה **טרבלינקה** הוקם במסגרת "**מבצע ריינהארד**" [בגרמנית: Aktion Reinhard], שהיה שם צופן למבצע הכחדת היהודים בשטחי גנרלגוברנמן. השם ניתן למבצע, מספר חודשים לאחר שהחל. שם המבצע ניתן לזכרו של ריינהארד היידריך, ראש המשטרה הנאצית החשאית ומארגן ועידת ואנזה שבה גובש "הפתרון הסופי", שחוסל כאשר נורה למוות ב- 27.5.42 בידי אנשי מחתרת צ'כים. במסגרת המבצע הצליחו הגרמנים לרצוח 1,700,000 בני אדם, רובם המוחלט יהודים.

מפקד המבצע היה אודיליו גלובוצניק - מפקד הס"ס והמשטרה במחוז לובלין. הגרעין המרכזי בסגל המבצע היו **מומחי האותנסייה** שהועברו לחזית לאחר הפסקת המבצע בגרמניה. בנוסף, גויסו מתנדבים אוקראינים.

במסגרת "מבצע ריינהרד" הוקמו שלושה מחנות השמדה: בלז'ץ, סוביבור וטרבלינקה.

הסבר קצר על המושג **הגנרלגוברנמן**. השם המלא בגרמנית: "Generalgouvernement für die besetzten Polnischen Gebiete" ופירושו, "ממשל כללי לאזור הכבוש בפולין". זהו השם שנתנו הנאצים לשטחי פולין שלא סופחו לגרמניה, לאחר כיבושה של פולין במהלך מלחמת העולם השנייה. השטח כלל חמישה מחוזות: ורשה, לובלין, רדום, קרקוב וגליציה המזרחית.

מספר היהודים בגנרלגוברנמן הגיע ל-1,800,000, הם היו קורבן לצווים מפלים, רכושם הוחרם, והם גויסו לעבודת כפייה. מאז ראשית שנת 1940 נכלאו היהודים בגטאות בתנאי מחסור חמורים וניתוק. באביב 1942 החלו הגירושים של יהודי הגטאות בגנרלגוברנמן למחנות השמדה באזור לובלין. עד שנת 1944 חוסלו כול הגטאות הללו לחלוטין.

ב"מבצע ריינהרד" רבים מאנשי הצוות הגרמנים וכריסטיאן וירט בראשם אשר הקימו את מחנות ההשמדה והפעילו אותם, היו כבר בעלי ניסיון ברצח עם, כתוצאה מהשתתפותם **בתוכנית T4 – אותנסייה**, בה הושמדו **גרמנים** שהיו לקויים בגופם או בשכלם. [השם ניתן לפי מקום מושבו של מטה הארגון ברחוב Tiergartenstrasse מספר 4 בברלין] לאחר הפסקת התוכנית בעקבות מחאה עממית בגרמניה, באוגוסט 1941, הופנה כוח האדם של התוכנית אל השמדת היהודים.

אותנסייה - Euthanasia, [בגרמנית - Euthanasie], מונח שתרגומו לעברית הוא "המתת-חן". במשפטי נירנברג אמדו את מספר קורבנות האותנסייה ב- 275,000 איש.

"מבצע ריינהרד" מהווה את הפיכת השמדת יהדות אירופה לתעשיית מוות שלמה. לפני המבצע בוצע הרג המוני, בעיקר באמצעות בורות ירי ובאמצעות משאיות גז במחנה חלמנו, אולם קצב הרצח היה איטי ולא יעיל מבחינת הצמרת הנאצית, שחיפשה פתרונות מהירים יותר. הרצח בתאי גז, שהחל בבלז'ץ והמשיך לאחר מכן בשאר המחנות, היה מהיר וזול: ההשמדה לא ארכה יותר מ-20 דקות, ואז נכנסה הקבוצה הבאה לתאי הגזים. המחנות היו חשאיים ורחוקים מכל מרכזי אוכלוסייה.

המבצע הסתיים לאחר השמדת רובם הגדול של יהודי פולין ובעקבות מרידות שהיו במחנות טרבלינקה וסוביבור, שלאחריהן נסגרו המחנות. לאחר סגירתם, המשיכו הנאצים בהשמדת השרידים שנותרו ביריות או במחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו.

פעולות השמדת ההמונים החלו **בטרבלינקה** ב-23 ביולי 1942, והמשלוחים הראשונים שהגיעו לשם היו מגטו ורשה, שבו נערך אז גירוש המונים.

בין 23 ביולי ל-21 בספטמבר נרצחו בטרבלינקה 254,000 יהודים מורשה. בסך-הכול נרצחו בטרבלינקה כ-366,000 יהודים ממחוז ורשה, כ-337,000 יהודים ממחוז רדום, וכ-35,000 יהודים ממחוז לובלין, רובם המכריע עד לחורף של 1942-1943. בסך-הכול נרצחו בטרבלינקה כ-738,000 יהודים משטחי הגנרלגוברנמן בפולין.

ממחוז ביאליסטוק נרצחו בטרבלינקה יותר מ-107,000 יהודים, רובם המכריע בחודשים נובמבר 1942 עד ינואר 1943. בקיץ ובסתיו 1942 מצאו את מותם בטרבלינקה כ-7,000 יהודים מסלובקיה שהובאו לגטאות של הגנרלגוברנמן. בין 5-ל-25 באוקטובר 1942 הגיעו לטרבלינקה ונרצחו שם כ-8,000 יהודים בחמישה משלוחים מגטו טרזינשטט. במחצית השנייה של חודש מרס 1943 נשלחו לטרבלינקה ונרצחו יותר מ-4,000 מיהודי יוון שהתגוררו בשטחי תרקיה שסופחה לבולגריה. בסוף מרס ותחילת אפריל נרצחו בטרבלינקה כ-7,000 יהודים משטחי מקדוניה היוגוסלווית, שאף היא סופחה לבולגריה. בסוף מרס 1943 הגיע לטרבלינקה משלוח אחד של כ-2,800 יהודים מסלונקי שביוון. בסך-הכול נרצחו בטרבלינקה כ-29,000 יהודים שהובאו מחוץ לשטחי פולין. בטרבלינקה נרצחו גם כ-2,000 צוענים.

בסה"כ נרצחו בטרבלינקה כ-870,000 נפש!

בתחילת מרס 1943 ביקר הינריך הימלר בטרבלינקה ובהתאם להוראותיו החלו במבצע שריפת הגויות של הנרצחים [במסגרת 'מבצע 1005']. קברי ההמונים נפתחו, גויות הנרצחים הוצאו ונשרפו במדורות ענקיות. העצמות רוסקו לחתיכות ונקברו שוב עם האפר בבורות הקבורה הקודמים. מבצע השריפה וטשטוש העקבות נמשך עד סוף יולי-תחילת אוגוסט 1943, עם השלמת שריפת הגויות נסגר מחנה טרבלינקה באוגוסט 1943.

העדויות המובאות בביטאון ממחישות לנו היטב את אשר התרחש במחנה ההשמדה טרבלינקה וגירוש היהודים ממקומותיהם.

מערכת הרמייה וההטעייה המשוכללת של הגרמנים גרמה לכך שיהודים רבים לא ידעו כי הם מובלים למוות-לרצח עד שהגיעו לתאי הגזים.

אותם מעטים שידעו את כוונותיהם של הגרמנים ניסו לברוח ולהתמרד. אחדים שרדו בבריחתם והודות לאומץ ליבם יש בידינו את העדויות שאני מביא בביטאון.

לא שיניתי את הניסוחים והתחביר מהעדויות וזאת כדי לשמור על אוטנטיות העדויות.

גדעון רפאל בן-מיכאל

עורך הביטאון

מסמך

הכרעת הדין ממשפטו של איוון (ג'והאן) דמיאניוק קטעים על מחנה טרבלינקה

לקראת הוצאת הביטאון עיינתי במקורות רבים. לאחר העיון במקורות, הגעתי לכלל מסקנה, שראוי להביא את הקטעים מפרק המבוא על מחנה טרבלינקה שכתב בית במשפט המחוזי בירושלים בהכרעת הדין:
מדינת ישראל נגד איוון (ג'והאן) דמיאניוק. תיק פלילי 373/86.

היה זה הרכב מיוחד של שופטים על פי חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוות),
תשכ"א-1961. השופטים שישבו בהרכב הם:

דב לוין, שופט בית המשפט העליון
צבי א' טל
דליה דורנר

מבלי להיכנס לסוגיית זהותו של דמיאניוק כאיוון האיום של טרבלינקה,
לדעתי, הצליחו השופטים לכתוב בתמציתיות את קורות מחנה ההשמדה טרבלינקה.

האקציות וריכוז היהודים לקראת שילוחם להשמדה

כבר צייננו לעיל כי שלב ההשמדה הפיזית המאורגן והמתוכנן בתוכנית השטנית הגרמנית להביא פיתרון סופי לבעיה היהודית באירופה, החל למעשה עם פלישת הצבא הגרמני לתחומי ברית המועצות – כבר הוסברו הדברים לעיל. זה היה האות, זה היה השלב שבו נקבעו הצעדים והאמצעים למימוש תוכנית ההשמדה ונתקבלו ההחלטות על תחילת הביצוע ומימוש ההשמדה ההמונית של יהודי פולין בשטח הממשל הכללי, מה שתואר כמבצע ריינהארדט.

משהוקמו מחנות ההשמדה והם היו ערוכים לקלוט את משלוחי הקורבנות, המשיך המסע והתקדם מזרחה אל עבר המוות, במסלול רווי הסבל והאימה שהותווה על ידי המתכננים. כבר הוסבר שכל התהליך היה מלווה במעשי הטעיה והסוואה מתוחכמים שנועדו לזרוע אשליות ותקוות בליבוניהם של אותם יהודים שבורים וחסרי אמונה. בכך הקלו על עצמם המבצעים בהעברת האוכלוסייה אל הרכבות ומשם אל ההשמדה.

כאמור, **הסודיות** היה מרכיב מרכזי בכל הפעולה. ואכן, מדיניות זו ננקטה גם כשהחל השלב השני במסע המוות. דהיינו – הוצאת היהודים מהגטאות והעברתם לתחנות הרכבת לקראת המסע אל מחנות ההשמדה. כך למשל מספר העד **רייכמן** בעדותו:

"דיברנו דברים שונים בגטאות ואמרו בגטאות שיש טרבלינקה. דיברו גם על מקומות גיהנום אחרים ורימו אותנו. למשל בגטו ורשה היו כרזות גדולות חתומות בידי מנהל או מנהיג כלשהו על העברת אוכלוסין לרוסיה. בתקופה הראשונה הייתה קנאות רבה כל כך, שבאו בכלל יותר מתנדבים ממה שהיה להם מקום במשלוחים שלהם... עוד בוורשה היו מקרים שאנשים, עלה בידם לברוח מהרכבות ובאו וסיפרו שמובילים אותם לטרבלינקה, ששם זה הסוף.

אנחנו היינו תמימים כל כך, בחשיכה שלא האמנו, שבעוד גרמניה נתונה במלחמה קשה וזקוקה לידיים עובדות, לאנשים שיעבדו, שישמידו אותנו. זה לא יכולנו לתאר. זה לא נכנס לנו לראש. היינו קצרי רואי... כאשר החלה ההשמדה, בעצם חוסר גטו ורשה שבו ישובו

כ-500,000 יהודים... הם היו כולם מורעבים והתגוללו ברחובות נפוחים מרעב, ואז התחילה תעמולה – נעביר אותכם למזרח פולין. שם תהייה לכם עבודה בשדות, יהיה לכם אוכל. אנשים מש ששו ורצו לנסוע במשך ימים הראשונים. מהר ככל האפשר. רק יותר מאוחר כאשר התחילו להגיע לוורשה בחזרה אלה שנמלטו מהרכבות והתחילו לספר רק אז הבנו. הרי אחרת יהודי ורשה לא היו הולכים כל כך בקלות אל עמוד התליה". (עמוד 1748, 1749 לפרוטוקול)

אכן, בהטעיה ובמרמה, בדיכוי וברדיפות קידמו הגרמנים ועוזריהם האוקראינים את יהודי הגטאות צעד נוסף במסע הנורא אל הצוות, וכך סיפר בעניין זה העד **צ'רני**, בעדותו הכנה, המרגשת והמזעזעת (עמוד 1187, 1188 לפרוטוקול):

"כן, זה היה נדמה לי בראש השנה... אני זוכר ברחובות ורשה, המושל הכללי... ד"ר הנס פרנק פירסם... כל מי שמתייצב באופן חופשי לאומשלגפלץ יזכה בלחם וריבה. קשה לתאר מה זה היה המילה לחם... ותרשו לי כבוד בית המשפט, היהלום בכתר הבריטי, לא היה כל כך שווה ממה שזה היה קילו לחם, הייתי רעב כל כך... אז אמרתי (לחברי), אתה יודע מה, בוא נתייצב, אמרתי, נעלה הביתה ונראה שצילה'לה (אחותו של צ'רני) כבר מפרפרת בין החיים, היא כבר לא יכלה לדבר יותר מרוב רעב, לכלוך וזוהמה. אמרתי, בוא נתייצב... השמועה בזמנו הייתה... לוקחים אותכם למזרח. איפה מזרח, מה מזרח. לעבודה.

זאת הייתה שמועה. אבל לומר שלא ידענו שזה סופנו, ידענו. בתת הכרה ידענו אבל האדם בכל זאת האמין שהמלחמה תיגמר ובכל זאת ייקחו לעבודה אז הייתה מגמה בזמנו למזרח למזרח... הצטרפנו להמון והלכנו יחד איתם אבל כשהגענו לרחוב ז'יקה היו ברחובות, נראו שם הרבה גוויות. נוצות בכל מקום, איפה שהלכתי נוצות מכלי מיטה. הביאו אותנו באלפים... הביאו אותנו לאומשלגפלץ. זה היה שם קרוב לפסי הרכבת.

הגענו לשם, חושך בעיניים. אלפים שכובים, רכונים, ילדים, זקנים, נשים וטף על הארץ. סביב אוקראינים, הג'נדרמנים, המשטרה הפולנית, שומרים. יריות מסביב, סחוטנים בלי אוכל נשארו שם. החזיקו אותנו עד הערב. זעקות עד לב השמיים. לעת ערב, אני רואה, קצת, לא רחוק, בניין גדול. אני אומר לו, אתה יודע מה, בוא אולי נלך לראות מה שם... אז בלילה.. הצלחתי לזחול יחד איתו לבניין. נתברר שהבניין הזה היה בית ספר. חיפשתי שם מים, מים. לא שתינו. הצלחנו לעלות במדרגות וסביב היו אוקראינים... הרגשתי סירחון של צואה. נכנסנו בפנים אנחנו שומעים אידיש, היה בלילה. הסתובבתי. בקושי הצלחנו (להגיע) לאיזה חדר.. ואני דורך על בני אדם גונחים. אמרתי ריבונו של עולם איפה אנחנו, איפה אנחנו."

לא מעט מיהודי הגטו שכשל כוח סבלם, היו מוכנים להיאחז בכל שביב של תקווה ושל אשליה, שמא אולי אכן יישלחו למחנות עבודה, שמא אולי יוכלו להשיב את נפשם במעט לחם ומים. הלכו אל מקום הריכוז מרצונם. אולם הרוב הגדול לא האמין וביקש להציל את

נפשו ולהסתתר. לפיכך, לווה ריכוז היהודים אל כיכר המשלוחים והאומשלגפלץ, במעשי אכזריות, הוצאת היהודים מבתיים, ריכוזם בקבוצות גדולות בתוך העיר או העיירה, הייתה מלווה במכות והתעללות (עדות ד"ר ארד עמוד 175 לפרוטוקול).

ככל שמדובר בגטו ורשה, מספר ד"ר ארד בעדותו עמוד 181,182 לפרוטוקול (וכן בספרו 275 עמוד 42, 41) לאמור:

".. ובכן, קודם כל הזכרתי את התאריך 22.7 (זה היום שבו הופעל מחנה טרבלינקה הלכה למעשה והחל הגירוש הגדול של יהודי ורשה אל ההשמדה). כאן יש לנו מסמך, אותו יומן של יושב ראש היודנרט של גטו ורשה, אדם צ'רניאקוב, שם 22.7 הוא כותב בו כדלהלן: 'בוקר, שעה 7:30, אני בקהילה גבולות הגטו שמורים על ידי חטיבה מיוחדת מלבד הכוח הרגיל. בשעה 10 מופיע שטורמפירר הפלה (אותו האיש סגנו של גלובוצ'ניק במבצע ריינהארדט)... מופיע הפלה עם חבריו וניתקו את הקשר הטלפוני. היהודים פונו מהגינה שממול, הזהירנו שיהודים ללא הבדל מין וגיל יפוננו מזרחה. היום עד השעה 16:00 יש לספק 6,000 נפש, וככה לפחות יהיה בכל יום. ובאותו יום אכן לקראת הערב, יצא מוורשה משלוח היהודים הראשון למחנה ההשמדה טרבלינקה..."

למחרת 23.7 הוסיף צ'רניאקוב ביומנו:
"השעה 15:00, לעת עתה יש 4,000 ליציאה. עד שעה 16:00 חייבים לפי פקודה – 9,000."

ומוסיף ד"ר ארד:
"יהיה זה הרישום האחרון של צ'רניאקוב ושעה אחר כך הוא התאבד."

אישור לעובדות היבשות אך הטרגיות שביומנו של צ'רניאקוב, מוצאים אנו במסמכים הגרמניים. באותו יום עצמו ה-22.7 כותב גלובוצ'ניק להימלר, (שציווה על ביצוע ההשמדה כולה במסגרת מסע ריינהארדט עד דצמבר 1942). שהינה אכן כל הבקשות הכמוסות ביותר שלו אומנם הולכות ומתגמשות. במסמכים ת/276 ו-ת/277 ישנו אישור לכך כי החל מיום 22 ביולי, נוסעת יום-יום רכבת עם 5,000 יהודים, מוורשה דרך מלכיניה לטרבלינקה.

את תפיסת היהודים וריכוזם בכוח למשלוח ברכבות, חווה העד רוזנברג בהיותו בגטו ורשה וכך מתאר הוא את ההתרחשות המזעזעת, שהייתה למעשה תופעה יומית כפי שהבחין בה רוזנברג מחדר מגוריו. שומעים אנו מפיו (עמוד 752, לפרוטוקול):

"העבירו את רוב היהודים מהגטו למקום יותר קטן. ריכוזו אותנו שם... היינו באותו מקום תקופה קצרה ביותר. לא היה כבר מזון. דאגתי בכל צורה שהיא להביא הביתה את המזון. אם אפשר היה להשיג את זה. באמצע הלילה, שמענו דפיקות בבית, בדלת... פתחתי את הדלת, לא היה אור, לא היה חשמל לגמרי. ראיתי לפני שחור הכל, היו שני אנשים מזויינים. היה להם פנס ביד והם פנו אלי בשפה, שהייתה מוכרת קצת, אבל זה היה ברוסית או באוקראינית... הם קיללו משהו, עזבו ויצאו מהבית בצעקות, כולם לרדת... אמא אמרה לי אז, שאין לה יותר כוח להתחבאות. אנחנו יורדים. לקחנו את כמה הדברים שהיה לנו.. וירדנו לרחוב. ראיתי המון המון אנשים עומדים כבר שמה וכל פעם הצטרפו עוד אנשים יהודים לאותו התור.

אחרי קצת זמן, לא אוכל בדיוק עכשיו להגיד, עצרו אותנו אנשים עם לבוש שחור... שאמא אמרה שהם מדברים זה עם זה אוקראינית והלכנו ככה עד רחוב מסויים ושם היה אומשלגפלץ המפורסם.. התיישבנו על הרצפה שמה וחיכינו. לא ראיתי לפני שום דבר. אבל בהלה גדולה הייתה זה עם הילדים, זה עם הורים. בסביבות הצהריים חילקו לנו, לכל אחד, לכל נפש לחם כזה כמו היה שחור ודביק... וזה קיבלנו לפני העלייה לקרונות."

כך היה בוורשה וכך היה בגטאות האחרים. מספר העד **פנחס אפשטיין**, אשר היה תושב צ'נסטוחובה על יומו האחרון בגטו זה (עמוד 482 לפרוטוקול):

"במוצאי יום כיפור 1942, סליחה בלילה, צלצלו בבניינים, העירו את כל האוכלוסייה. הוציאו אותם לרחוב וציוו... להתרכז במקום, שהיה לפני המלחמה תחנת רכבת. הדבר הזה בוצע על ידי אוקראינים. הם צלצלו בשערים. אנשים יצאו החוצה וצעקו לנו להתרכז. כיוונו אותנו לכיוון תחנת אוטובוסים שהייתה לפני המלחמה. שם, התרכזנו כל היהודים אשר הוציאו אותם לרחובות. התחיל תוהו ובוהו. זה אי אפשר לתאר מה שהיה, ילדים, נשים, זקנים, אנשים שלא יכלו ללכת והביאו אותנו לתחנת הרכבת, ואחרי שריכזו את כולם בתחנת הרכבת הובילו אותנו לתחנת משא... דחקו אותנו לקרונות ושם... הפרידו אותי מן ההורים..."

כך גם היה עם קהילת יהודי מזריץ'. מספר **אברהם גולדפרב**, בהודעה שנגבתה מפיו ביד ושם ב-13.3.61 (נ/46) בין היתר לאמור:

"בסוף אוגוסט 1942 ביצעו הגרמנים את הגירוש ממזריץ'. יחד עם זה הם הרגו באותה אקציה מאות רבות של יהודים. על הרמפה עמדו הרבה קרונות מסע ריקים, מוכנים לקלוט אנשים. הגרמנים ריכזו כ-14,000 יהודים בערך וגירשו אותם לתחנת הרכבת. הדרך לתחנה הייתה זרועה מאות הרוגים ואחרים שכבו פצועים וביקשו עזרה. הגרמנים השתוללו באכזריות מיוחדת. היכו ורצחו. הם הבטיחו לנו שמובילים אותנו לעבודה ב'ודנלגר'."

בתחנות האיסוף האמורות, נותקה אחיזתם של היהודים מבסיס אדמת מגוריהם. אבדה תוחלתם לנס-כי-יקרה, והם נדחסו בכוח אל תוך קרונות הרכבת הדחוסים, צעד נוסף במסע אל המוות.

המסע ברכבות לטרבלינקה

כמוסבר, נרתמה הנהלת הרכבות של הרייך הגרמני להעמיד לרשות מבצע ריינהארדט, את אמצעי התחבורה, להעברת משלוחי היהודים אל מחנות ההשמדה. אולם, כל שהעמידו למטרה זו הם רכבות משא עם קרונות שהיו מיועדים להעברת משאות או בעלי חיים, אך לא להסעת בני אדם. אולם הרי ליהודים, שנגזר דינם למות, ליהודים ככלל, לא התייחסו הגרמנים ועוזריהם כאל בני אנוש, לכן, בעיניהם, קרונות המשא היו ראויים ומתאימים למילוי המשימה.

מסע היהודים, שנדונו להשמדה, ברכבות בואך טרבלינקה, היה אחד השלבים המזעזעים והאכזריים מכל שניתן להעלות על הדעת, בנתיב הדמים אל המוות. מתאר את המסע הזה בעדותו **ד"ר ארד**, על פי מחקריו, לאמור:

"מדובר פה על קרונות משא שאליהם נדחסו מאה, מאה וחמישים איש בכל קרון. כך שלמעשה, ברכבת, שהיו בה 60 קרונות, היו שני קרונות של אנשי הליווי ו-58 קרונות משא בהם נדחסו לא חמשת אלפים איש, כפי שכביכול עולה מתוך המסמכים הגרמניים, אלא 6,000 וגם 7,000 איש, וזאת בדחיסות איומה, היות והרכבות גם לא נסעו כפי שתוכנן.

כדי להדגים את הדברים, הנה למשל, מוורשה היו יוצאות רכבות עם 60 קרונות. לאחר טלטולי דרך שנמשכו לא שעות מועטות כפי שנדרש למרחק שבין וורשה וטרבלינקה, אלא גם יום יומיים ויותר הייתה נמשכת הנסיעה עד הגעת הרכבת לתחנה בשם מלכיניה, המרוחקת מטרבלינקה כ-3-4 ק"מ. שם היו מנתקים כל פעם 20 קרונות, שהיו מוסעים על ידי קטר לעבר מחנה טרבלינקה, כי זו הייתה קיבולת הרציף במחנה ההשמדה. יהודים הוסעו בדחיסות איומה ורבים מתו בדרך. האנשים הוחזקו בתוך הקרונות בלי שום תנאי סניטאריים, בלי מים. רבים כאמור מתו תוך יום יומיים בהיותם בתוך הקרונות".

תיאור דברים זה יבש ותמציתי הוא. אין הוא מבטא את הזוועה ואת האימה שהיו מנת חלקם של אלה אשר חוו את החוויה מסמרת השיער.

אין לנו אלא לחזור ולתאר את ההתרחשויות העגומות והאימות כפי שסיפרו עליהן בכאב ומנהמת לבם, אותם מתי מעט, שניצלו ובפיהם סיפורי האימים. **אברהם גולדפרב**, בהודעתו נ/46, אשר חווה את מסע הרכבת ממזריץ' לטרבלינקה, מספר לאמור:

"כאשר כל המשלוח עם היהודים הגיע אל תחנת הרכבת, דחסו הגרמנים 140-200 אל תוך כל קרון בעוד שלקרון אחד יכלו להיכנס כ-60-70 אנשים. את הקרונות הם סגרו חזק וחסמו בלוחות. אוכל ומים לא נתנו. אנשים נחנקו, לא היה אוויר לנשימה. חוץ מזה החדירו הגרמנים לפני יציאתה של הרכבת כלור. הכלור שרף בעיניים. החלשים יותר התעלפו, זחלו על הראשים, דפקו בקירות עם מה שרק יכלו. מתוך צימאון ליקקו הילדים את הזיעה מגופותיהם של אבותיהם. בקרון שלנו נמצאו 150 אנשים. במשך שני הימים שהובילו אותנו לטרבלינקה, נחנקו 135. בדרך ניסינו לשבור לוחות מהקרון וניסינו לקפוץ. הגרמנים, בשמעם דפיקות, עצרו את הרכבת ופתחו ביריות, מי שקפץ מהקרון נורה".

העד **פנחס אפשטיין**, נדחס אל תוך הקרונות בצ'נסטוחובה ותוך כדי כך הופרד מהוריו ומאחיו, שנדחסו לקרונות אחרים וכך הוא מספר בין היתר בעדותו (עמוד 483 לפרוטוקול):

"לקרון דחסו כ-120 איש, עם החבילות ועם החפצים והצפיפות הייתה נוראה. היו אנשים שנפטרו בדרך. היו אנשים שנחנקו בדרך... בלילה הצליחו שני אנשים לקפוץ מהרכבת. אחרי כמה דקות רכבת נעצרה והדלת נפתחה והאוקראינים איימו עלינו, שאם מישהו עוד יקפוץ מהרכבת, יירו בנו... האנשים היו מאוד מבוהלים. התחילו לבכות. אחרי כמה דקות הדלת נסגרה והרכבת התחילה שוב לנוע".

העד **רייכמן** נלקח אל הקרונות במקום אחר. אך גורלו לא שפר משל האחרים, וכך מספר הוא בעדותו (עמודים 1651-1652 לפרוטוקול):

"... הכריחו אותנו לצאת אל כיכר השוק, ומשם הובילו אותנו כבהמות אל לוברטוב (עיירה השוכנת כ-20 ק"מ מלובלין). אספו אותנו שם מכל העירות. היו מוכנים קרונות בקר ואליהם הכניסו אותנו. דחסו אותנו 140-150 איש, אני מעריך, בכל קרון ולא ידענו מה יהיה הלאה. ואז החילונו לנסוע. האמנו משנסענו זמן רב, שכן, סינורו את עינינו. אמרו לנו שאנו נוסעים לאזורי המזרח, לעבוד בשדות רוסיה. הנסיעה הייתה איומה. לא היה לנו מי שתייה, שמרו עלינו מסביבנו אוקראינים, וכל פעם, שהיינו מבקשים מהם מים לשתייה, היינו צריכים לפשוט מעלינו את השעון או לתת להם כסף ולא תמיד התמזל מזלנו שהביאו לנו מים..."

מסע ההטעיה של הגרמנים הפיח כאמור תקוות שווא ואשליות בלבם של המוסעים אל מוות. אך הספק האיום קינן בלב. עוד בשנת 1944, לאחר שהצליח להינצל ולהגיע לוורשה, העלה **יחיאל רייכמן** על הכתב את סיפור ההשמדה, כפי שחווה אותו. בזיכרונותיו אלה (מוצג נ/14) מספר רייכמן כדלהלן:

"אני נוסע עם אחותי הצעירה והיפה – רבקה, בת ה-19, ועם חבר טוב שלי – וולף בר רייזמן, עם אשתו ועם שני ילדים. כמעט כל אלה הנמצאים בקרון הינם מכרים קרובים שלי מאותה העיירה לובעלסקי. כ-140 איש הננו בתוך הקרון. ישנה צפיפות מיוחדת. האוויר הוא סמיך וגרוע. לחוצים אנו איש אל רעהו. על אף הימצאותם של גברים ונשים יחד, מוכרח כל אחד, עקב הצפיפות, לרוקן את צרכיו במקום בו הוא עומד. נשמעו אנחות קשות מכל פינה ואיש את רעהו שואל, לאן נוסעים אנחנו? אבל ענה כל אחד בהרמת כתפיים, אוי, מעומק הלב. אין אף אחד יודע לאן הדרך מובילה ויחד עם זה אף אחד אינו רוצה להאמין שהיננו נוסעים לשם. היכן שמובילים כבר במשך חודשים את אחיותינו ואת אחינו, את אלה הכי קרובים לנו. על ידי יושב ידידי... והוא מבטיח לי שהיננו נוסעים לאוקראינה ושם נוכל להתיישב בכפר ולעסוק בעבודות האדמה. הוא מסביר לי שזה ידוע לו בוודאות מכיוון שזה אמר לו קצין גרמני... אני רוצה להאמין בכך למרות זה שאני רואה שלמעשה אין הדרך כך... כאשר הרכבת נעצרת, אני מבקש מהאוקראינים שייתנו לנו קצת מים... הוא דורש ממני 100 זלוטי עבור בקבוק מים.. אני מסכים... אני שואל אותו – כמה זמן ניסע עוד, התשובה היא שניסע שלושה ימים לאוקראינה. אני מתחיל להרהר, אולי זה נכון באמת. היננו נוסעים כבר 15 שעות למרות זה שהדרך היא 120 ק"מ. בבוקר היינו מתקרבים אל התחנה בטרבלינקה".

דברים דומים מספר בעדותו העד **רוזנברג** (עמודים 753-754 לפרוטוקול):

"הקרונו נפתחו ונדחסו בצעקות לקרונו האלה אני ומשפחתי. הייתי בקרון הזה עם עוד הרבה אנשים. אחרי זה שהיננו כבר בפנים, היה מחנק גדול. סגרו עלינו את הקרונו, את הדלתות. הרכבת התחילה לזוז וזה היה כבר חושך. לאן לא ידענו איפה אני נוסע. בתוך הקרון צעקות, ילדים רצו לשתות, רוצים לאכול, רוצים לעשות את צרכיהם. לצערי הרב, גם אני עשיתי מה שצריך כמו שכל אחד עשה. צחנה גדולה הייתה. מאגברות היו בקרונו. לא ידעתי מה הם עושים. קדימה אחורה. לא יכולנו להבין מה זה.

בדרך כלל לא ידענו איפה נוסעים. בתוך הקרון אני זכור כרגע איש אחד והוא אמר אז לאנשים שיישבו בפנים. אם אנו נוסעים בכיוון כזה ואם נראה את הזה המסוים, אז זה לא כל כך טוב. לא ידע בדיוק מה זה וכך אמר: אם ניסע בכיוון אחר אז אני לא יודע איפה נוסעים. אנחנו התקרבו למקום שהוא אמר לא כל כך טוב, אבל לא ידעתי איפה זה... אותו בוקר הצצתי מהחלון, שהיה עם ברזל שזור ועם חוטי ברזל דוקרניים. הסתכלתי מקום שומם ומלא אנשים במדים שחורים עם כלי נשק עליהם. הסתכלנו החוצה והם הראו לנו סימנים לא כל כך סימפטיים. ברור שהיום אני אומר את המילה לא סימפטיים, אבל זה היה מחריד.. פתאום התחילה הרכבת לזוז. הסתכלתי שוב פעם מהחלון על הפסים שלנו, והסתכלתי שאנחנו עוברים ביעד... בערך נסענו 20 דקה והגענו. הרכבת נעצרה ופתאום שמענו צעקות: פתיחת דלתות 'אלה ראוס', 'אלה ראוס'."

העד **צ'רני** בעדותו לפנינו, על דוכן העדים, נראה כאילו הוא נמצא שם ועובר את כל אותה חוויה מזעזעת בשנית. איש רגיש הוא מר צ'רני ואדם כן, בעל יכולת ביטוי, המצליח להעלות מתוך זיכרונות האיתן, את שחווה. הוא ויתר המובלים אל ההשמדה. ברגעים הקשים והאיומים בתוך קרונו המשא. דומה שאין לך תיאור נאמן, אמין ומזעזע מזה, העולה מדברי צ'רני בעדותו. איה סופר ואיה במאי היכולים להעלות ולתאר את חוויה באופן ברור ובוטה יותר ממה שמשמיע צ'רני, בלב קרוע ובעיניים דומעות בבית המשפט בישראל. וזה תיאורו (עמודים 1190-1193 לפרוטוקול: בהשמטות האפשריות:

"הגיעו הקרונות. זעקות עד לב השמיים: לקום. אנחנו קמנו כגוש בשר אחד, והתחילו לצעוק: קדימה לקרונות... כל זה מלווה במכות רצח, זעקות. התחילו לדחוס אותנו, לעלות ולדחוס אותנו, עם מכות רצח, לעלות לקרונות. מי שנפל כבר לא קם יותר. האוקראינים, הז'נדרמריה וה-אס.אס דחסו אותנו לתוך הקרונות, לקרון כזה של בהמות. יכלו להיכנס 50-60 איש, דחסו אותנו למעלה ממאה בני אדם... כשהאוקראינים באו לנעול את הדלתות עם קרש, דחפו את גוש הבשר פנימה. באותו רגע שסגרו אותנו בתוך הקרונות, אז אם בכלל קיימת מילה סיוט. אינני יודע איך בכלל להגדיר את המילה סיוט. המחנק, הזעה, אחד שכב על השני. לא היה אוויר. אומנם למעלה היה אשנב, שהוא היה סורג וחוטית תייל. לא היה אוויר והרכבת לא זזה מהמקום. עוד שמענו בחוץ צעקות. כל אחד עם ילדים. תן לו לגשת, ואחד זועק איפה את אמא, איפה אתה טאטה, איפה אתה אבא, איפה אתה.

אחד החזיק את השני ואני חשבתי שאני נחנק. לאחר כשעתיים אני כבר לא יכולתי. אז התקרה הייתה עם זעה. הרי בני אדם מזיעים. אני רואה שאנשים מתחילים עם האצבע ללקק את השפתיים. כל כך רציתי מים – 'אביסלה וואסר', מים לשתות, קצת מים... אני זוכר אנשים השתגעו, ממש השתגעו. התחילו לשתות שתן. כשהרכבת התחילה לזוז, התחלה במקצת הקלה. אוויר התחיל להיכנס.

נסענו, לא יכול לזכור כמה, ושוב פעם הרכבת נעצרה והתחילו אותן הזעקות ובחוץ שמענו את היריות כל הזמן.. גיהינום. ראינו בלילה את האש של הכדורים ששרקו. נסענו ונעצרנו למעלה מיומיים. כשנעצרנו ביום, איכרי הסביבה כנראה כבר ידעו, באו עם מים, זה כיכר לחם, מה זה טיפת מים. אני אמרתי בלבי 'אביסלה וואסר פאר דם טוט' – קצת מים לפני המוות. לא רציתי יותר שום דבר. לפחות קצת מים לפני המוות ולומר 'שמע ישראל'.

זהו, והגויים באו להציע מים, ואני זוכר דרשו אלף זלוטי כסף פולני. זה היה אז הרבה והיותר צעירים התחילו לומר: תנו לגשת לחלון, ואני זוכר איזה איכר, הוא קיבל את הכסף. שמעתי 'ער ראט אויסגיגאסן די וואסר' – הוא שפך בחוץ את המים, לא נתן את המים.

אני זוכר בנוסף לזאת, זה היה נדמה לי כבר היום השני. הצליחו לעקור את הסורג של האשנב. אני זוכר, נתנו לגשת ליותר צעירים שיוכלו לקפוץ מהחלון וגם אותי הרימו וקירבו אותי לתוך האשנב הזה ואז לפחות נשמתי אוויר. אני ראיתי איך שעומד שם אחד, נתפס בקיר ובלוחות ומסביר איך לקפוץ. כל זה בנסיעה. אבל כל הזמן יריות, יריות וצעקות... היו כמה כאלה שקפצו. אחרי למעלה מיומיים, הגענו לתחנה ששמה מלכיניה, והתחילו שוב פעם, אנחנו נוסעים למזרח. מן תקוות שווא. באותו רגע, הרי כל אחד חיפש באותו רגע להיאחז במשהו. אז זאת הייתה האחיזה. אבל בינתיים בקרון היה סירחון כזה של שתן ושל צואה. את הצרכים עשו בתוך הקרון. עמדנו. אני לא זוכר כמה, אבל שמענו איך שהקטר מתנתק ומייד הרגשנו, שקטר אחר מתחבר בחזרה... אחרי כמה זמן התחלנו לנסוע חזרה אולי חצי שעה... נכנסנו למחנה טרבלינקה. לא ידענו אז. פתאום הרכבת נעצרה, הקרונות נעצרים, ואני שומע זעקות בגרמנית 'אוף מאכן'."

משנפתחו הדלתות של הקרונות אל רציף תחנת מחנה ההשמדה טרבלינקה, נגאלו אומנם אלה ששרדו ברכבות מסיוטי הנסיעה, אך עד מהרה כבר פסעו את פסיעותיהם האחרונות, במסלול המוות, אל תוך תאי הגזים. זו זוועה, זו אימה, וזה משק כנפי המוות, המרחף על פני הבאים בשערי מחנה ההשמדה.

ברציף הרכבת בטרבלינקה

מדיניות ההטעה וההסוואה ליוותה את תהליך ההשמדה לכל שלביו. כך גם בהגיע קרונות המסע, בהם אלפי היהודים הנדונים להשמדה, אל רציף הרכבת במחנה ההשמדה טרבלינקה. המגמה הייתה להמם את הבאים, להשלותם, למען יקל על מבצעי ההרג לעשות את מלאכתם ביסודיות, במהירות וללא הפרעות. בין היתר, הוסוה כל אזור רציף הרכבת של מחנה ההשמדה. בשלב מסוים, כתחנת רכבת סדירה ותמימה. כך, שלמקום אימים זה, הייתה חזות תמימה של תחנת רכבת עם רציפים, קופה לקניית כרטיסים, שעות כניסה ויציאה של הרכבות. הכל למען יצירת הרושם על הבאים, שאכן הגיעו למחנה עבודה ולא אל גיא הריגה.

בחזית התחנה, גם הוצב שלט גדול, כתוב בשפות המוכרות, כפי שתיאר זאת מפקד המחנה **פרנץ שטנגל** (בעדותו ת/6, שצוטטה לעיל). בשלט זה נאמר כי הוא מחנה מעבר למחנות עבודה, כי יש להתפשט ולעבור תהליך רחיצה במקלחות, ומקביל הבגדים יעברו חיטוי.

היו ימים בהם קידמה את פני הבאים **תזמורת**, שניגנה כדי לשפר את ההרגשה של הבאים. היה גם שכרוז הודיע ברמקול את שנרשם על השלט – דהיינו תהליך הרחצה והחיטוי והמעבר למחנות עבודה.

הרצון לחיות גרם לכך, שחלק מהבאים היו מוכנים להיאחז בכל אשליה ובכל מעשה של אחיזת עיניים ולקוות לטוב. אין תימה, איפוא, כי נוכח "קבלת פנים" מטעה שכזאת, נמצאו בין הבאים שפרצו במחאות כפיים, לשמע "הבשורה" שהגיעו למחנה מעבר. אולם, לא עברו דקות רבות והמציאות טפחה על פניהם.

עם היציאה מהקרונות אל הרציף החל מחול שדים, סחרחורת מרושעת של אלימות והרג, טשטוש חושים וציות עיוור לפקודות של הגרמנים והאוקראינים עושי דברם. מתוך חוסר אונים והשלמה עם מר הגורל פסעו האומללים ואף רצו אל המסלול הסופי המוביל אל המוות בתאי הגזים. (עדותו של **ד"ר ארד**, עמוד 195 לפרוטוקול וכן ספרו נ/2).

מצד אחד, דאגו מפעילי מחנה ההשמדה ליצור את אותה חזות חיצונית תמימה, ומצד שני ריכזו בבוא כל משלוח של קרונות עם הלקוחים למוות כוח רב של שומרים אוקראינים, בפיקודם של חלק מאנשי ה-אס.אס הגרמניים, כדי שיטילו חתתם על הבאים, ימריצו אותם לציית לכל שנדרשו לעשות, ולמנוע כל ניסיון של התקוממות, או ניסיון להימלט, נוכח מחזות הזוועה שתגלו עד מהרה לעיני הבאים.

אזור הקבלה הוקף משמרות אוקראינים. עם היפתח הקרונות, תפסו אלה עמדות, גם על הרציף וגם על חלק מהגגות. חלקם אוחזים מקלעים ורובים וחלק מגלבים. משמר חזק של אוקראינים הקיף את כל אזור הקבלה, לאורך כל המסלול מהרציף ועד תאי הגזים. מרגע שניתנה ההודעה לבאים שהנה הגיעו למחנה מעבר ועד להכנסתם אל תאי הגזים, אורך כל הזמן הזה שהתארך עד לכדי שעה שעתיים, הייתה הפעולה נמרצת ובקצב רצחני, כשמהומת אימים סביב. מכות בקתות הרובים, המרצה במכות מגלב, יריות באוויר, נביחות (נשיכות בפי כלבים מאולפים וצמאי דם). כל זאת, כדי להחזיק את הלקוחים למוות בהלם. שלא יתעשו עד שיהיו סגורים בתוך תאי הגזים (עדות **ד"ר ארד**, עמודים 196, 222, 223 לפרוטוקול).

כשנפקחו עיני הבאים ההמומים, נתגלה לעיניהם מחזה מזעזע, מסמר שיער. לאורך הרציף היו מונחות גוויות לרוב והצחנה איומה. מתוך הקרונות נזרקו אל הרציף גוויותיהם

של אלה שכשל כוחם ומצאו את מותם בדרך. או כאלה, שאפסו כוחותיהם וכבר לא היו מסוגלים לעמוד על רגליהם. אחרים ניצבו חסרי אונים, מטושטשים, עיניהם בוהות במתרחש ורוחם נסערת.

בשלב זה ובמקום זה, נתקלים הבאים לראשונה בקבוצות יהודים עובדי כפייה, אשר הוכרחו לעסוק בכל "עבודה" בזוויה ומלוכלכת, כשמפקדי המחנה עושים קבוצות עבודה אלה. לחלק מהמנגנון שהועסק בתהליך ההשמדה. חלילה וחס, אותם עובדי כפייה לא היו בין המובילים את אחיהם למוות. לא היו בין המדרבנים את האומללים אל מקום ההריגה. אולם עליהם הוטל התפקיד האיום והנורא, לאסוף את בגדיהם של מומחים, לאסוף את רכושם, להובילם אל קבר כפי שעוד יסופר בהמשך. מי שנתמזל מזלו מבין הבאים ו"הצליח" להצטרף אל קבוצת עובדי כפייה כזאת, נמצא מציל את עצמו ממוות ודאי, מייד, ונמצא מטפח בלבו אשליית חיים. תקווה כלשהי לשרוד, במחיר מזעזע של חיים בתוך הזוועה. השתתפות כפויה בעבודות המחנה, כשאימת המוות מרחפת עליו תדיר.

הקבוצה הראשונה של עובדי הכפייה היהודים שהבאים נתקלו בה, כונתה "קבוצת הכחולים", משום שענדו סרט כחול על זרועם. תפקידם היה להוציא מהקרונות את החולים ואת אלה שלא היו מסוגלים ללכת בכוחות עצמם ולהביאם אל מה שמכונה היה "לאזארט" (מרפאה) ושם נורו בידי סדיסטים גרמנים או אוקראינים. קבוצה זו, שנקראה גם "עובדי הרציף" או "באנהוף קומנדו", מנתה כ-40-50 איש ותפקידה היה, כאמור, להוציא מהקרונות את החולים וחסרי האונים וכמובן גם את המתים וכן חפצים שהאנשים נטלו כצידה לדרך. קבוצת עובדים זו פעלה תחת עינם הפקוחה של השומרים האוקראינים, והיה אם התרשלו בעבודה ולא ביצעו את המוטל עליהם בזריזות ובמהירות הנדרשת, ואם חטאו, חלילה, באי מילוי הוראה, דינם נגזר והם נשלחו עם האחרים אל מותם בתאי הגזים, שהרי לא הייתה כל בעיה להחליפם ביהודים שהגיעו במשלוח החדש.

עוד מתרוקנים הקרונות, עוד מוצאים הבאים בתהליך ההעברה את הדרך המובילה לתאי הגזים, ועובדי הרציף כבר עסקו בניקוי הקרונות כדי שאלה יחזרו לתחנת המוצא במצב תקין, נקיים וערוכים לקלוט ולהביא למחנה ההשמדה משלוח נוסף. כך, בקצב רצחני, עוד אל היוצאים, ואלה באים. היו ימים שקצב ההשמדה הגיע לכדי חמישה עשר אלף יהודים ביום אחד (ראה עדות **ד"ר ארד**, עמודים 196, 198, 204, 205 לפרוטוקול וכן עדות שטנגל במוצג ת/6).

כך היה, כך שומעים אנו מפי הניצולים ששרדו לפליטה.

יחיאל רייכמן בזיכרונותיו (מוצג נ/14) מתאר את המתרחש ברציף כך:

"הרכבת נוסעת לאט ואנחנו חודרים לתוך יער. מסתכלים איש על רעהו. התשובה – מי יודע? לא עובר הרבה זמן ולעינינו מופיע מראה מעציב ומפחיד – מראה של מוות. אני רואה, דרך הפתח הזעיר של הקרון, ערמות גבוהות של מלבושים. אני משער ורואה כבר שאנחנו אבודים. לצערנו העניין הוא אבוד. לא עובר הרבה זמן ודלת הקרון נפרצת בקלות שטניים "ראוס, ראוס". כבר אינני מטיל ספק באסון שלנו. אני לוקח את אחותי בזרועה ומתאמץ ככל שאפשר לצאת מן הקרון. אני משאיר את הכל בקרון. אחותי הגלמודה מעירה לי, מדוע אני משאיר את החבילות ואני עונה לה: אין זה נחוץ. אינני מספיק להגיד לה כמה מילים ונשמעת צעקה רצחנית: 'גברים ימינה, נשים שמאלה'. בקושי אני מספיק להתנשק איתה ואנחנו כבר מנותקים לנצח. מתחילות הכאות מכל צד. הרוצחים מריצים אותנו לתוך החצר בשורות ובצעקות..."

ובעדויותו (עמוד 1653 לפרוטוקול) מספר **רייכמן** לאמור:

"נכנסנו לתחנת טרבלינקה השנייה ואז נפתחו הדלתות כאילו מעשה שנים, והתחלנו לשמוע את הצרחות: 'החוצה יהודים ארורים, החוצה'. יצאנו מהרכבת ואז החלו להכות בנו מכל עבר. מימין ומשאל נחתו עלינו הפרגולים ושמענו את הצעקות: 'גברים ימינה, נשים שמאלה'. אז ראיתי לאחרונה את אחותי ולא עוד".

מספר העד **אפשטיין** על הגעתו לרציף הרכבת בטרבלינקה, וכך הוא מספר בין היתר (עמודים 486-484 לפרוטוקול):

"הכניסו אותנו לאן שהכניסו (הכוונה לתחנת הרכבת ובמחנה טרבלינקה). הדלתות נפתחו ובצעקות איומות ובמכות ציוו עלינו לצאת החוצה ולשבת. התיישבנו. נתגלה לפני מחזה מחריד, שאין לי מילים לתאר אותו. לפנינו הייתה אמבטיה עם מים. זה היה פיתיון... מי שניגש לשתות קיבל מהאוקראיני עם קת הרובה. אחרי המקרה הראשון שראינו את זה, אף אחד יותר לא ניגש לשתות מים. ממולנו היו שתי גוויות, אשר היו עם גולגולות מרוסקות. כל החלק האחורי הזה היה מרוסק. אחרי שישבנו, עבר איש א.ס.אס. והצביע באצבע: 'אתה אתה, הצידה'. והלכתי הצידה. אחרי כמה שניות שמעתי בצד, ראה אותי אחי דוד, אחי הצעיר ממני. הוא קם והתקרב אלי. ראה אותו איש ה-א.ס.אס. ניגש אליו ועם קת של אקדח פיצח לו את הגולגולת. אותי תקפה סחרחורת והילד הזה נעלם. לא ראיתי אותו יותר.

משיצאו האנשים מהקרון, נצטוויתי להיכנס לקרון ושמה הייתה אישה זקנה שלא יכלה ללכת וציוו עלי לקחת אותה ללאזארט. לפי המושג שלי לזאראט זה בית חולים. הלכנו עם האישה הזאת אל הלאזארט. כשהגעתי לסביבות הלאזארט ראיתי שני תינוקות, שעוד לא ידעו לזחול, ואני נרתע והחבר שלי. הושבנו את האישה ליד שפת הבור וחזרנו. איש ה-א.ס.אס. ציווה עליו לקחת את האישה ולהוריד אותה למטה לתוך הבור, ולמטה הוא ירה בראשה והיא נשמטה מידינו... בבור הייתה אש. לא עם להבה.. והתינוקות האלה היו על האש הזאת והיו מלאי כוויות. הבכי של התינוקות האלה מצלצל לי עד היום באוזניים שלי..."

גורלו של העד **אליהו רוזנברג** במשלוח שהגיע מוורשה לא היה שונה, וכך הוא מספר (עמודים 754,756 לפרוטוקול):

"הגענו למקום, הרכבת נעצרה ופתאום שמענו צעקות ופתיחת דלתות. 'אלה ראוס' (כולם החוצה, כולם החוצה). התחלנו לצאת החוצה ואמרו 'פראואן לינקס' 'מנר רכטס!' (נשים שמאלה, גברים ימינה!) הספקתי לעוד לקבל מאמי משהו ביד. זו הייתה טבעת. נדברנו שאם אנו מגיעים למקום מסויים, לכתוב לאיזה מכיר נוצרי.. ושם לציין איפה אני נמצא או היא... מאותו רגע אני כבר את אמי ואחיותי יותר לא ראיתי. אני התיישבתי עם כל הגברים ושמה גם ראיתי את דודי כי הוא גם היה באותו הטרנספורט שלי. התיישבנו על הרצפה... לא ידענו איפה אנחנו נמצאים בשום פנים ואופן... שמעתי וראיתי ריצה של אנשים רצים לקרונות עם מטאטאים ומוציאים דברים משמה. ושמעתי מאחד היהודים שרץ ככה ושהיה איתנו בקרון ... אומר לי, מוישה תפוס מטאטא והציל את עצמך... האדם הזה לא היסס הרבה ומצא לי מטאטא והסתלק ממני ולא ראיתי אותו יותר... אבל זה כבר נדלק אצלי איזה מין גישוש מסויים, שכאן זה לא בסדר משהו, תציל את עצמך הוא אמר. לאחר כמה דקות הופיע גרמני גבוה... עם אוקראיני על ידו והתחיל להצביע על אנשים שישבו על האדמה כמוני. כשראיתי את זה, קמתי, לקחתי את החבילה שלי והצטרפתי לקבוצה, איפה שעומדים אנשים..."

כך הפך לחלק מקבוצת עובדי הכפייה.

העד **יוסף צ'רני** חווה את אותה חוויה קשה ומכאיבה וכך שומעים מפיו בעדותו (עמודים 1194, 1193 לפרוטוקול):

"פתאום הרכבת נעצרת, הקרונות נעצרים ואני שומע צעקות בגרמנית 'אוף מאכאן אוף מאכאן' (לפתוח, לפתוח) ובמין זיק אחד, אני שומע איך שפותחים את הדלתות... אלה היו דלתות הזזה... פותחים את זה אוקראינים, אס.אס. ועובדי כפייה, ואני זוכר 'שנל הראוס' (מהר החוצה), צעקות עד לב השמיים, עד לב השמיים. והתחילו להוציא אותנו על הרמפה, על המשטח. מכות רצח משני הצדדים. צעקות שבר. אני זוכר, שיצאתי מהקרונות, גוויות נשארו על הרצפה של הקרון. ילדים 'מאמה, וארט אוף מיר מאמלה' (אמא, חכי לי אמא'לה). אחד מחפה: 'יעקב ווי ביסטו?' (יעקב איפה אתה). לא ידעתי באיזה עולם אני. אבל מה שגרוע, אני שומע שירי לכת מנגנים. אני אומר, מה קורה? איפה אני? איפה אני? אבל כל הדברים האלה היו מהר. 'ראוס, ראוס' ומכות רצח. מי שלא היה שם עם הפייצ'ים (מגלבים) ועם קת הרובה, את כולנו מכניסים דרך שער לחצר שמשני צדדיו, צד ימין צריך נעול וצד שמאל צריך ארוך, דלתות פתוחות וזועקים: 'גברים ימינה, נשים וילדים שמאלה...' אמרו לנו עובדי הכפייה, אתם הולכים לעשות חיטוי, וכל זה מה שאני מספר לא לקח שלוש שניות. אינני זוכר, אז התפשטנו כביום היוולדנו וכל זה בצעקות. אני זוכר את זה, צעקות שבר. קשה לי לתאר, איך האוזן יכולה לקלוט את צעקות השבר 'גיוואלד גיוואלד'."

הוא הדין **באברהם גולדפרב** שגם הוא תיאר בהודעתו (מוצג נ/46) את המשלוח שהוא היה בו עם ההגעה לרציף הרכבת במחנה ההשמדה טרבלינקה:

"כאשר המשלוח שלנו הגיע לטרבלינקה והגרמנים פתחו את הדלתות של הקרונות, נתגלה לפנינו מראה עצוב. הקרונות היו מלאים במתים. הגופות אכולים מהכלור. מהקרונות נישא ריח מחניק, אשר חנק בצוואר. כאשר הגרמנים פקדו לרדת, זחלו בקושי מכל קרון אנשים חנוקים למחצה. נוסף לכך, עמדו אנשי ה-אס.אס. והאוקראינים היכו וירו. הגרמנים בחרו קבוצת יהודים. גברים אשר החזיקו בקושי את עצמם על הרגליים. בתוך הקבוצה הזאת נמצא גם אני. מכל המשלוח של מזריץ', אשר הובא אז לטרבלינקה, נשארו מתוך 14,000 אולי 3,000. על אלה החיים פקדו להתפשט ושלחו אותם אל תאי הגזים."

הקבוצה שלנו, אשר בחרו הגרמנים, הצטרפה לנקות את הקרונות מהאנשים המתים ומהכלוך – לעשות נקי כך שלא יישאר סימן מזה שבקרונות היו אנשים. את המתים ואת אלה אשר הומתו בגז, הצטרקנו לזרוק אל הבורות ולשרוף אותם, עם הוצאת המתים מהקרונות היית הנקרעת מהגוף יד, או רגל, או ראש – כך היו הגופות אכולים מהכלור. בעת שריפת המתים על יד הבור, עשיתי הכרה עם **יעקב וורניק**, אשר היה שם מקודם. אנחנו היינו אפטיים. פשוט לא רצינו לחיות. ווירניק חיזק את רוחנו ניחם אותנו: '**אחים יהודים, אנחנו צריכים להתגבר בכדי לקחת אחר כך נקמה. אנחנו מוכרחים לעבור את כל זה בכדי לספר לעולם כיצד הגרמנים השמידו את העם היהודי**'."

אכן, מתי מעט שרדו מגיא הריגה זה. מועטים שעוד קמו והתמרדו ונמלטו מן המחנה. הם הנושאים בתוכם ובנפשם את אימי הימים ההם. הם קיימו את צוואת ההולכים למוות. הם שרדו כדי לספר לעולם, לכל מי שאוזניו כרויות לשמוע, כיצד גזרו הגרמנים שמד על העם היהודי וכיצד בוצעו הדברים. "תכתב זאת לדור אחרון" (תהלים ק"ב).

הלאזארט ("המרפאה")

הוזכר לעיל כי ברדת הבאים מהקרונות, הובלו החולים והחלושים, אל הלאזארט (המרפאה). כביכול – לקבלת טיפול רפואי. למעשה – אל מותם. אכן, גם מצג שווא זה, אחיזת העיניים, היה חלק ממסע ההסוואה וההטעיה שליווה את תהליך ההשמדה בציניות חסרת לב.

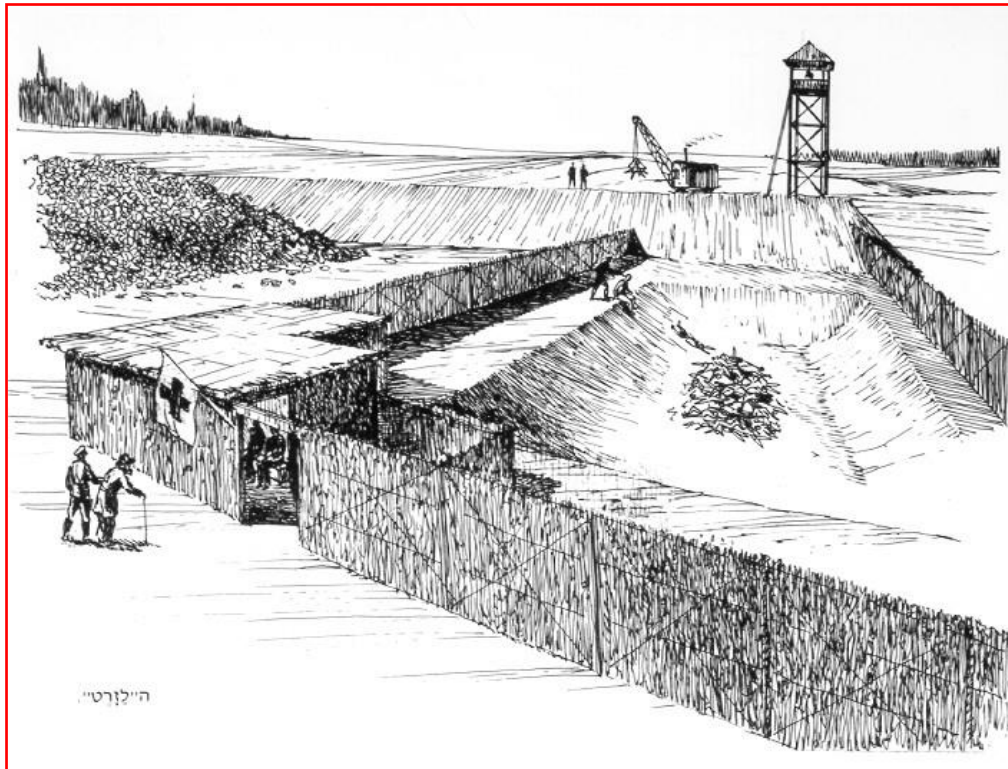
מספר העד צ'רני, שעם הזמן צורף לקבוצות עבודה שונות, שפעלו בשטח מחנה 1 (התחתון). כיצד נראה וכיצד פעל מחנה תעתועים זה? (עמודים 1202-1203 לפרוטוקול):

"הלאזארט שם הייתה כניסה וקודם היה בור. הבור הזה היה מכוסה עם הגדר. אם אני מסביר את עצמי טוב. מוקף עם הגדר. הייתה כניסה, למעלה התנוסס דגל עם הצלב האדום ובחוץ עמד יהודי... עם מעיל עור ומגפיים עם קסקט וסרט של הצלב האדום. זה כאילו שבאים לבית החולים. "לאזארט" מין בית חולים בגרמנית... מרפאה אם אני לא טועה... ושם היו נכנסים לתוך מן חדרון, אם נקרא לזה כך, אין לי מילה להשתמש בה. עמד שם שולחן וכאילו כיסא. ישב שם עוד יהודי, כאילו שהוא רושם, לא זוכר במה... מהחדר הזה, שוב פעם, זה לא חדר, זה פינה, גם כן היה מגודר עם אותם ענפים שלא יראו. מהצד הוציאו אותם לשפת הבור, ובשפת הבור עמדו שם אנשי אס.אס. את 'האמריקנרו'. כך קראתי לו, ועוד אוקראיני וירו באומללים האלה, והם התגלגלו ישירות על האש, לתוך הבר הזה. בהתחלה אני חושב... היה שמה זבל והזבל בער... זו הייתה המזבלה והמזבלה הזאת הייתה בוערת יום וליל. ושם הקורבנות נפלו אחרי שירו בהם, על המזבלה, אל תוך האש המזבלה הזאת".

כבר הזכרנו את סיפורו של אפשטיין על דבר מרפאת הרג זאת. והוא הוסיף וסיפר (בעמודים 514-515, 614-640 לפרוטוקול):

"לפי ההבנה שלי, הלאזארט הוא בית חולים ולהנה הייתי מוביל את אלה שלא יכלו לצאת מהקרונות, חולים, ילדים, תינוקות, גוויות, והייתי מוביל להנה ללאזארט. הלאזארט היה בור, והוא היה מוסווה סביב-סביב עם עצים... שהתייבשו. המטרה כפי שהבנתי הייתה להסתיר, זה היה בור, זה הלאזארט... שם ירו בהם. היה שם איש אס.אס. שאנחנו קראנו לו פרנקשטיין – זה היה הכינוי שלו – הוא היה יורה באנשים האלה.. וזה היה בתוך הבור הזה".

הלאזארט היה ממוקם מחנה התחתון. בקצה הימני התחתון והוא היווה חלק ממערכת ההשמדה. הבריאים פסעו על המוות בשביל המוביל אל תאי הגזים. הם נרדפו ונדחסו לשם, אך את דרכם עשו ברגליהם, אל תאי הגזים ושם מצאו את מותם. החולים, הנירפים, נלקחו על ידי חבריהם עובדי הכפייה אל הלאזארט – אל בור המוות, ושם נורו למוות והושלכו על האש המלחכת בתוך הבור. אכן התכנון השטני היה מושלם, על הכל חשבו. הכל פעל. המוות שכן בכל רחבי המחנה.

ציור של אזור ה"לזרט" (בגרמנית: מרפאה צבאית) בטרבלינקה.
הציור - מעשה ידיו של שמואל וילנברג שהיה במחנה והשתתף במרד.
[ארכיון לוחמי הגטאות]

ההתפשטות ומיון הרכוש

אותם יהודים שהגיעו במשלוחים ועברו את סיוט קבלת הפנים ברציף, הופנו על ידי נוגשיהם בשער המחנה, אל תוך אזור הקבלה. **גם בשלב הזה נמשכה ההטעיה והסחת הדעת של הבאים בשערי המחנה.** את פיהם מקבלים כאמור בהכרזה, כי הם נמצאים במחנה מעבר שממנו יישלחו למחנה עבודה. כדי להישמר ממגפות, עליהם למסור מייד את בגדיהם וחפציהם לחיטוי. זהב, כסף, מטבע חוץ ותכשיטים. עליהם למסור לקופה תמורת קבלה ויוחזרו להם מאוחר יותר תמורת הקבלה. למען ניקיון הגוף, על כל הבאים לעבור מרחץ לפני המשך הנסיעה.

הציווי שבא בעקבות אותה הכרזה חייב את כל הבאים, הגברים לחוד בצריף שמצד ימין, או בחצר שלידו, והנשים והילדים הרכים בצריף מצד שמאל, להתפשט ולהתייצב בערום, לקראת הצעידה אל עבר ה"מקלחות".

בין שהאמינו לדברי הכזב ומקסם השווא והולכו שולל למלא אחר הנדרש מהם, ובין אם ידעו את האמת המרה, כי כפסע בינם לבין מוחם, קיימו כל הבאים את שנדרש מהם בהשלמה.

אליבא דאמת, גם לא השאירו, כמתוכנן, לאותם אומללים אפילו זמן למחשבה, לתגובה. שהרי הכל נעשה בקצב מסחרר, כשהסגל הגרמני והאוקראיני מאיץ בהם להתפשט מבגדיהם ולמסור את כל רכושם, בהצלפת מגלבים ובאלימות קשה וחמורה אחרת.

כך, עד מהרה ניצבו אלפי הנידונים להשמדה עירומים כביום היוולדם, מבויישים, מיוסרים. בימי הקיץ החמים כבימי הכפור העז של החורף בפולין.

בשלב הזה נכנסו לפעולה כפויה ונמרצת, קבוצות נוספות מבין עובדי הכפייה היהודים. קבוצה אחת שכונתה קבוצת האדומים, בשל סרט אדום שהיה עליהם לענוד, נדרשה לפנות את הבגדים שאר נשרו מעל גופם של הבאים. בגדים לחוד, נעליים לחוד. את הרכוש הזה, שכמובן לא הועבר לשם חיתוי, אלא נגזל מהנידונים למות, העבירו אנשי קבוצה זו למגרש רחב מימדים – הוא מגרש המיון – בו נערמו ממש הררים של ביגוד, הררים של נעליים, גבעות של חפצים מחפצים שונים. משלא היה סיפק בידי קבוצת עובדי כפייה זו למלא את המשימה במהירות הרצויה למפקדי המחנה, בשל המספר הרב של הקורבנות, חוייבו אלה לאחר שהתפשטו ליטול בעצמם את בגדיהם ואת חפציהם ובריצה להניחם בערמות הרכוש שבמגרש. כל סוג חפצים בנפרד, ולאחר שבמו ידיהם נפטרו מן הרכוש, נדחפו ונדחסו ושולחו אל המשעול הצר המוביל מאזור הקבלה אל תאי הגזים.

תהליך דומה עברו גם הנשים והילדים. היה עליהן להתפשט בצריך שמשמאל. להניח את כל חפציהן ורכושן, ואנשי קבוצות העבודה היו נדרשים ליטול את חפציהן, ולהעבירם אל מגרש המיון.

משם עברו הנשים, למן חודש אוגוסט 1942, תחנה נוספת ואיומה מכל קודמותיה. קראו לתחנה זו מספרה. שם ישבו ספרים, מבין עובדי הכפייה היהודים ונאלצו לגזוז את שערותיהן של הנשים בחמישה הנפי מספריים, שאם לא כן, דינם של אותם ספרים – אבדון.

עוד נתעכב בהמשך על הרגעים האיומים ועל התחושות האיומות וסערת הנפש, שהיו מנת חלקם של הנשים ושל הספרים גם יחד. אולם בעוברן שלב זה, נדחסו אף הן אל המשעול המוביל לתאי הגזים.

בשלב הזה של מסלול המוות, הופעלה קבוצת עובדים נוספת שכונתה "הגולד יודן", אשר הוטל עליה לעבור עם תיקים ולאסוף מכל הקורבנות את כספם ואת דברי הערך שבידיהם ויש שנדרשו למסור רכוש זה, למה שאמור היה להיראות כקופה.

במגרש המיון הועסקו עובדי כפייה נוספים, שמתפקידם היה למיין את הרכוש, את הביגוד לחוד, את הנעליים לחוד. כל סוג חפצים לחוד. לפרוט מהם את הטלאי הצהוב, בכל מקום שהיה טלאי כזה. לבדוק ולחטט בחלקי הביגוד השונים, אם לא הוסתם בהם רכוש כלשהו. את הרכוש הזה של הקורבנות, נצטוו אנשי קבוצת המיון, למיין פריט-פריט בקבוצות, ביעילות ובמהירות, שכן אלה אוחסנו והועברו באמצעות הרכבות, שפרקו את מטען האדם הנדון לכליה למחסני איסוף של השלטון הגרמני.

בני אדם נשלחו אל מותם. רכושם נגזל כדי להעשיר בסכומי עתק את גנזכי הרייך הגרמני, שרצח וגם ירש.

(עדות ד"ר ארד, עמ' 195, 196, 205, 207, 224-226 לפרוטוקול; בעדות **שטנגל** מוצג ת/6 עמוד 45 וספרו של ד"ר ארד מוצג נ/2 עמודים 51-52, 70, 72, 114, 109).

מספר העד **רייכמן** בזיכרונותיו (מוצג נ/14) לאמור:

"אז מצווים שנתפשט מייד ונקשור את הנעליים לפי זוגות. כל אחד מתפשט מהר ככל האפשר, מכיוון שהשוטים מתעופפים מעל לראשים. מי שמתפשט קצת באיטיות – מוכה בצורה רצחנית. טרבלינקה בנויה במומחיות. ברגע הראשון אפשר לחשוב שזוהי תחנת רכבת רגילה. ה'פערן' (הרציף) הינו די רחב וארוך ויכול לקלוט רכבת רגילה המונה אפילו כ-40 קרונות. אחרי כמה עשרות מטרים מה'פערן', ישנם שני צריפים העומדים זה מול זה. בצריף אחד מימין, מאוחסנים אמצעי המחיה אשר מביאים איתם האנשים לכאן.

הצריף משמאל משמש את הנשים והילדים... כך שאינם דורשים שהנשים תתפשטנה עם הגברים ביחד... בדרך אל המוות מה כן שאין דרך חזרה. נפגשים הנשים עם הגברים ערומים... מצד ימין של ה'פערן' נמצא מגרש גדול איפה שנאספים המלבושים: נעליים, לבנים, כלי מיטה ועוד דברים שונים אחרים. כאן עובדים כמה מאות פועלים הממיינים את המלבושים ומביאים אותם אחר כך למקום מיוחד. כל כמה ימים נשלחים הדברים הממויינים בקרונות מסע לגרמניה". (כר!).

גם בעדותו בפנינו מתאר העד **רייכמן** שלב זה במסלול שהוביל את המוות (עמוד 1653, 1654 לפרוטוקול):

"ציוו עלינו להתפשט ערומים ולקשור את הנעליים בזוגות ואז נוצרה גבעה של בגדים. אספו אז קבוצה אולי איזה מאה צעירים ואני בתוכם, וציוו עלינו לקחת את הבגדים, כך בידיים, למקום גדול אחר ששם נערמו בגדים בגובה קומות".

ובקשר למיון הבגדים והעברת רכוש זה לגרמניה, מספר **רייכמן** בעדותו (עמוד 1656 לפרוטוקול) לאמור:

"אני עבדתי יחד עם אחרים, מייננו את הבגדים, לחוד מכנסיים, לחוד חולצות ועוד היינו צריכים לחפש בצווארונים, בקולרים ובחפתים שמא נותרו דברי ערך מוסתרים בהם... היה שם מיון מדוקדק. היו קערות לזהב, לשעונים, למתים, לדברי ערך. המיון הזה שוכלל עד מאוד משום שכל הדברים האלה נשלחו לגרמניה והם רצו את הכל בצורה מסודרת..."

ובעמוד 1654 לפרוטוקול:

"כאשר חבילות הבגדים היו ריקות (הכוונה לערמות הבגדים), כבר הריצו אותנו אל הצריפים בהם התפשטו ערומות הנשים. אנחנו לקחנו את הבגדים של הנשים גם כן לאותו מקום, אבל במו עיניי ראיתי אישה שהתפשטה כבר ערומה והחזיקה בזרועותיה את בנה; באותו רגע בא אחד מהמנוולים האלה, קרע את הילד מזרועות אמו, תפס אותו ברגליו ורוץ את ראשו לעיני אימו".

והעד **צ'רני** מעיד בקשר לשלב הזה כדלהלן (עמוד 1194, 1195 לפרוטוקול):

"אז... התפשטנו כביום היוולדנו וכל זה תוך זעקות. אני זוכר את זה, זעקות שבר... כשהיינו כבר ערומים לגמרי, ציוו עלינו לקחת את הנעליים, לקשור בצד ימין ואת הגברים בשורה עורפית ומשני הצדדים אוקראינים ו-א.א.א. ומכות רצח. הריצו אותנו מהחצר בקצה של הצריף למגרש. אני בא למגרש, למעלה, הר של נעלי בני אדם. הר – לא ערמה. הר. ועל ההר הזה אנחנו הצטרקנו לעבור לרוץ ולזרוק את הנעליים. בצד השני אני רואה הר של בגדי אדם. הריצו אותנו. כשגמרנו לזרוק את הנעליים לקצה הצריף, איפה שהנשים התפשטו פנימה... אחרי זה מתברר לי, השביל אשר מוביל לתאי הגזים..."

מוסיף העד **צ'רני** ומספר כיצד, מתוך שורות ההולכים למוות, הוציאו קבוצת אנשים והוא בכללם. בעוד האחרים נדחסו למשעול המוביל לתאי הגזים. נדרש הוא והאחרים מאותה קבוצה, בהיותם ערומים, להתרכז במרכז החצר מקום שהתפשטו והוא מוסיף: "ציוו עלינו, כל זה עם מכות רצח, לאסוף את הבגדים ולהביא אותם, כפי שהסברתי, למגרש איפה שהיה שם הריכוז של הר של בגדי אדם..."

גם העד **אליהו רוזנברג** הוצא, למזלו, מבין קבוצת המובלים למוות, כדי שיבצע עבודת כפייה שנדרשה אותה שעה. ובהמשך הוא מספר כי הגרמני שציווה עליו להצטרף לקבוצה, התחיל להרביץ ולצעוק: קדימה, ללכת, ואז הוא מוסיף ומספר (עמוד 757 לפרוטוקול):

"אז התחלנו לרוץ והביאו אותנו למקום. ראיתי לפניי הר שלם של בגדים, הר עם מזוודות, עם שמיכות ומישהו מהיהודים אמר: תפתחו את הדברים ותשימו או תמיינו כל אחד לחוד... ראיתי המון כסף, לקחתי, לא ידעתי איפה אני נמצא. באותן החבילות ראיתי משהו לאכול. אכלתי. אבל מייד מישהו ראה את זה והזהיר אותי – אל תעשה את זה, כי תיכף תהייה קורבן... מיינתי מה שמיינתי שם. ראיתי ושמעתי גם שאנשים מסביב הולכים עם מזוודה פתוחה על הכתפיים וצועקים 'געלט, גולד', 'געלט גולד'. ברור שמיד קיבלתי את הרמז מה לעשות, אם אני מוצא זה, לזרוק לו באותה מזוודה איפה שהיהודי הלך. הוא הסתובב בין כל האנשים שעבדו ומיינו את הערמה הזאת."

דברים דומים למדים אנו מהודעתו של **אברהם גולדפרב** (מוצג נ/46):

"כאן בטרבלינקה היו מוכרחים להתפשט ערומים לגמרי, לזרוק הכל מעליהם. מכאן היו צריכים, לגמרי ערומים לעבור דרך ה'גולד שטובע' (בית הזהב). על יד ה'גולד שטובע' מכריז 'גלט, גולד'. הכל למסור.. אחרי הרחצה תקבלו את הכל בחזרה... מי שאינו נותן, יומת בירייה."

אלה אשר הצליחו בשלב קריטי זה, להסתנן אל תוך קבוצת העבודה, "זכו" לעוד ימים של חסד, לימים קשים ומרים של סבל, אבל עדיין עם תקווה סמויה, אמונה שבלב זה או אחר אם משום שכשל כוח הסבל ושלחו יד בנפשם ואם משום שהוכו קשות על ידי נוגשיהם. בהיותם חבולים כבר היו פסולים מלהמשיך במלאכתם ונורו למוות.

אלה שלא נבחרו אל קבוצות העבודה, מצאו את עצמם תוך זמן קצר (כל התהליך נמשך לא יותר משעה – שעותיים) במשעול המוביל אל תאי הגז ואל המוות הצפוי. משעול זה שנקרא על ידי הגרמנים "**השלאוך**" היה שביל לא רחב (כשניים וחצי מטר) מותאם בגדרי תייל, המוסווים בענפי עצים. בציניות מרושעת, כדרכם, כינו המופקדים על המחנה שביל זה "הימלשטראסטה" – הדרך לשמיים.

מאות אלפים עשו את דרכם ערומים, מוכים ומושפלים בשביל הזה, שחזרה ממנו אין.

המספרה וגזיזת שיער הנשים

צינו לעיל כי ביום 6.8.1942 יצאה פקודה מאת הלשכה הראשית של ההנהלה הכללית של ה-אס.אס אל מפקדי מחנות הריכוז שעניינה **גזיזת שיער האסירים** ואיסופו לצרכים תעשייתיים. בשל פקודה זו, יוחד אגף בצריף בו התפשטו הנשים. בקצה המוביל אל ה"שלאוך", לשמש מספרה לגזיזת שערותיהן של הנשים. היה צורך גם בעובדי כפייה שיעסקו במלאכה זו. ואכן נשאלו חלק מהבאים במשלוחים, במסלול המוות. מי מהם ספר. נמצאו בעלי תושייה שהצהירו על עצמם כספים, אם משום שהיו כאלה ואם משום שקיוו להינצל בדרך זו. אלה, עם מספריים בידיהם, נדרשו להתייבב במספרה. כל אימת שהגיע משלוח ולגזור את שערות הנשים במהירות ובהינף מספריים ולאסוף את השיער, שלאחר מכן עבר חיטוי ונשלח לעיבוד תעשייתי ברין הגרמני (עדות **ד"ר ארד**, עמוד 206 לפרוטוקול וכן ספרו – מוצג נ/2, עמוד 72).

אחד מאלה שנמנו על קבוצת הספרים הוא העד **בורקס**. הוא מספר כי, מקום המספרה היה בצריף שיועד לנשים, וניצבו שם כ-15-16 ספרים וגזזו את שערות הנשים. והוא מוסיף ואומר (עמוד 1347 לפרוטוקול):

"הנשים לא רצו להיכנס. הן פחדו להיכנס. הן לא רצו להיכנס. אבל איוון לקח את הכידון ובכידון הוא הכניס אותן להסתפר. הוא דחף אותן אל המספרה. הן היו פצועות וחתיכות בשר שלמות היו תלויות מאחוריהן והדם זב, נזל".

עוד מספר **בורקס** בעדותו (עמוד 1361 לפרוטוקול), כי בעת כניסתן של הנשים למספרה: "הן היו בוכות ותולשות את שיער ראשן כי ראו שהן הולכות למוות".

מוסיף **בורקס** ומספר:

(לאחר שגזזו את שיער הנשים) "ניקו אותו ושמו אותו בתנור שמנקה את השיער... היו ממיינים ומנקים את השיער, אורזים אותו ושולחים אותו לקרונות".

גם העד **רייכמן** נמנה בפרק זמן מסויים עם הספרים והוא מספר בקשר לכך כדלהלן: (עמודים 1657, 1658 לפרוטוקול וכן זיכרונות רייכמן – מוצג נ/14 עמודים 16, 17):

"זו הייתה עבודתי האיומה ביותר. למרות שהייתי שם רק שלושה ימים. לשם הכניסו בריצה נשים ערומות ואנחנו היינו חייבים בחמש גזירות להסיר את כל שערן... היו שם רגעים איומים בתגובות הנשים. למשל, מתיישבת אישה לפניי ומבקשת ממני טובה. היא אומרת: אני כאן עם בתי, אבל היא עדיין בתור. מחכה בשורה. אל תגזור כל כך מהר, אני רוצה ללכת למוות איתה. אבל אני לא יכולתי אפילו את הדבר האחרון הזה לעשות, לעכב את זה, כי הילקו אותי ואפילו את זה לא יכולתי לעשות כי הנבל היכה אותי. למשל, אישה שאומרת: תגיד לי את האמת, אני רואה שאני הולכת למוות, אבל אנשים צעירים מותירים אותם בחיים, האם יוכל בני להישאר חי ולנקום? צעירה נכנסת ובראותה שהכל בוכים, היא פורצת בצחוק היסטרי וקוראת וצועקת תתביישו לכם! בפני מי אתם בוכים? אל נא נראה לאויבינו שאנחנו הולכים אל המוות נפחדים".

עוד מספר **רייכמן**:

"את השיער היו צריכים לארוז בקפדנות במזוודות, היטב, משום שכל הנראה הם השתמשו בו – אולי לחיזוק מתכות של כלי נשק, על כל פנים אלו היו השמועות".

הינה כי כן, מתוך חמדנות ורצון להפיק טובת הנאה כלכלית מכל דבר ועניין, לא חמלו הנאצים על הנשים גם בדרכן אל המוות, נישלו אותן גם מכבודן ושילחו אותן גזוזות וקרחות בדרכן האחרונה. "גוזי נדרך והשליכי..." (ירמיהו ז' כ"ט) אבוי לאותן אומללות, אבוי לאותם יהודים, שנכפתה עליהם מלאכה בזויה ומטרפת זו.

"השלאוך"

כבר ציינו לעיל כי כל אותם קורבנות אומללים, אשר נצטוו להתערטל מכל מלבוש, מכל דרך ערך, נדחקו ונדחסו אל תוך משעול צר שרוחבו בין 2-4 מטרים (לפי הערכות שונות) ואורכו כ-100 מטרים. שביל זה שהיווה את המעבר ממחנה 1 אל תחום מחנה ההשמדה 2, גיא ההריגה, היה גם הוא מוסווה למען הסתר מעיני רואה את מחזות הזוועה שהתרחשו במבוא הזה אל תאי הגזים. אולם בתנאים שהתקיימו במחנה, לא ניתן היה להסתיר את האמת האיומה ולהעלים אותה מהמובלים אל מותם מחד גיסא, ומאותם עובדי כפייה יהודיים שחזו בזוועה הזאת ולא יכלו להושיע (עדות **ד"ר ארד** עמוד 194, 202, 269 לפרוטוקול):

העד **אליהו רוזנברג**, היו לו הזדמנויות לרוב לצפות במתרחש באותו משעול, שכונה, כאמור, על ידי מפקדי המקום בכינוי "**שלאוך**" או בכינוי אחר "**הימל-שטרסה**" – הדרך לשמיים. והוא מספר את מה שראה ומה שחווה במקרים אלה (עמודים 780-782 לפרוטוקול):

"שלאוך זה נקרא יש לו עוד כינוי של הגרמנים ימח שמם הימל-שטרסה... הצטוויתי להיכנס עם מישהו שמה ולהוציא גוויה מרוסקת או עם מגרפה לכסות ולהוציא את הגוש של הדם מהמקום הזה... השלאוך זה היה דרך. דרך שביל כזה רחב, משני צדדים היו גדרות שזורים עם ענפים והוא שימש לקורבנות להיכנס דרכו, דרך השלאוך הזה, לתאי הגזים... אם זה היה בקיץ אז רק שמעתי את הבכי, את הצעקות של האנשים האלה. אבל מתי שזה היה חורף.. זה היה מחרש אוזניים. אנשים לא בכו, לא צעקו, אלא שמעתי יללות... יבבות... כשהאנשים נכנסו בריצה לתאי הגזים בחורף הם רצו כבר מתוך (רצון) לברוח מהקור הזה. ראו מבנה, אז רצו לבד מבלי להרביץ להם".

אולם לדברי **רוזנברג** השגרה הייתה:

"ראיתי... איך האנשים נכנסים שמה עם מכות עם דחיפות, צרחות, עלבונות, קללות, דקירות שדוחסים אותם ודוחפים אותם לתאי הגזים האלה".

גם העד **אפשטיין** הייתה לו ההזדמנות לראות מדי פעם את המחזה הנורא המתרחש בשלאוך וכך הוא מספר בין היתר (עמוד 493 לפרוטוקול):

"זו הייתה דרך שמובילה לתאי הגזים. זה היה מקום שנתן לי ראייה מצויינת איך מקטע מסויים מענים אנשים, דוחסים אותם, מכים את האנשים, דוקרים את האנשים ודוחפים אותם אל תאי הגזים".

וכן בעמוד 491 לפרוטוקול:

"ראינו איך שמריצים את האנשים בתוך הדרך הזאת שמובילה אל תאי הגזים. אני ראיתי **את איוון, את ניקולאי, את גוסטב, את רישרד**, ראיתי את אלה מכים בצורה אכזרית ביותר שאי אפשר לתאר אותה ואני עומד ומסתכל מה קורה פה? מסתכל לשמיים, מה עושים בבני אדם? למה ומדוע וככה זה נמשך כמה ימים".

בהודעתו (מוצג נ/47) נרשם מפי **שלמה הלמן** המנוח, שהועסק בבנייה ובעבודות אחרות במחנה טרבלינקה, על שלב זה במסלול המוות כדלהלן (בעמוד 11):

"... כשכולם כבר עמדו ערומים, חודשו המכות ואז החלו להריץ אותם דרך מעבר צר חבוי בין עצים אל ה"מרחץ". על יד "המרחץ" היו הגרמנים והאוקראינים בעזרת כלבים - ... עורכים "קבלת פנים" ומתנפלים על האנשים. הכלבים קורעים ממש נתכי בשר בעוד הגרמנים והאוקראינים מכים במגלביהם..."

אברהם גולדפרב המנוח בהודעתו (מוצג נ/46, עמוד 17) מספר בקשר לכך:

"בדרך לתאי הגז בשני צידי הגדר, היו עומדים גרמנים עם כלבים. הכלבים היו מתנפלים על האנשים... הגרמנים היו מכים עם שוטים, ברזלים, כך שהאנשים כבר רצו לבד, מהר ככל האפשר לבוא אל תאי הגזים. הכלבים היו קורעים חלקים מהגוף. את הצעקות היו שומעים רחוק מהמחנה".

ואילו העד **רייכמן** בזיכרונותיו (מוצג נ/14, עמוד 4) מספר:

"במקום שנמצאים הצריפים, נמשכה הדרך אל תאי הגז, המכונה שלאוף. הדרך נטועה עצים קטנים ונראית כשדרה בגן (אליבא דאמת לא הייתה זו שדרה חיה אלא הסוואה של שדרה עם ענפים בתוך גדרות התייל). באותה דרך, הזרועה חול לבן, עוברים כולם בריצה ערומים. מאותה דרך כבר איש אינו חוזר. האנשים שמריצים באותה דרך מוכים בצורה רצחנית ונדקרים על ידי חרבות כך שאחרי זה, שמריצים את האנשים, הדרך מלאה דם. הם זורעים חול טרי בכדי שלא יוכרו על ידי הקרבנות הטריים".

נביא להלן גם מדבריו של מפקד המחנה **פריץ שטנגל** בעדותו (מוצג ת/6, עמוד 5-6) לעניין זה, וכך הוא מתאר בין היתר:

"ליד הצינור היה מעבר צר שבו נמצאו בזמן קליטת הטרנספורטים אנשי משמר. אנשי משמר אלה גם האיצו באנשים שבצינור להתקדם. כשהאנשים כבר נכנסו תוך כדי הרדיפות לתוך הצינור, הלך תמיד איש משמר אחד אחריהם כמאסף לדאוג לכך שהשיירה תתקדם אומנם. אנשי המשמר היו חמושים בקרבינים. אם גם היו להם שוטים, אינני יכול לומר. במעבר שליד הצינור בחזית בית הגזים, כלומר לפני תאי הגזים נמצאו שני אנשי משמר ואולי גם יותר בתפקיד בקביעות. אני נזכר עדיין בשמות: איוון וניקולאי שבדרך כלל הועסקו תמיד ליד תאי הגזים... הבוס של המחנה העליון היה אחראי לכך שתאי הגזים יתמלאו בני אדם... רדיפת בני האדם לתוך תאי הגזים נעשתה בעיקר על ידי איוון וניקולאי... כשתאי הגזים היו כמעט מלאים, נהגו לדחוף את אחרוני היהודים לתוכם בחוזקה. אני חושב שלשני האוקראינים היו שוטים מעור...".

בדרך ייסורים ובהשפלה זו פסעו הקרבנות האומללים את צעדיהם האחרונים בדרך חייהם, מוכים, המומחים וחסרי אונים, מצאו עצמם כלואים בתוך תאי הגזים שם החזירו נשמתם לבוראם.

תאי הגזים והמתת הקורבנות

מדיניות ההטעה וההסוואה לא פסחה על שום שלב שבמסלול המוות. גם תאי הגזים הושוו, לבל יבחינו במהותם האמיתית ובמתרחש בהם. תיארו אותם כאמור כמקלחות. כלפי חוץ הושוו בניין בית הגזים בסמל מגן דוד שהזדקר מעל הכניסה אל הפרוזדור המוביל אל תאי הגזים, ועל פתח הפרוזדור היה פרוש מסך, כעין פרוכת, ומעל למסך בכניסה נכתב בלשון הקודש הפסוק "זה השער לה' צדיקים יבואו בו". גם מעשה מעורר צמרמורת זה מאפיין את הציניות המרושעת של מפקדי המחנה, שהם ועוזריהם, אנשי המשמר האוקראיני, התעללו בקורבנות – פיזית וגם רוחנית.

תחילה, עם הקמת מחנה ההשמדה טרבלינקה, היה מותקן בו מבנה אחד ובו שלושה תאי גזים, שגודל כל אחד מהם היה כ-4X4 מטרים (16 מ"ר כל תא). אל תאים אלה הוזרם, בצינור, גז רעיל חד תחמוצת הפחמן, ממנוע דיזל גדול שהיה מותקן בתא שבאותו מבנה. שמגברו המשלוחים ומפקדי המחנה לא יכלו לעמוד בקצב המשלוחים ולהמית את כולם בתאי הגז, (משום כך חלק הומתו בירי), הוקם בניין תאי הגזים החדש ובו עשרה תאים. משני עברי פרוזדור פנימי, חמישה מכל עבר. גם אלה היו בנויים ומופעלים כדוגמת הקודמים; בגלל החיפזון הייתה בנייתם גסה יותר, אולם את משימת הרצח והמתת האומללים הם מילאו ובעוצמה רבה.

על תאי הגזים הללו היה מופקד איש א.ס.א. גרמני בשם גוסטב ולצידו עסקו בהפעלת המנוע והזרמת הגז לתאים שני אוקראינים: איוון "האיום" וניקולאי. אלה, ובמיוחד איוון האיום שהיה הפעיל והנמרץ, עסקו גם בדחיקת האנשים אל תאי הגזים וגם בהזרמת הגז לתאים. איוון עשה מלאכת רצח זו בהתלהבות, בלהיטות ובאכזריות לא תשווער.

משנסגרו דלתות תאי הגזים הן הדלת החיצונית – שנסגרת מבחוץ, מהרמפה שבחצר המבנה הזה, והן דלתות הכניסה מהפרוזדור ומשנאטמו הפתחים. הוזרם הגז ותוך 20 דקות עד חצי שעה ניספו בכל תא מאות בני אדם, הרבה מעבר לקיבולת התאים (מתוך עדות ד"ר ארד, עמודים 197-198, 213-215).

תמונה נאמנה, ברורה, מדהימה ומזעזעת על תאי הגזים ועל תהליך המתת הקורבנות בתאי גזים אלה, שמענו מפיו של העד אליהו רוזנברג שהועסק, ביחד עם אחרים מבין עובדי הכפייה היהודים, בניקוי תאי הגזים, ובהוצאת הגוויות מתוכם. הדברים מדברים בעד עצמם ונפרטם להלן בהרחבה. וכך מתאר העד **רוזנברג** את שראו עיניו (עמודים 783, 784, 786-788):

"... תא הגז, הקבינה הזאת, היה בגודל של חדר רגיל... 4 מטר על 3 מטר או 4 על 4... התקרה הייתה בערך 2 וחצי מטר או 2.80 מטר. בצדדים היו אבנים קטנים אדומים... אני

עכשיו אומר, אני נכנס לתאי הגז, אז צינור הפליטה לתאי הגז היה בקצה צינור קטן בעובי חצי מטר, היה תלוי על הקיר. לא ראו את זה שנכנסו בפנים ולמעלה בתאי הגזים היו דמוי שוט למעלה על התקרה. זה היה הפנים של תאי הגזים. עכשיו מול הדלת שהסברתי קודם, הגדולה (זו דלת כבדה רחבת מידות הפונה כלפי חוץ ונפתח כלפי מעלה ושדרכה הוצאו גוויות המומתים מהתא), הייתה דלת קטנה משם נדחסו האנשים בפנים, לתוך התא הזה כפי שאנחנו ידענו וספרנו לפעמים... היו בין 350-400 איש כולל

ילדים. הצפיפות הייתה איומה... האנשים האחרונים גם בקיץ וגם בחורף קיבלו דקירות או מכות חזקות ביותר שייכנסו יותר פנימה. שיידחסו יותר פנימה... עוד משהו, בתוך תאי הגז ליד הכניסה של הקורבנות הי החלון קטן.. שממש הציצו הגרמנים או אחד מהאוקראינים ורצו לראות אם כולם מתו כבר, אבל זה לא היה שימושי כי העשן שהיה בפנים או הקורבנות שעמדו בדיוק ליד החלונצ'יק הזה, לא הראו להם שום דבר..."

מה שתואר עד כאן הם תאי הגזים במבנה הישן (שלושה במספר). משגברו ותכפו המשלוחים ותאי גזים אלה לא יכלו לעמוד במשימה, נבנו בדחיפות על ידי קבוצת בנאים מבין עובדי הכפייה היהודים, **תאי גזים נוספים** במבנה המוכר כמבנה תאי הגזים החדש.

העד **רוזנברג** מוסיף ומסביר מה טיבו של מבנה זה:

"... היה בפנים פרוזדור. משני הצדדים היו דלתות כניסה בערך כאלה שיו (שהיו במבנה הישן)... היה כאן לא כל כך מפואר עם אבנים אדומים כמו שכאן. היה פשוט רצפה של בטון... היו אותו דבר, אותן הדלתות הנסגרות לבד, שנופלות, גם מצד זה וגם מצד זה... היו עשרה תאים. חמישה בכל צד. בצד השני שם הייתה דלת כניסה עם מדרגות יותר רחבות מהרגילות כאן (כאן – המבנה הישן...) **הייתה שם למעלה פרוכת בצבע בורדו. לא כל כך אדום. מצד שני מגן דוד.. והיה שם כתוב ברוחב של הכניסה – "זה השער לה' צדיקים יבואו בו". זה היה כתוב למעלה בכל הרוחב של הכניסה...** התאים בפנים היו כבר לא בצורה אלגנטית כביכול כמו הקטנים עם האבנים האדומים, אלא היה פשוט מאוד רצפה של בטון. הקירות היו לבנות כל הזמן, והקפידו על זה שעם כל הוצאת הגוויות ייהפכו בחזרה ללבן מהדם ומדברים אחרים. גם כאן היה הכל מלא דם מתי שהוצאנו. אותו הדבר בקטנים מהגופות.. גודלם של התאים היה יותר גדול כאילו כפול אולי מאשר מהקטנים. אם הקטנים היה חדר רגיל, אז זה היה נקרא אולי בשפת היום, סלון. גדול מאוד. אותו הגובה ממה שהקטנים. לא גבוה 2 וחצי – 2 מטר גובה".

ליד תאי הגזים הועסקו שתי קבוצות עובדי כפייה יהודים. הקבוצה האחת, קבוצת הרמפות, שהעד רוזנברג נמנה עליה, עסקה בעיקר בהוצאת הגוויות מתוך תאי הגזים, והשלכתם לחצר אשר מתחת לרמפות שהיו בגובה התאים. תפקידם גם היה לסגור את הדלתות הגדולות בהגיע משלוח של קורבנות ולאטום את הפתחים בחול. קבוצה אחרת נקראה "באדה מאייסטר" דהיינו שרתי המקלחות או בלנים.

את תפקידם של אלה מתאר העד **רוזנברג** כדלהלן (עמוד 790 לפרוטוקול):

"היו באדה מאייסטר, שלושה אנשים היו שם. קודם כל תפקידם היה דבר ראשון ללכת עם דלי, סיד עם מברשת ולצבוע את כל הרמפות.. גם כאן (הרמפה) היו צריכים לצבוע כי כאן היה גם דם. קודם כל לצבוע, לסייד... עם הסיד את כל האורך של הרמפה, וגם בפנים, הקירות שהיו בפנים. אחר כך תפקידם היה לגרוף את ה"שלאוך" כי ה"שלאוך" גם היה... מוכתם מדם, אז הם עברו עם מגרפות וניקו את זה. גם לפעמים אני עשיתי את זה. זהו היה תפקידם אחרי הוצאת הגוויות מתאי הגזים".

אשר לתהליך הזרמת הגז אל תוך תאי הגזים. מעיד העד **רוזנברג** לאמור – (עמוד 793 לפרוטוקול):

"... כמו שהסברתי קודם הייתה קבינה. כאן במקום הזה (העד הצביע על תא שבקצה בניין תאי הגזים הישן). ראיתי.. מנוע ענק עמד בפתח ברוחב של הפינה של הקבינה הזאת, אני ראיתי שם שני אנשים אוקראינים לבושים בשחור. לאחד קראו **איוון** ולשני **ניקולאי**. ראיתי אותם בפעולה. הם הפעילו את המנוע הזה... הגז שחדר לתוך תאי הגז,

היה מופעל על ידי מנוע ענק. לקח בערך לו חצי שעה – 20 דקות. עבד באינטנסיביות כל הזמן. אחרי זה המנוע הושתק וחיכינו עוד איזה רבע שעה בערך, ואז קיבלנו פקודה 'אוף מאכו' ופתחנו את הקלאפות (הדלתות הרחבות)".

על תהליך ההמתה של הקורבנות, תהליך מזעזע המעורר צמרמורת מעיד העד **רוזנברג** לאמור (עמודים 791, 792, 799, לפרוטוקול):

"... כשנקראנו על ידי הגרמנים 'רמפה ראוס'... תפקידנו היה לרוץ מהר, עם מכות, כי הגרמנים רצו שהכל יהיה מדויק, חלילה שלא יבואו אנשים ושלא יהיה סגור הרמטי. סגרנו את הקלאפות (העד מתאר את תהליך סגירת הדלתות), וקיבלנו פקודה להביא חול... הבאתי חול... ושמתי אותו או יותר נכון ריפדתי את הפתחים האלה כאן מלמטה של הדלת... הריפוד הזה של החול שימש להם קודם כל שלא יברח חלילה קצת עשן, זה דבר אחד. ודבר שני, הוא שימש לעצור את הזרם של השתן ושל הפסולת מגופות האנשים שלא תזרום החוצה בתהליך ההמתה.

כשסגרנו את הדלת וריפדנו עם החול, התחיל תהליך הזרמת הגז... תרשו לי רק להסביר מה ששמעתי לפני שפתחתי את תאי הגזים זה מזעזע. כשהקורבנות היו בפנים, הראשונים לא ידעו איפה נכנסים, לא ידעו מה מצפה להם בפנים. אבל שכבר התמלא התא התחלתי לשמוע מצד שני בכי איום, צעקות איומות, 'מאמה טאטה' – אמא אבא. שמות של ילדים.

היה חושך בפנים. לא ראו שום דבר... קרו מקרים שבתא אחד היו גברים ונשים. קרו מקרים כאלה... הצעקות היו איומות, הבכי היה איום. מאמה, טאטה.. שמע ישראל וככה זה קרה.

שמעתי לרבע שעה... אחרי עשרים רגע השתתק הכל והתחלתי לשמוע גניחות של אנשים, ואז לאט-לאט הכל השתתק. ראיתי בפנים הרבה פעמים אנשים חזקים וצעירים שבאיזו צורה שהיא זה לא יאומן איך, הם עלו על ראשיהם של האנשים האלה. איך הם לחמו כדי לסחוב קצת אוויר - אולי, אני לא יודע. כשפתחנו אותם (הדלתות), ראינו בחורים צעירים שוכבים על הגופות למעלה, על הראשים של כולם כביכול אולי לתפוס קצת אוויר... פתחנו את הדלתות, ראיתי לפניי עשן כחלחל כזה. האנשים האלה שעמדו בפתח הזה, כשפתחנו נפלו אבל לא לגמרי, כי היו קשורים. אנשים מתוך כנראה הכאב הזה הנורא, הסבל הזה הנורא... היו תופסים והולכים ואומרים שלום.

זה היה חנק. חנק נוראי. אנשים התקשרו ביניהם כמו שהיה צפוף. הרגליים אחד עם השני, עם הידיים. כבודו יסלח לי, שאני ברגע אדגיש כאן. לא פעם אחת היו אנשים חזקים בהוצאת הגוויות. הוציאו גם את היד של המת כי קשה היה לו לסחוב. סחבו אותו והוא היה קשור. הראשונים שהיו קשורים, ככה כשהגענו כבר בתוך התא, אז כבר היה יותר קל כי האנשים התחילו כבר ליפול. לא עמדו כבר. כשנפלו, היה יותר קל לסחוב אותם החוצה ולהשליך אותם, אם אני אומר ככה למטה. אז שהכל היה רטוב. לבד התגלשו מהשתן, מהדם, מהצואה, תסלחו לי על הביטוי. אז כשלקחנו גווייה ביד בדרך כלל אם לא היו מריצים אותנו מהר, לקחנו שני אנשים בגווייה ואם בער להם אז כל אחד היה חייב לקחת גווייה ולסחוב ולזרוק למטה. ככה זה היה".

תיאורים דומים לתיאור המזעזע ששמענו מפיו של העד רוזנברג, מוצאים אנו גם בעדותו של **רייכמן** (עמודים 1671, 1672 לפרוטוקול). בעדותו של אפשטיין (עמוד 666 לפרוטוקול), זיכרונותיו של רייכמן (מוצג נ/14 עמוד 35). הודעת גולדפרב (מוצג נ/46) והודעת הלמן (מוצג נ/47) ואפילו מפקד המחנה **שטנגל** מספר על כך בפרוטוקול עדותו (מוצג ת/6).

מיוסרים ומושפלים בחייהם ובמותם נישאו הקורבנות אל בור קבר על ידי אחיהם הנרדפים, המוכים והמעונים מבין עובדי הכפייה, באלונקות מאולתרות. היו אלה בורות ענק שנחפרו מבעוד זמן, כדי שיוכלו להכיל את מאות אלפי הקורבנות אשר מצאו את מותם במסלול האימים הזה, יום-יום, שעה-שעה, קיץ וחורף, במשך ימים וחודשים ארוכים.

"השמש זרחה, השיטה פרחת והשושן שחט"
(**"בעיר ההריגה" – ח.נ. ביאליק**)

הדנטיסטים

דומה, שלא מלאה סאת ייסוריהם של הקורבנות בעת שילוחם ב"שלאוך" אל עבר תאי הגזים ובשעת המתתם בחנק האיום בתאים. הנה הוצבה תחנה נוספת בדרכם של המתים אל מנוחתם האחרונה. מתוך רדיפת הבצע וחמדת הממון, אשר הדריכו בין היתר את הצורר האיום, ביקשו, יוזמי ההשמדה ומבצעי להפיק כל טובת הנאה כלכלית לא רק בגזלת רכושם של היהודים המומתים אלא גם מגופם המיוסר של הקורבנות. כך בגזית שיער הנשים ועיבודו התעשייתי וכך בעקירת שיני הזהב מפיותיהם של הקורבנות, עיבודם וניצולם הכלכלי. ככל שיישמע הדבר מדהים, בלתי אפשרי, שאין הדעת סובלתו, האמת הערומה והאיומה היא, כי גם מעשים קניבאליים אלה נעשו על ידי הצורר.

בדרך מהכיכר שליד תאי הגזים, בואך בורות הקבר, הוצבה קבוצת עובדי כפייה יהודים, אשר כונתה – **דנטיסטים**, בשל התפקיד הנורא שהוטל עליהם לבצע. כל אימת שהומתו קורבנות והובלו אל קבר, הוצבו בדרך, לא הרחק מתא המנוע שבבנין תאי הגזים, קבוצת עובדי הכפייה **שתפקידם היה לעקור כל שיני זהב מפיות האומללים**. זאת נצטוו לעשות במהירות ובחריצות. ואם חייב הדבר עקירת הלסת שומה היה עליהם לעשות כן, כי כל התרשלות מצד הדנטיסט הייתה גוררת, ללא היסוס, הוצאתו להורג, בידי שומר גרמני, שהיה ניצב ליד בורות הקבורה וממית בירייה כל עובד ש"התרשל" או שהוכה על ידי נוגשו, בצורה ש"החתימה" אותו וגזרה דינו למוות. היה זה איש אס.אס. אשר בלט במעילו הלבן וכינו אותו בשם **ארווין** (מתוך עדות אפשטיין בעמודים 670-671 לפרוטוקול וכן עדות רוזנברג בעמודים 802-803 לפרוטוקול).

העד **רייכמן** נמנה עם אותם דנטיסטים ועל החוויות האיומות שעבר בתפקידו זה, מספר הוא בעדותו (עמודים 1666, 1667 לפרוטוקול) לאמור:

"העבודה הייתה זאת – כל פעם שהגיע טרנספורט של אנשים, כשכעבור כמה דקות היו מתים, קראו לנו. היינו יורדים למטה. שם היו קערות רבות, זו על גבי זו, וסידרו אותנו בקבוצות של שישה איש על כל דרך.

אם הייתה יותר מדרך אחת, יותר מנתיב אחד, לקחו שישה כפול שניים או כפול שלושה. וכך הייתה העבודה. הראשון היה עומד. לפניו קערה עם קצת מים והוא היה צריך לבדוק את נושאי האלונקות האם יש לגוויות שיניים תותבות... אם כן, היה מוציא אותו מתוך שורת הרצים (המדובר בנושאי האלונקות עם הגוויות שהיו מצווים לעשות מלאכתם בריצה), ועוקר את השיניים, על מנת שלא יעכב את האחרים, וכך גם השני... כל אחד מהשישה.

יצא כך שכל השישה ביחד היו צריכים לבדוק את כל הגוויות שנושאי האלונקות העבירו על פניהם. נושאי האלונקות רצו עם המתים, והם היו מעוניינים להיפטר מהם ככל

האפשר מעקירת השיניים, משום שאסור היה להם להניח את המתים על הארץ, על האדמה – אלא היו צריכים להחזיק באלונקה כל הזמן... והיו מקרים שאנחנו הדנטיסטים קיבלנו מכות על כך שהשארנו שיעבירו גווייה על שיניה התותבות.

אפילו אני קיבלתי פעם עשרים וחמישה מלקות... כאשר לא היו טרנספורטים, אנחנו היינו בסדנה שלנו (חדר בצריף הצמוד לבנין תאי הגזים) ושם הייתה עבודה. היינו צריכים להפריד בין השיניים האלו התותבות לבין שיניים טבעיות ועוד היו לפעמים בתוך הכתרים של השיניים מוסתרים דברי ערך כמו יהלומים. נוסף על כך היינו צריכים לנקות היטב את שיני הזהב, שהיו צחות, וכל שבוע היינו מוסרים מזוודה עם זהב שאנחנו הערכנו אותה בכעשרה ק"ג זהב כל שבוע... אחרי כל טרנספורט שהיינו גומרים עם המתים, היינו ניגשים אל באר לא הרחק מתאי הגזים ושם היינו רוחצים הכל מהבשר ומהדם של המתים... מה שרצינו לנקות, לרחוץ זה את השיניים, על מנת שאחר כך נוכל להפריד את הזהב, את הפלטינה, את המתכות, בשביל שנוכל להפריד בין הדברים".

(ובעמוד 1679 לפרוטוקול):

"... אנחנו כאשר היינו עוקרים את השיניים, היינו עוקרים אותם כמעט עם חלקים שלמים... ולאחר מכן היינו זורקים ורק את הדברים שהיו להם ערך בשבילם, היינו מפרידים מזה".

תיאור מזעזע זה מדבר בעד עצמו ודומה שאין להוסיף דבר. אולם תיאור דומה אנו מוצאים גם בעדותם של העד **רוזנברג** (עמודים 799-801 לפרוטוקול), בעדות **אפשטיין** (עמוד 504 לפרוטוקול), הודעת **הלמן** (מוצג נ/47, עמודים 11, 12) וגם בעדותו של **סטנגל** (מוצג ת/6, עמוד 8).

מלאכה זו שעסקו בה הדנטיסטים, הייתה מבוקשת אצל היהודים עובדי הכפייה, כי מבחינת המאמץ הפיזי ומבחינת העינויים והרדיפות שעברו, עבודת הדנטיסטים הייתה "נוחה יותר" אולם מבחינה נפשית. מלאכה זו הייתה מדכאת, מתסכלת ומטריפה את הדעת. העיסוק היום יומי בגופם של הקורבנות הקדושים, עקירת השיניים והחיסוט בהם, שברו את רוחם ומועטים מבין הדנטיסטים החזיקו מעמד ושרדו.

הטמנת הקורבנות בבורות

קבוצה נוספת מבין עובדי הכפייה היהודים נקראה **קבוצת הקברנים**. תפקידם היה לעמוד בתוך הבורות, לקבל את הגויות שהושלכו אל הבורות על ידי נושאי האלונקות ולסדר אותם בתוך הבורות. שכבה, שכבה, פניו של זה בצד רגליו של זה, למען תגדל קיבולת הבורות להכיל בתוכם עוד ועוד יהודים, עוד ועוד קורבנות אומללים – למאות אלפיהם.

בין שכבות הגויות היו מפזרים מדי פעם חול וכלור. כתוצאה מכך, היו הגויות מתפרקות וקיבולת הבורות גדלה. משנתמלא בור קבורה, היו סותמים עליו את הגולל בשכבת חול וכלור, וקוברים את האחרים בבור ענק נוסף שנחפר, ומאותו טעם היו מעלים אש מעל לבורות וזו הייתה מלחכת בגויות (מתוך עדות **ד"ר ארד**, עמודים 210-211 לפרוטוקול, ובספרו מוצג נ/2 עמוד 77).

את שקרה ליד הבורות מתאר העד **רוזנברג** בעדותו (עמודים 801, 802, 806 לפרוטוקול):

"הבורות לא היו בנויות בצורה סימטרית כזאת. הם היו פשוט בורות אלכסוניים בצורת שיפוע... הקונוס עמוק מאוד ותלוי לפי הבור. היו בורות יותר ארוכים ורחבים, ופחות רחבים ופחות ארוכים תלוי במקום... אז בהתחלה אני סחבתי את הגויות. היה בור ענק ביותר. כפי שאני ידעתי בהתחלה, וגם החברים שהיו קודם לפני... זה היה "בור של ורשאים". כך אנחנו קראנו לזה. זה היה "בור צ'נסטחובה" וזה היה "בור ורשה"... ובכן,

הבור הזה היה ענק.. ידוע לנו אחר כך כי שרפו את הגולגולות. זה סיפור אחר. אז היה שם מאתיים אלף יהודים בבור הזה. הטכניקה שלנו הייתה, כשהגענו לבור עם החבר שלי.. היינו צריכים במהירות, במקצועיות, למדנו את זה דרך אגב, כי לפני זה קיבלנו די מכות עד שלמדנו את זה.

הגופה או הגופות שהיו על אלונקה, היו חייבים להתגלגל עד למטה. אם לא התגלגלו, מכוח... כשמלאנו את הבורות עם הגויות... הבורות הענקיות האלו, בהתחלה כל הבור היה מתרומם, **הגעה** הזאת שכיסינו אותה התרומם ומשם יצא מין חומר דביק, צבע ורוד כזה, ועושה בועות כאלו... זה ככה רתח העסק הזה. כל הבור הזה, החול הזה התרומם ואחרי תקופה קצרה זה ירד פתאומית למטה. אני לא יודע את הכימיה הזאת, אבל זה היה ככה בצורה כזאת זה קרה... בהתחלה גם אחר כך מילאו בחזרה זה היה שקע, אז שוב פעם זרקנו שמה את הגויות. היה שם יהודי אחד... ותפקידו היה שהוא הלך עם דלי והוא שפך כלור... שלא יהיה אולי ריח, ל אידוע מה הטכניקה הייתה, אבל זה הוא עשה".

על כך מספר גם העד **אפשטיין** בעדותו (עמוד 501 לפרוטוקול), וגם הודעת **הלמן** (מוצג נ/47 עמודים 11, 12), וכן הודעת גולדפרב (מוצג נ/46, עמודים 19, 20). לימים, עוד יסופר על כך להלן, העלו את הגויות של המומחים על המוקדים והם לא נטמנו עוד בבורות, אולם רוב רובם של שמונים ושבעה ריבוא היהודים אשר הושמדו במתקני הרצח שבגיא ההריגה בטרבלינקה, נטמנו תחילה בבורות הדוממים, אך התוססים הללו, קהילות, קהילות של יהודים, אשר נלקחו מבתיים, מעירם, מעיירתם והובלו כצאן לטבח, במסלול הבלהות הזה אל דרכם האחרונה, אל הבורות.

בור קברם של מאתיים ותשעה אלף קדושי קהילת ורשה, בור קברם של ארבעים אלף קדושי קהילת צ'נסטוחובה, בור קברם של שבעים וארבעה אלף וחמש מאות קדושי קהילת רדום וכך הלאה וכך הלאה, שמונה מאות ושבעים אלף נפש (ראה: מוצג נ/7).

ילאה הפה לבטא את גורלם המר והנמהר של קדושים וטהורים אלה. מקצת מן המקצת ביטא בשירתו-קינתו המשורר **אורי צבי גרינברג בספרו "רחובות הנהר" מתוך "כתר קינה לכל בית ישראל** (עמוד נ"ד נ"ה):

"... אז עמדו בשלגים בעירום ועריה
גברים ונשים וילדי טיפוחים
לעומת הורגיהם על בורות פתוחים
וראו את פני זוועת מותם: סמוכים
אלו אל אלה בדמיהם השפוכים
ואלו אל אלה שכובים הפוכים:
מין בקעת יחזקאל ובשרים מעוכים...

אז עמדו לספי הדלתות של מותם
בענני גז, חתומים בחותם
מספר = השביה בזרועם, עד כלותם:
עדי נפתחו הדלתות לתאים
ונדחפו כבשים ועופות לתאים
ושוב נפתחו – וראו הבאים
פני מתי חנק משם מוצאים - - ."

שריפת המומתים וגוויותיהם

כפי שסקרנו וראינו, מדיניותו של הימלר הייתה להסוות את מבצע ההשמדה ולא להותיר כל עקבות ממעשי הזוועה וההרג שבוצעו בזדון ובתכנון רב על ידי השלטון הנאצי.

אכן, כל שלב במסלול המוות, עד להמתת היהודים ועד לקבורתם היה מלווה בפעולות הטעיה והסוואה. כל התחום של מחנה 2 שהוא גיא ההריגה בו הומתו היהודים בפועל, היה מוסווה בגדרות, בערמות עפר ובגזעי עצים, שאמורים היו ליתן חזות של שדרות לאזור המבודד הזה.

באביב 1942, כאשר התהפך הגלגל במלחמת גרמניה – ברית המועצות וכוחות גרמניים החלו לסגת, חשב הימלר שיש לעשות **לטשטוש נושא ההשמדה**, שכן משנסוגו הגרמנים מאזורים מסויימים ושוחררו ישובים ושטחים מדי הגרמנים הנסוגים, התגלו מעשי זוועה שביצעו הגרמנים באוכלוסייה מקומית, ובעיקר ביהודים. העובדות נודעו ברבים וזכו לפרסום. אז החליט הימלר להקים יחידה מיוחדת בפיקודו של קצין אס.אס. שתפקידה היה לפתוח את כל הבורות של רבבות היהודים, מאות אלפי היהודים שנרצחו ברחבי ברית המועצות אם זה בבאבי יאר שבקייב, ואם זה בריגה, בפונאר או בוילנה. הוא הורה לפתוח את הקברים ולשרוף את הגוויות. זו הייתה גם ההוראה באשר לגוויות שהוטמנו במחנה ההשמדה.

בסוף פברואר 1943, ביקר הימלר בטרבלינקה, ואז הוא ראה שבמחנה הזה כל הנרצחים עדיין קבורים. הימלר כאמור היה מאוד מודע לנושא של טשטוש עקבות הרצח. משראה כך, הורה להתחיל מייד בשריפת הגוויות ולטרבלינקה נשלח מומחה לנושא, בשם **פלוס** שהתקין משטחי בטון ועליהם פסי מסילות ברזל כעין אסכלה, עליה הונחו גוויות המומתים ושרידי גוויותיהם והועלו באש.

למעשה ממרץ 1943 ועד לחיסולו של מחנה טרבלינקה בסוף אוגוסט 1943, המומחים הועלו ישירות על המוקד ובמקביל נפתחו הבורות וניסרקו וכל הגוויות ושרידי העצמות הוצאו מתוכם ונשרפו לאפר.

עצמות שלא התפוררו עם שרפתם נכתשו חזק, היטב וסוננו עד שלא נשאר בתחום מחנה טרבלינקה כל שריד וכל עדות לזוועה האיומה אשר התרחשה שם. אפרם של הקורבנות פוזר באדמת טרבלינקה. דישן את הקרקע החקלאית ועל שרידי גיא ההריגה קמה והופעלה, גם כן במידה רבה, כמסווה חווה חקלאית.

"ונפלה נבלת האדם כדומן על פני השדה..." (ירמיהו, ט' כא).

ייאמר כי שריפת הגוויות לא הייתה כל כך לרוחו של **גלובוצ'ניק**, ראש וראשון למוציאים לפועל של מבצע ריינהארדט. כשנשאל פעם מדוע אינו שורף את הגוויות, השיב כי בורות הקבורה שבטרבלינקה צריכים להיות לאות כבוד לגרמנים וכך אמר:

"אנחנו צריכים לקבוע שם טבלאות מברונזה, מפני שאנחנו היה לנו האומץ לבצע את המלאכה הזאת, לראות בזה גאוה ולשרוף ולא לטשטש את העקבות".

כאמור הימלר סבר אחרת.

מלאכת הטשטוש נמשכה במצוותו של הימלר, שכן זו הייתה מדיניותו המוצהרת. בנאום בפני קציני אס.אס. בכירים בפוזנן ב-9.10.1943 ציין, כי בכל הקשור בפינוי היהודים למחנות, שכוונתם האמיתית הייתה **השמדה**, לעולם לא ידובר על כך בפומבי. הוא הוסיף ואמר שאפילו בתוך גרמניה אין לדבר על כך בפומבי והוסיף והדגיש:

"זהו הדף המפואר בהיסטוריה שלנו, שמעולם לא נרשם ולא יירשם, כל זה צריך להישאר סודי מבמת ההיסטוריה".

ולא היא הדף שייזכר לדיכאון עולם בהיסטוריה של העם הגרמני- נתגלה. לא סוג שלא נרשם ולא יירשם אלא פרק אומלל שנחרת בתולדות העמים. שכן שרדו אותם מועטים שמרדו, שעמדו על נפשם ואת בשורת האבל הביאו לעולם כדי שהזוועה תונצח, תזכה לעד ולא תשכח.
(ראה לעניין זה עדות ד"ר ארד, עמודים 176, 197, 215, 216 לפרוטוקול).

את תיאורי הוצאת הגופות והגוויות מן הבורות ושריפתן נביא מתוך עדותו הנרגשת והמדויקת של העד **פנחס אפשטיין** (עמודים 505-506 לפרוטוקול):

"בהתחלה היה 'באגר' אחד, זה מחפר והוא היה כל הזמן חופר את הבורות. בשלב מאוחר יותר, הביאו עוד אחד והיו שני באגרים. היו מוציאים את הגוויות מהתאים ישר אל המשרפות וגם מהבורות. מהבורות הבאגר היה מוציא את הגוויות. השכבה העליונה, הגופות היו פחות או יותר, קצת שלמות, מה שיותר עמוק היו כבר רקובות. היו שופכים את כל זה ליד הבור ומהבור היו בשביל זה גם כן אלונקות מיוחדות. מפני שכל זה היה מפוזר ומביאים את זה ליד המשרפות. ליד המשרפות אנשים שהיו שורפים את הגופות, היו מעמיסים את זה (הגוויות והעצמות הפזורות)... כשהגיע מצב עומק הבור שהבאגר לא היה כבר יכול לאסוף והם לא היו מעוניינים... להשאיר שרידים וסימנים, אני ועוד בחור אחד, היו מורידים אותנו לתוך הבור, ועם הידיים אוספים את העצמות, ממלאים לו את הסל והוא היה מעלה את זה ושופך וחוזר חלילה... אחרי שהגופות נשרפו, פינו את האפר מהמשרפות. עצם שנשרפת היא נשאת שלמה, צורתה נשאת שלמה. מהמשרפות היינו... מרכזים את האפר במקום ליד בור, שהוא הראשון שרוקנו אותו ובתוך הבור שמנו פחים ועל הפחים היו כותשים את העצמות האלה ומנפים אותם. החלק הדק עובר דרך הנפה. מפזרים אותו על החול. מכסים עם שכבת חול וזה שלא נכתש שירד מהנפה. כתשו את זה עוד פעם, ככה שפיזרו רק אפר דק. ככה שנבואת הנביא על 'העצמות היבשות' לא התגשמה".

תיאורים דומים על דבר שריפת הגופות נמצא גם בעדות **רוזנברג** (עמודים 812, 813, 1689, 1690 לפרוטוקול), ועדות רייכמן (עמודים 1707-1709 וכן 1798 לפרוטוקול).

לסיפור המרטיט והמכאיב, כפי שהשמיע אותו העד **אפשטיין**, בהתרגשות רבה אין מה להוסיף. הזעקה עולה מתוכו.
כך אבדו מאות אלפי הקורבנות הקדושים, שלא זכו אף לנוח על משכבם בשלום עד קץ הימים.

מעשי התעללות

אם לא די בכך שתהליך ההשמדה היה איום, אכזר ומזוויע כשלעצמו, הנה הוא היה מלווה גם במעשי התעללות איומים ומזעזעים. מצד אנשי הסגל הגרמנים והאוקראינים התעללו בקורבנות בדרכם אל המוות, וכן באותם יהודים, שנלקחו מקרב הנדונים למוות למען יעסקו בכל אותן עבודות נוראות ובזוועות שפכו אותן עליהם. אם מתוך יצר החיים ואם מתוך השלמה עם מר הגורל, עשו יהודים אלה את המוטל עליהם, אך הם היו נתונים תמיד לנגישות ולהתעללות מידי מעבידיהם.

תקצר היריעה מלתאר את מידת האכזריות שאיפיינה את אנשי מנגנון המחנה, היו מאנשי אס.אס. גרמנים והן מסגל האוקראינים. כבר תיארנו כיצד התעללו בקורבנות האומללים מאז ירידתם מהרכבות ועד דחיסתם אל תאי הגז. כיצד הוכו, כיצד דקרו, כיצד נתלשו פיסות בשר מגופם, כיצד הוכו עד זוב דם, כיצד הושפלו עד עפר. מבין הגרמנים עלה על כולם באכזריותו, סגן מפקד המחנה – **קורט פרנץ**, המכונה ללקה (בובה). מספרים על ללקה ועל מעלליו חלק מהניצולים.

מתאר את הדמות המפלצתית הזאת העד **פנחס אפשטיין** (עמודים 700-701 לפרוטוקול) לאמור:

"ללקה היה מופיע והיה מתעלל באסירים ללא כל סיבה... הוא היה צמא דם. היה לו כלב מגזע בראונינג ושמו היה ברי. לברי היה קורא 'מנש' (אדם) ולאסירים 'הונט' (כלב). והוא היה מצווה על הכלב לאמור: "מנש בייסט הונט" (אדם, נשך את הכלב!) והכלב הזה היה מאומן להתנפל על אסירים ולקרוע אותם לגזרים.

אני רוצה לציין עוד תעלול, עוד התאכזרות של ללקה. הוא היה בוחר לו אסיר וכפי שצינתי כשאישי אס.אס. פנה לאסיר, הוא היה חייב להתמתח ולהוריד כובע. והוא (ללקה) היה עומד בצורה חייכנית מותח את הכפפה ומכה באגרוף בקורבנו. עד שהוא לא ראה דם, לא הירפה... כשללקה הופיע, קורט פרנץ עם הכלב, האדמה רעדה מפחד, האדמה רעדה ממנו, לא רק אנחנו, האדמה רעדה, כאילו באה איזה רוח. כינויו ללקה... זה בובה.

הוא היה אדם נאה, יפה ומכאן הכינוי ללקה. הוא היה יצור שלא ידע גבולות. הוא לא היה אף פעם לא שבע. אחד הסדיסטים הגרועים עלי אדמות. זה היה ללקה עם הכלב ברי".

העד **צ'רני** הועסק בתקופה מסויימת כעובד כפייה בלול בו גדלו תרנגולות אווזים לסיפוק תאוות אכילתם של הגרמנים. באחד הימים ביקש לחטוף תנומה בעליית גג. הוא נתגלה על ידי ללקה וכלבו, ונצטווה בשל כך להתייצב למסדר.

בקשר לאירוע זה מספר **צ'רני** את שעוללו לו משנתפס על ידי ללקה, כך מספר צ'רני (עמודים 1208-1210 לפרוטוקול):

"(צ'רני ניצב) עוד פעם בפני המוות, הרי המוות היה לנו שם על כל צעד ושעל, הרי אתה חייט על תנאי לא חייט על מנת לחיות, ידעתי, אתה חי על תנאי... אני בחור ילד אז הבינותי... אותי כבר לא יובילו לחופה.. במפקד הוצגה השאלה – מי ישן היום ובוודאי כרגיל בזמן המסדר עומדים כל הצמרת של ה-אס.אס. ולפעמים גם האוקראינים. לפעמים גם **איון גרוז'ני** ואני יצאתי. והוא שאל אותי בקול רם – מה עשית היום – ואני

(אמרתי) אני ישנתי על הבוידם. זה כנראה הצחיק אותם. אני זוכר עוד את הצחוק, הרי הם חיפשו שעשועים. לחם היה להם, סדיזם ורצח היה להם. היה חסר להם רק שעשועים. אני ואנחנו שחיינו על תנאי. **אני יוס'לה מוורשה שחייתי על תנאי, הייתי גם ילד שעשועים שלהם**".

מוסיף **צ'רני** ומספר כיצד הושיבו אותו אז על מה שקרוי היה כיסא המוות שעליו הלקו את הנענשים. וכך הוא מספר (עמוד 1210 לפרוטוקול):

"... ואני מקבל פקודה לגשת לשם... כל המסדר חייב לעמוד דום על מנת לקבל את ה-25 מלקות. ואז אמרתי – זהו זה, מזה אני כבר לא יורד. עליתי על זה. קשרו אותי... אני נשכבתי... הייתי בטוח **שקיווה** (אחד מאנשי ה-אס.אס. האכזריים), ייגש אלי או ללקה הם היו המרביצים הראשיים, ודווקא האמריקנר (כינוי לגרמני אחר) עם הפייצ' (שוט) שלו התחיל להרביץ לי, ואז כל אחד היה צריך לספור ואני סופר את זה ביידיש ספרתי 25... כשגמרתי את המלקות, אז פותחים את הרצועות ואני מרגיש שאני עוד יכול לרדת, הייתי לגמרי מטושטש... לקחו אותי והחזירו אותי חזרה לשורות המסדר".

וכן הלאה וכן הלאה. נשמעים סיפורי הזוועה מפיו של העד **רוזנברג** על הריגתם של יהודים שבאו מגרודנו וניסו להימלט ואז המיתו אותם בתאי הגזים בייסורים קשים על ידי כלור רב, שהפריד את הבשר מעל שלדיהם כשנלקחו לקבורה, וכן על **ארווין** אותו גרמני במעיל הלבן, שהיה הורג לתאוותו מבין עובדי הכפייה שנראו לו לא נמרצים די הצורך. וכן מפי **רייכמן** על עשרות צעירות שהועמדו במשעול המוביל אל תאי הגזים בקור העז למען הזן עיניהם, כיצד הן נאחזות זו בזו לאגור קצת חום, וכן כדברי בורקס, שהיה רואה את ללקה רוכב על סוסו ובידו רובה ושהיה עובר ליד בתי השימוש יורה ביושבים שם והורגם להנאתו.

לא שהאומללים מצאו מנוחה בבתי השימוש. גם לכך דאגו הגרמנים, ובשיטת התעללות מיוחדת, מספר **פנחס אפשטיין**:

"היה אחד שהוא היה גם בן עיר שלי וגם שכן שלי ושמו היה **יוליאן שעיה**. עליו ציוו לגדל זקן והוא היה שחרחר. תפרו לו תלבושת של רב ועלה החזה עשו לו שעון מקרטון או מדיקט... הם קראו לו שייס-מייסטר אחראי על השירותים. ותפקידו היה אם מישוה נכנס לשירותים זמן קצוב, שתי דקות או שלוש דקות, לא זוכר בדיוק כמה, ותפקידו היה לגרש. הוא היה לבוש כמו רב עם כובע של רב, זקן ושעון". (עמודים 510-511 לפרוטוקול)

אפילו **שטרייבל** (בפרוטוקול בעדותו מוצג ח/117) מספר כי הגיעו אליו ידיעות שמבין אנשי המשמר במחנות ההשמדה היו אחדים אכזריים במיוחד. שמועה זו עשתה לה כנפיים. מקורה באנשי משמר ובעובדי רכבת אשר ליוו טרנספורטים אל מחנות ההשמדה, עד כדי כך הגיעו הדברים, שבשומעו על מעשי האכזריות של אנשי המשמר, תבע שלא להחזירים עוד למחנה האימונים לבל ייפגע הסדר הטוב.

מעשי זוועה אלה היו מנת חלקם של הקורבנות ושל עובדי הכפייה היהודיים יום-יום. דומה שלא ייאמן כי סדיזם כזה יכול להתקיים אבל כששומעים את הדברים מפורש, יוצאים מפיהם של העדים הניצבים על דוכן העדים ומגוללים קבל בית המשפט את המעללים הללו בשטף, בהתרגשות, חש אתה ומשתכנע לחלוטין כי החוויות הללו עצורות עמוק בהודעתם, מלווה אותם תדיר, המראות ההם טריים נגד עיניהם והסיפורים אמיתיים ומדויקים. לא הכל סיפרו. לא הכל ניתן להם לספר. שהרי קצרה היריעה.

איוון האיום

כפי שהודגש לעיל עד כאן, אנשי המשמר האוקראינים במחנה ההשמדה טרבלינקה שיתפו פעולה מלאה עם הפיקוד הגרמני הנאצי בקידום תהליך ההשמדה. ללא סיוע זה, ספק אם יכלו להשיג את מטרתם הנפשעת בהיקף ובעוצמה כזו. אולם, מתוך אותם אוקראינים משתפי פעולה בלט באכזריותו, במעשיו הנפשעים, בהתלהבות ובלהיטות לסייע לגרמנים בביצוע השמדה – אחד בשם איוון.

איש משמר אוקראיני זה הטיל חיתתו על עובדי הכפייה היהודיים שבמחנה ועשה שפטים בהם ובקורבנות האומללים. הוא היה להם לסיוט, ולכן, זכה לכינוי "**איוון גרוז'ני**", דהיינו – איוון האיום.

תפקידו הבסיסי ועיקרי היה להזרים את גז המוות אל תוך תאי הגז לאחר שהקורבנות הוכנסו בכוח, דחוסים וצפופים לאותם תאים ולטפל במנוע. על פעולה זו, של הזרמת הגז והפעלת המנוע הגדול שייצר את הגז חד-תחמוצת הפחמן, היה מופקד צוות של שלושה. גרמני, בשם **שמידט**, שהיה המפקד, ושני האוקראינים איוון גרוז'ני, האמור, ואחד בשם **ניקולאי**. מבין שני האוקראינים שהיו מקורבים מאוד לגרמנים, הייתה הדמות הבולטת לא רק בהופעה החיצונית, אלא בעיקר ברשעות שבה – איוון. הוא במו ידיו היה מפעיל את המנוע ומזרים את הגז בדרך כלל.

על כך למדים מהמחקר שערך בנושא טרבלינקה העד **ד"ר ארד** (עמודים 345, 202 לפרוטוקול), וכן מפי כל הניצולים בעדותם בבית המשפט וגם מהודעתו של מפקד המחנה **שטנגל** (מוצג ח/6) ומתשובות שנתנו על ידי **פיודר פדורנקו** (שעוד ידובר בו להלן), לשאלונים שהוצגו בפניו, במהלך המשפט שהתנהל נגדו בארצות הברית לשלילת אזרחותו (מוצג ח/209).

איוון ועמו ניקולאי, לא הסתפקו בהזרמת הגז לתאים. אלא נהגו להתייצב לי "שלאוך", המשעול, שדרכו הובלו הקורבנות אל תאי הגזים, בקרבת הכניסה אל תאי הגזים, ושם נהגו במכות להאיץ ביהודים להיכנס מהר יותר אל ה"מקלחות" דהיינו, תאי הגזים. תוך כדי כך היכו בהם בכלי משחית, אם בחרב ואם במוטות ברזל ואם במגלבים.

משהתמלאו התאים מפה לפה בקורבנות, היו דוחסים את האחרונים בכוח, במכות ובדקירות לתוך התאים ונועלים עליהם את הדלת מהפרוזדור של המבנה ואוטמים אותה. אז היה איוון ניגש אל תא המנוע, מפעילו ומזרים את גז המוות. זו הייתה שגרת עשייתו הרצחנית של איוון במסגרת תפקידו, אולם כאמור הייתה זו מעין להיטות ותאוות רצח, להרוג, לאבד ולהשמיד ככל ולהתעלל באכזריות נוראה בקורבנותיו.

תקצר היריעה מלתאר את כל מעלליו הנוראיים של איוון האיום, אולם מאחר ולב ליבו של משפט זה, הוא במעשיו הרצחניים של אותו איוון האיום, שבגינם הואשם הנאשם בכל סעיפי האישום המיוחסים לו בכתב האישום שבפנינו, יהיה זה נכון וראוי לפרט מעט חלק ממעשי הזוועה שביצע אותו איוון האיום במחנה ההשמדה טרבלינקה במרוצת השנים 1942-1943.

יצוין כבר כאן, כי על פי כתב האישום, איוון האיום, אשר מיוחסים לו כל אותם מעשים נוראיים, הוא הנאשם היושב על ספסל הנאשמים, ששמו איוון ג'והן דמיאניוק ושהוסגר על ידי שלטונות ארצות הברית לישראל על פי בקשתה, כדי שיעמוד לדין, בישראל, בשל אותם מעשים שיתוארו להלן. (השם ג'והן נוסף לנאשם בארצות הברית). התביעה גורסת כי הוכחה במידת הוודאות הנדרשת במשפט פלילי כי איוון גרוז'ני מטרבלינקה הוא

הנאשם במשפט זה – הוא, ולא אחר. על כך נעמוד בהרחבה בהמשך. עכשיו נחזור ונתאר את פשעיו ואת מעלליו הרצחניים של איוון גרוז'ני מטרבלינקה.

עד התביעה **פנחס אפשטיין** מניצולי מחנה ההשמדה טרבלינקה, שהיה במשך תקופה ארוכה במחיצתו הקרובה של איוון, מתאר בעדותו מעט מזער ממעשיו האיומים ונביא להלן חלק מהם, כפי שהמשעים תוארו בעדותו (עמודים 489-490 לפרוטוקול):

"... נאלצנו לשאת גוויות וזה נעשה תוך ריצה ומכות. אחרי שגמרנו לקחת את כל הגוויות מליד תאי הגזים, ציוו עלינו לשבת. בינתיים היו מכניסים לתוך התאים קורבנות חדשים. אנחנו שמענו צעקות נוראיות, בכי, זה לא יאומן. אני התיישבתי ליד מקום איפה שהייתי רואה מנוע של תאי הגז, שם הייתי רואה יוצא משם בן אדם שנכנס לתוך התא, אחר כך נודע לי ששמו איוון. איוון האיום.

הלכתי ליד התאים, קרוב לחדר המנוע. אחרי שהכניסו את האנשים לתוך התאים ואחרי הצעקות ואחרי שהכל בפנים השתתק, הפעילו את המנוע, של הגז... ראיתי את האיש גדול הממדים בנוי ומוצק והוא מפעיל את המנוע. הוא מבצע פעולה ולוחץ על איזה דבר מפעיל את המנוע. אחרי זה היינו מחכים 20 דקות – חצי שעה וציוו לפתוח את הדלתות. אלה היו דלתות רחבות מאוד, והוציאו את הגוויות.

איוון הזה מופיע מתוך החדר הזה והיה מכה בנו מכות רצח עם הצינור. לפעמים היה מופיע עם חרב, לפעמים היה מופיע עם כידון והיה מפצח גולגולות, היה חותך אוזניים, היה מתעלל באסירים זה דבר לא יאומן. לא יאומן והיה עומד ליד הגוויות והיא מסתכל על הגוויות. אני רוצה לומר, כבוד בית המשפט, הוציאו גוויות מהקבינות שזה היה זוועה להסתכל. אנשים עם פנים מרוסקים, אנשים עם דקירות, נשים בהריון עם דקירות בבטן, נשים שהעובר היה חצי בחוץ, בחורות עם דקירות בשדיים, עם עיניים מנוקרות. אני מתקשה להסביר את המראה הזה.. איך שהקורבנות האלה ניראו".

ועוד מספר **אפשטיין** מהמקרה בו נתגלתה ילדה כשעודה בחיים עם פתיחת תאי הגזים והוא מספר בקשר לכך סיפור מסמר שיער:

"... אנשים שהוציאו את הגוויות מהתאים הושיבו את הילדה בצד והילדה הזאת, המילים שלה מצלצלות לי באוזניים 'יא כזה ממושי' (דהינו – אני רוצה לאמא)... איוון לקח בחור אחד מתוכנו, ששמו ג'ובה, היכה בו מכות רצח עם המגלב שלו. ציווה עליו – 'תוריד את המכנסים'. אני מתבייש בפני בית המשפט לחזור על המילה מה שאיוון אמר. זה ניבול פה.... 'בוא לזיין', וגו' בה רכב על הילדה הזאת. האקט הזה כפי שאני מבין לא התבצע, הוא רכן, הלא זה **היה מין ביזיון של הילדה**... איך להגיד את זה. אחר כך לקחו את הילדה לאן שלקחו, איפה שלקחו את כל הגוויות ליד הבור וירו בה.

איוון היה אחד שאני מתקשה להשוות אותו למשהו, אפילו לא לחיה, מפי שאני יודע שחיה אם שבעה, היא לא תוקפת.. איוון לא היה שבע. הוא היה טורף כל יום, כל רגע כך שאני אפילו לחיה לא יכול להשוות אותו, הוא לא היה שבע. איוון היה מתעלל באנשים, באסירים. היה פוצע אותם ולפי הסלנג שלנו הוא החתים אותם... כשהיה פצוע בפנים מגיע לבור, שם עמד ארווין ציווה עליו להתפשט לכרוע על ארבע ועם סימן ואכמן אוקראיני ירה לו בגולגולת".

היה מקרה שמספר עובדי כפייה יהודיים הצליחו להימלט מהמחנה. אולם הם נתפסו והוחזרו. שלושה מתוך אלה הובאו אל תוך המחנה כשה כפותים בידיהם וברגליהם לעגלה. זרקו אותם ליד תאי הגזים, התעללו בהם כל היום, ביניהם איוון עם הצינור. בערב ערכו מפקד, הודיעו לנוכחים כי ככה ייעשה לאיש אשר ינסה לברוח. לאחר מכן תלו את כל השלושה על ענף והשאירו אותם תלויים עד לצאת נשמתם (עמודים 491-494 לפרוטוקול).

אפשר לסכם את היכרותו של אפשטיין את איוון ואת תמצית תיאור דמותו של איוון בדברים הבאים שהשמיע **אפשטיין** בעדותו (עמודים 728-729 לפרוטוקול):

"... זה היה הכל שטח מצומצם, קטן ביותר. הכל מתרחש במקום כל כך מצומצם. הוא (הכוונה לאיוון), פעל בסביבה שליד תאי הגזים. אני הייתי בא שם לקחת גוויות והוא היה שם כל הזמן. הוא היה עומד ומסתכל על התוצאה, מה שהוא עשה, את הדקירות לבחורות, את עקירת העיניים, את חיתוך השדיים של בחורות... הוא עמד ככה בהנאה... הוא התחכך איתי לידי. מטרים ספורים, זה התרחש. זה היה מקום כל כך מצומצם כל שעה, כל שנייה, כל יום. הוא היה עומד ומסתכל על זה בתענוג כאילו ביצע איזה שהיא עבודה. מסתכל בפנים מרוסקות, גולגולות מרוסקות... דם זורם. והוא היה עומד ומסתכל על זה עם איזה שהיא הנאה כאילו עשה משהו גדול, והתעלל באסירים. היה חותך אף, פוגע בראש, היה לו איזה, אני לא מוצא בשפה תרבותי, בשפה אנושית למה להשוות אתו. זה יצור לא מהפלנטה הזאת.

אני רק לא מבין איך אומרים רוצח. יש רוצח שהוא רוצח אבל אחרי שהוא עשה את המעשה והוא רואה את התוצאה, יש איזה שהיא חרטה... איוון לא הצטער במשך 11 חודש של שהותי בטרבלינקה ואי אפשר להבין איך אדם מסוגל להתנהג בצורה כזאת... אני לא מסוגל לתאר את הזוועות האלה. מוח אדם בריא לא מסוגל לקלוט את זה, מה שהתרחש בטרבלינקה... כמעט מיליון בני אדם, נשמות נשחטו, ילדים, זקנים וטף מי לא מה לא, אני שואל למה? מפני שיהיום הם היו. זה איוון היה מפלצת לא מן הפלנטה הזאת..."

העד אליהו **רוזנברג** אף הוא מספר ממראה עיניו שהרי תפקידו ברוב הזמן היה על הרמפה של תאי הגזים ובסמיכות מקו לתאי הגז ול"שלאוך" המוביל אל תאי הגזים. וכך הוא מספר בין היתר בעדותו (עמודים 818-822 לפרוטוקול):

"... כבוד בית המשפט, השם איוון זכור לי טוב מזמן שהייתי בגיהנום טרבלינקה. ראיתי אותו במיוחד כשעבדתי על הרמפה יום-יום, מתי שהגיעו משלוחים עם יהודים כדי להשמידם. ראיתי אותו כשעמד ליד התאים בכניסה לפרוזדור עם כלי משחית שהיו ברשותו, כגון צינור קטן קצר של ברזל, מגלב. הוא גם חגר חגורה עם אקדח שלו. זה לא חייב להיות, כי כלי המשחית במכה אחת... ראיתי אצלו גם חרב קטנה. ראיתי אותו עם כלי המשחית האלה איך הוא מרביץ, מכה, חותך... לקורבנות האלה בכניסה לתאי הגזים... זה (איוון) היה איש צעיר עם חינוך מסויים, מארץ מסויימת. להרביץ הם יודעים, להרביץ. אנחנו היינו כבר שם, במקום הזה, והתרגלנו למכות. אבל לא עינויים. ריבוננו של עולם, למה עינויים? למה לחתוך בשר חי מאנשים? אף אחד לא ציווה לעשות להם את זה. אף אחד, הוא עשה את זה לבד, מיוזמתו. לא שמעתי אף פעם שגרמני יגיד לו את זה לעשות..."

מספר העד **רוזנברג** על חוויות איוון שחוה בהתעללות אישית של איוון בו. וכך הוא מספר (עמודים 830, 828 לפרוטוקול):

"הייתי במקום על הרמפה. הורדנו את הגוויות מתאי הגזים. איוון יצא מהתא שלו. ראה אותי איך אני עומד כאן. היו מלא גוויות. הוא אמר לי ... תוריד את המכנסיים.. תשכב עליהם... ראיתי את המקרה הזה ומתוך שנייה אחת הבנתי" זהו זה, אני גמור או מהצינור שלו ביד או בצורה אחרת. היה שם **לפלר** (אחד משני ה-אס.אס הגרמנים). הוא עמד הסתכל, רצחתי אליו. עמדתי דום ואמרתי לו (בגרמנית) איוון רוצה שאני אקיים מגע מיני עם אישה מתה, אז הוא ניגש אליו וגער בו. איוון רק אמר לי (ברוסית) אני אתן לך. הוא נתן לי והוא מצא את ההזדמנות..."

היה מקרה בו רוצנברג התוודה שלקח לחם ללא רשות וחילק אותו עם אנשים נוספים. לשמע הדבר העניש אותו אחד הגרמנים בעונש של 30 מלקות. מספר **רוצנברג**:

"איוון יצא, לא ביקשו ממנו. הוא שמע את זה והוא היה כנראה בפתח. יצא החוצה עם 'הפיקה' שלו, מגלב, והתחיל להרביץ. לא לבד, עוד אחד הרביץ לי, **גוסטב**, זה היה השני. הייתי חייב לספור ובסוף נגמר. מייד שמתי את הבגדים עלי, את המכנסיים ורצתי לצריף. לא יכולתי לזוז כמה שעות..."

ועוד מקרה:

"בחודשים שהיו טרנספורטים גדולים, ראיתי את איוון בא עם יהודי ערום וראיתי אותו מביא את היהודי ישר למקום הזה ליד הגדר. היהודי היה מבוגר עם זקן ארוך, פאות ארוכות, שיער על הראש לא היה לו. הוא ניגש, איוון, לגדר, הרים אותו, מתח אותו והיהודי הזה נדחף על ידו. עם הרגליים או עם הגוף שלו בתוך הגדר בתוך החוטי ברזל והתחיל להרביץ לו עם הצינור ביד. היהודי הזה התפתל, בכה וצעד עד שהפסיק לבכות והפסיק לצעוק, הוא גמר". (עמוד 831 לפרוטוקול).

גם העד **רייכמן** חווה מעשי התעללו וזוועה של איוון. אותו ראה תדיר ליד תא המנוע, ממקום שיבתו עם שורות הדנטיסטים, בדרך מתאי הגז אל הבורות. וכך הוא מספר (עמוד 1669 לפרוטוקול):

"... אני רוצה למסור מה שקרה ליד הבאר עם חברי **פינקלשטיין**. בעודי רוחץ שיניים יחד איתו, עם פינקלשטיין, בא האשמדאי הזה איוון עם מקדחה שקודחים בה, ואת המקדחה שבה קודחים החדיר אותה, סובב אותה אל אחוריו של פינקלשטיין ואמר לו אם אתה צועק, אני יורה בך... פינקלשטיין הוא פצע אותו, הוא שתת דם וסבל כאבים גדולים, כאבים עזים, אבל אסור היה לו לצעוק, כי איוון נתן לו פקודה. אם תצעק, אני יורה בך... איוון היה סופר-שדה, סופר משחית מטרבלינקה".

מוסיף **רייכמן** ומתאר מקרה המלמד על תאוות הרצח ועל הלהיטות שאפיינו את איוון וכך הוא מספר (עמודים 1672-1673 לפרוטוקול):

"... יום אחד בעוד אני יושב מול הקערה שלי ומחפש את השיניים, עובר איוון עם סוס רתום לעגלה ובה פרודוקטים, עגלה רתומה לסוס ובה פרודוקטים למחנה 2. בעוד הוא עובר עם העגלה, נשמעים בכי וזעקות וכששמעו בכי וזעקות פירוש הדבר שמכניסים אנשים לתאי הגזים. ובכן הוא עזב את העגלה. עזב את הסוס ורץ למגורים שלו. הוציא משם ברזל ארוך, עגול, העמיס אותו על כתפיו ורץ על מנת שיוכל להספיק להכות באלה שמוכנסים לתאי הגזים. הדרך לתאי הגזים זה היה התענוג שלו. זה היה תוכן חייו. הוא לא חייב היה לעשות את זה באותו זמן. אני רוצה גם לספר על הסדיזם של המשחית הזה. אין לו גבול. היה לו תענוג לקחת סכין, לגשת לעובד רגיל, לכרות את אוזנו, ולתת לו כך לרוץ שותת דם, וכשחזר היה אומר לו תתפשט והיה יורה בו למוות".

רייכמן מספר גם על התעללות ממין אחר (עמוד 1681 לפרוטוקול):

"הוא עמד כאן (ליד תא המנוע) ואנחנו עוד היינו צריכים לשיר להם שירים שימצאו חן בעיניהם... זה היה בין קבוצת מומתים לקבוצה הבאה, כי אנחנו היינו צריכים לשאת את המתים יותר מהר מאשר הם הספיקו... משום שהם צעקו לנו לעשות כך וכאשר היינו מחכים עד שיומתו הבאים אחריהם התירו לנו לשבת ואז היינו צריכים לשיר שירים שימצאו חן אצלם... איוון היה כאן (תא המנוע) הוא היה פותח את המתג ולאחר מכן היה לו פנאי לשבת ולבלות. הוא הי הפותח את המתג להזרמת הגזים".

אברהם גולדפרב בהודעתו (מוצג ת/61) מתאר את מעללי איוון כדלהלן:

"... אני התקרבותי לבאר בזמן בו עסק אותו איוון בדחיפות האנשים לתאי הגזים. הוא עשה זאת בצורה אכזרית ביותר. אנחנו הפועלים כינינו אותו 'איוון גרוז'ני' (איוון האיום). אחרי נעילת דלתות תאי הגזים, הוא נגיש למנוע. בזמן ההוא כבר לא נהגנו להתקרב לבאר. ראיתי באופן ברור כיצד דחף את הקורבנות במקלות ברזל ובכידון לתוך תאי הגזים. אפילו בסכין שלו עוד חתך בבשרם של אנשים חיים. ראיתי במו עיניי כיצד בכניסה לתאי הגזים גזר בסכיניו חתיכות בשר מאנשים חיים. כמו כן ראיתי שחתך את אוזניהם של עובדים שהועסקו ליד תאי הגזים, בשעה שהעבירו את הגוויות. זמן קצר לאחר מכן עובד כזה נורה למוות... את הפרטים שתיארתי לעיל, ראיתי מקרוב, ממרחק מטרים ספורים".

וכן גם **אברהם לינדווסר** מניצולי טרבלינקה, שהלך לעולמו, סיפר על איוון בהודעתו (מוצג ח/70) וכך אמר בין היתר:

"... איוון הפעיל את מנוע הדיזל הגדול, אשר סיפק את הגז לתא הגזים. משם הובילו צינורות לתוך כל תאי הגז. לפני תהליך ההמתה בגז היה איוון תמיד עסוק במילוי תאי הגזים בקורבנות. תמיד יכולתי לראות אותו שהוא זרז את האנשים בעזרת מוט מתכת. (אינני יודע אם זה היה חרב או צינור מתכת), אל תוך תאי הגזים כנראה שזו הייתה חרב, כי הרבה גופות היו בעלות פצעי חיתוך ודקירה. הייתה זו התוצאה של פעילותו של איוון. פציעת הקורבנות ודקירתם עוד לפני ההמתה בגז על מנת למלא מהר יותר את תאי הגזים. זה כבר היה הסדיזם הפרטי שלו. לא בכדי כינוהו איוון האיום".

על רציחה של נער צעיר בידי איוון, מספר **בורקס** בעדותו:
"שני אנשים נשאו עץ (שנחשב ביער לשם הסוואת הגדרות). הלכתי עם נער בן שבע-עשרה – שמונה-עשרה. לי היה כוח לסחוב את העץ אבל הנער לא היה לו כוח והוא נפל. אז ניגש אליו איוון. כשהוא נפל ניגש אליו און וירה בו". (עמוד 1452 לפרוטוקול)

"ונערים בעץ כשלו"
(איכה ה')

חיי האסירים עובדי הכפייה במחנה טרבלינקה

כדי לעמוד במשימת ההשמדה במהירות ועד תום, נזקקו, כאמור, הגרמנים ועוזריהם לסיוע כפוי של אסירים יהודיים, מבין הנידונים להשמדה. הם נזקקו לאותם אנשים בקבוצות העבודה השונות, לניקוי רציף הרכבת והרכבות, לאיסוף הרכוש ומיונו, לגזיזת שיער הנשים, לאיסוף הכסף ודברי הערך, להוצאת הגוויות מתאי הגזים והעברתם לקבורה, לעקירת שיניהם של המומתים, להעלאתם למוקד ולפיזור אפרם של הקורבנות הקדושים ולעבודות שונות אחרות – עבודות שירות בתוך המחנה.
מספר עובדי הכפייה היהודים נע בדרך כלל בין 700 ל-1,000, בהם גם ראשי הקבוצות, שעליהם הוטלה האחריות על עובדי הכפייה, ועל ביצועה הנאות של עבודת הכפייה. היו אלה קפואים שהיו בין פטיש הגרמנים, התובעים משמעת וביצוע, לבין סדן האסירים, שבחלו בעבודות שהוטלו עליהם, אך מילאו אחר הפקודות כדי לנסות ולהציל את עצמם.

עובדי הכפייה יהודים הופרדו לאלה שמילאו תפקידים ושירותים במחנה 1, לאלה שהועסקו במחנה 2 – הוא אזור ההשמדה. באזור ההשמדה הועסקו בנפרד, ומתוך הפרדה מלאה מכל היתר, בין 150-300 יהודים. הם גרו בצריף בו לנו, בו אכלו ובו עשו צרכיהם.

המשטר במחנה היה נוקשה ושרירותי. ההשכמה הייתה בדרך כלל בארבע לפנות בוקר. בחורף עוד היה חשוך. בקיץ היה זה עם אור ראשון. סדר היום התחיל בכך שנפתחו צריפי המגורים אשר היו נעולים מבחוץ ונערכו מסדר בוקר. במסדר נערכה ספירה. הכל התבצע תוך צעקות ומכות. לאחר שתיית משקה כלשהו ואכילה כלשהי, נלקחו אנשי הקבוצות לעבודה כל אחד בתחומו. תוך כדי העבודה, הם היו בפיקוח בלתי פוסק של הגרמנים ושל השומרים האוקראינים. עבור כל דבר שלא הניח דעת השומרים, הם הוכו על אחר וסימני המכות נותרו על פניהם ועל גופותיהם. הייתה הפסקה קצרה למה שאמור היה להיקרא ארוחת צהרים ושוב הועסקו עד ערב. וכיצד הועסקו וכיצד עונו בשעת עבודתם? על כך כבר עמדנו לעיל.

מדור נוסף בגיהנום היה נפתח במסדר הערב בגמר העבודה. כל האנשים שבמשך היום הוכו והיו סימני דם על גופם או על פניהם, היו בדרך כלל מוצאים מהשורות ונלקחים ללאזארט ומוצאים להורג. אחרים ספגו עונשי מלקות לעיני העומדים במסדר. בלילה, היו נועלים אותם בצריפים, אולם גם אז לא ראו שינה, לא זכו לשעות של שלווה והתרגעות. רבים מבין אותם אסירים נשברו ולא יכלו לעמוד עוד בעינויים ובסבל ומדי לילה תלו רבים את עצמם בחגורותיהם והוציאו את נשמתם. מספר אפשטיין בעדותו, כי לא היה לילה שלא היו תלויים שאיבדו עצמם לדעת, כגון שהכירו בני משפחה בין הגוויית שהוצאו מהתאים. אלה היו מחזות שאין השפה יכולה להסבירם. בגלל ההתאבדויות וההריגות, פחת מדי יום מספר עובדי הכפייה היהודיים ומועטים מאוד שרדו. התחלופה הייתה רבה, ועם כל משלוח של יהודים "רעננו" את הקבוצות באנשים נוספים. היו שנשאו תפילה לבורא עולם, אך תפילתם לא נתקבלה. ויש שגרמנים שהבחינו בכך, היו מתגרים בהם ואומרים: "מה הוא עוזר לכם" ... "אמרו הגויים איה אלוהיהם" (תהלים ע"ט).

פה ושם היו שניסו להימלט וכבר סופר לעיל על חמישה שנמלטו אך נתפסו ועונו עד מוות.

הסאדיזם, הציניות והאכזריות מצד הגרמנים ועושי דברם האוקראינים מצאו את ביטויים גם בכך שבמחנה התחתון כבמחנה העליון הוקמו תזמורות מתוך האסירים היהודים, והגרמנים השתעשעו סביבם.

לפעמים הוצבו היהודים במסדר והתזמורת נצטוותה לנגן כשהגרמנים והאוקראינים עומדים מהצד ומתענגים על כך.

גם **איוון וניקולאי** נהנו מהופעות מוסיקליות אלה ולא אחת תבעו הם ואוקראינים אחרים, שינגנו להם שירים רוסיים ובאותו זמן שהם התענגו על כך, זכו האסירים לרגיעה כלשהי. שכן אז, באותם רגעים, לא התעללו בהם. (**ד"ר ארד** בעדותו, עמודים 385-388 לפרוטוקול). "שם שאלונו שובינו דבר שיר" (תהלים קל"ז).

ההשפלה הייתה לחם חוקם היומי של האסירים היהודיים במחנה ההשמדה (עמודים 509-511, 698 לפרוטוקול).

תיאור דומה מוצאים אנו בעדותו של **רוזנברג** (עמודים 813-814, 823-824 לפרוטוקול). נשאל העד רוזנברג על ידי הסנגור עו"ד אוקונור בחקירתו הנגדית (עמוד 932):

"האם מר רזנברג, מפאת אותן זוועות אימות אשר הוטלו על אותם יהודים חסרי האונים אשר היית קשור אליהם, מתוך הצורך, מתוך הכפייה, האם בדעתך אתה, בתוך נפשך, אתה הרגשת שהורידו אותכם לדרגה של חיה?"

על כך השיב לו **רזנברג** לאמור:
"אני אגדיר את זה אחרת: נמלה. לא חיה. שאפשר אותי לרמוס בכל דקה ובכל שנייה שהם היו רוצים את זה".

דברים דומים המאשרים את שתיארנו לעיל שומעים אנו גם מהעד **רייכמן** בעדותו (עמוד 1654, 1657, 1681 לפרוטוקול).

לדבריו עלו בדעתם שלה אסירים הרהורי בריחה, להינצל מהסיוט בדרך זו, אך הוא מבטא את תחושותיו ותחושת חבריו כך (עמוד 1850 לפרוטוקול):

"נורא, היינו עושים את הכל להרוג את עצמנו במקום לחזור לידיהם, כי ידענו מה מצפה לנו. י תלו אותנו ברגליים. נהגו, אם תפשו פעם מישהו שברח לתלות אותו ברגליים וזה מה שחיכה לנו. אבל לנו עוד יכול היה להיות גרוע יותר. מי ודע איזה צרות היו עושים לנו עד שהיינו רואים את המוות, משום שבשבילנו המוות לא היה בעיה כל כך גדולה".

הייתה זו תחושה של אזלת יד, אובדן תקווה נכונות למות, ובלבד להיגאל מהייסורים. אפשר היה לתאר אולי תחושה זו בדברים מתוך שירו של **ח.נ. ביאליק** – **על השחיטה** לאמור:

"התפללו אתם עלי!
אני – לבי מת ואין עוד תפילה בשפתי.
וכבר אזלת יד אף - אין תקווה עוד –
עד-מתי, עד-אנה עד-מתי?

התליין! הוא צוואר – קום שחט!
ערפני ככלב, לך זרוע עם-קרדום.
וכל-הארץ לי גרדום –
ואנחנו-אנחנו המעט!
דמי מותר-הך קדקד, ויזנק דם רצח,
דם יונק ושב על-כתנתך –
ולא ימח לנצח, לנצח".

לסיכום פרק זה יאמר בצער ובכאב – כזה היה גורלם המר והנמהר של המומתים ושל הניצולים בגיא ההריגה, במחנה השמדה של טרבלינקה. נגישות, התעללות, עינויים והשפלה.

אכן, כדברי העד אפשטיין דומה שאין מילים בשפת אנוש לתאר את הזוועה, כפי שהוא ו חבריו חוו אותה. אולי ביטוי מה לתחושה זו ולחזיון האיום הזה. ניתן למצוא **בקינתו** של המשורר **אורי צבי גרינברג** בספרו "רחובות הנהר" (רמב) בפרק 'לאֱלֹהִים באִירופָה' – בשיר "אין עוד משלים" ונביא אותה כלשונה:

אין עוד משלים

"לא נדמינו לכלבים בגויים – כי הן כלב אצלם ירוחם
ילוטף ויש גם שינושק מפי גוי, כי כילד
חמוד בביתו יפנקוהו ושש בו תמיד;
ובמות כלב זה, מה מאוד יאבל עליו גוי!

לא הובלנו כצאן לטבחה בקרונות רכבות
כי כצאן מצורע הובילונו למו כליה
דרך כל הנופים היפים באירופה.
לא כלצאנם עשו הגויים בגופנו:
בטרם שחיטה לא עקרו את שני הצאן:
לא פשטו מגופם את צמרם כאשר לנו עשו:
לא דחפו את הצאן אל האש לעשות אפר מן החי
ולזרות את האפר אל פני נחלים וביבים".

המרד

מעת שהגיעו משלוחים של יהודים להשמדה בטרבלינקה ומשעה שניצבו הבאים בפני המציאות המרה והאיומה, התעוררו מדי פעם, אצל יחידים ואצל קבוצות הרהורים בדבר בריחה, בדבר התמרדות. היו ששאלו את עצמם, אם כבר נגזר גורלם. מדוע לא ינסו למלט עצמם, מדוע ירכינו ראשם ויובלו אל מותם כצאן לטבח ולא יעמדו בגבורה על נפשם.

למעשה מועטים עמד להם העוז להימלט או לנסות להימלט וגם כאשר החלו ניצנים של התארגנות מחתרית, הרי הסיכויים להצלחה היו קלושים מראש. היו מקרים, עוד בשלבים הראשונים של הפעלת מחנה טרבלינקה, שחלק מהמובאים במשלוחים הצליחו בדרך זו או אחרת להימלט. אולם, גם אלה ברובם לא הצליחו להישרד. מהם נתפסו והוסגרו בידי האוכלוסייה המקומית תמורת בצע, מהם נשלחו שוב, ביחד עם הקהילה היהודית אליה הגיעו, אל מחנות ההשמדה.

ידוע מקרה שקרה בחודש ספטמבר 1942 כאשר הגיע לרציף הרכבת במחנה טרבלינקה משלוח עם כ-5000 יהודים מוורשה. נערך מסדר ערב של עובדי הכפייה היהודיים והתברר כי מפקד המסדר הגרמני ביקש להוציא מבין השורות חלק מן העובדים על מנת שיישלחו אל המוות. בשעה קשה זו, פרץ היהודי **מאיר ברלינר** מבין השורות כשסכין שלופה בידו, רץ לעבר מפקד המסדר הגרמני, **מקס בייאלה**, ונעץ את הסכין בגבו והרגו. מייד תפשו אותו ורוצצו את גולגולתו. כתגמול עמד, סגן מפקד המחנה **קורט פרנץ** הוא ללקה, ובעזרת השומרים האוקראינים ערך טבח איום בעובדי הכפייה ורבים מהם נלקחו אל הבורות ונורו למוות.

זכור מקרה של יהודים שהובאו להשמדה מגרודנו ובהיתם כבר ב"שלאוך" המוביל אל תאי הגזים, התמרדו, פרצו את הגדרות וניסו להימלט. גורלם היה רע ומר. אלה שלא מצאו את מותם ביריות השומרים, הוכנסו לתאי הגזים והפעם שפכו לתאים כלור בכמות

גדולה וכתוצאה מכך מתוך עד אחד בייסורים קשים כשבשרם מתפורר וניתק מגופם בעת העברתם אל הקבר.

סופר כבר לעיל על מקרה שבו חמישה מבין האסירים היהודיים באזור ההשמדה נמלטו מהמחנה בשעת לילה, אולם היה זה ליל שלג ושומרי המחנה עלו עד מהרה על עקבותיהם. שניים נהרגו בעת המרדף ושלושת האחרים הובאו מוכים וזבי דם למנה והם עונו יום תמים ואחר כך נתלו על גזע עץ עד שיצאה נשמתם לעיני האסירים למען יראו ויראו.

לצד מקרים ספונטאניים אלה, הייתה התארגנות מחתרית בקרב קבוצות העבודה היהודיות, ומנהיגי אותו גוף מחתרתי תכננו התמרדות מזויינת, פריצת הגדרות והימלטות. סיכוי כלשהו לממש מרד זה, התהווה כאשר התמעטו המשלוחים והיהודים שבעובדי הכפייה הועסקו פחות, כך שנוצרה אפשרות להידבר עם האסירים היהודים. גם אלה שבמחנה 1 (בעיקר באלה) וגם אלה במחנה 2. הנותרים גם הבינו שממשמש ובא קיצו של המחנה ועמו יבוא גם קיצם. מוטב היה איפוא להסתכן ואולי לזכות בחופש מאשר לצפות למוות ודאי.

התארגנות אחת במאי 1943, לא יכלה להתמש מטעמים שונים. בסופו של דבר, בתום עבודת הכנה מצד ראשי המרד, נקבע יום המרד ל-2 באוגוסט 43, בשעה 4 אחרי הצהריים, בעוד עובדי הכפייה היהודיים במקומות העבודה הקבועים שלהם.

התוכנית הייתה להוציא נשק ממחסן הנשק שלא היה שמור כל צרכו. פעולה שתיעשה על ידי אסירים צעירים, שעבדו בשירותים בתחום מגורי הגרמנים. את הנשק אמורים היו לחלק תוך שעה, בין שלוש לארבע אחר הצהריים בין חלק מהאסירים. בארבע ושלושים אחר הצהריים הייתה צריכה להיפתח ההתקוממות בהתקפה מזויינת על מגורי אנשי ה-אס.אס. הגרמניים, ועל מפקדת המחנה, במגמה להשתלט על המחנה. התקווה הייתה שאולי חלק מהאוקראינים לא ילחמו עד הסוף (תקווה שנכזבה).

בסופו של דבר המרד אכן פרץ ביום 2 באוגוסט 43 בשעות אחר הצהריים, על פי הקווים הכללים שהותוו אז, בסטיות די מהותיות, שנגרמו בגלל נסיבות שהתהוו.

אותו יום לפני הצהריים התפזרו כל אנשי המחתרת במקומות העבודה השונים בהתאם לתוכנית. כ-60-70 חברים היו מאורגנים במחתרת הזאת (כ-עשירית מעובדי המחנה). חלק מבין חברי הגרעין המחתרתי התארגן לפעולה גם באזור ההשמדה בקרב האסירים שהיו מוחזקים שם. אחד מאסירי המחנה היהודיים בעיקר עיסוקו במחנה היה עבודות בנייה ואחזקה, **יעקב ורניק**, היה איש הקשר בין שני חלקי המחתרת, והוא דיווח לאסירים באזור ההשמדה על דבר השעה המדויקת של ההתקוממות.

התוכנית הייתה שבהישמע יריות והתפוצצות של רימון מאזור המחנה התחתון, יתקפו אנשי המחתרת שבמחנה ההשמדה את השומרים שלידם ויפרצו מהמחנה דרך הגדרות. מבחינה מסויימת הקלה על המתכננים העובדה ש**קורט פרנץ** עם מספר אנשי אס.אס. וכחמישה עשר אנשי משמר אוקראינים יצאו לרחוץ בנהר, הסמוך. אז החלו היהודים שיועדו לכך, להוציא נשק ממחסן הנשק של המחנה. תוכנית זו השתבשה.

קיטנר, מפקד המחנה התחתון, הרגיש כנראה שמשוה לא שגרתי מותר, והוא הופיע באזור המגורים של האסירים היהודיים. ומאחר שהתעוררו חשדות בלב, הוא עצר כמה מהם. הדבר נודע למארגני המרד והתעורר החשש בליבם שאם ייחקרו אותם יהודים, אפשר שיישברו בחקירה ויחשפו את דבר המרד העומד לפרוץ. לפיכך הוחלט לירות בקיטנר ולהורגו והירי לעבר קיטנר יהא האות לפריצת המרד, זאת למרות שרוב הנשק

עדיין לא הוצא מהמחסן. ולמרות שכתוצאה מכך שובש לוח הזמנים והמרד פרץ בטרם עת.

אכן, אחד מאנשי המחתרת ירה בקיטנר ופצעו. לשמע הירייה פתחו אותם יהודים, שכבר החזיקו בנשק, באש אל עבר מגורי הגרמנים, בתחומי המחנה התחתון, וצריפים אלה הועלו באש.

מרגע זה איבדה מפקדת המחתרת כל שליטה על מהלך העניינים ומייד אחרי היריות הראשונות התחילה בריחה המונית של מאות יהודים לכיוון הגדרות.

האוקראינים, שניצבו על מגדלי השמירה ושהיו בצריפי המגורים, פתחו באש על היהודים הנמלטים, כמחצית מאסירי המחנה היהודיים נהרגו בתוך המחנה ועל הגדרות. מפקד המחנה **שטנגל** הזעיק מייד תגבורת, ממחנה העונשין טרבלינקה. (לא הרחק ממחנה ההשמדה היה מחנה עונשין שגם הוא שם טרבלינקה נקרא עליו) ומהסביבה התחיל מרדף אחרי הבורחים ועוד מאה – מאה וחמישים יהודים נהרגו או נתפסו ברדיוס של כמה קילומטרים מהמחנה.

במקביל לאירועים, שהתרחשו במחנה התחתון, פרץ המרד גם במחנה העליון, באזור ההשמדה. אנשי המחתרת שם חיכו לאות שיבוא מהמחנה הראשון, בהתפוצצות רימון יד. אולם עוד לפני הזמן המתוכנן נשמעו יריות מכיוון המחנה הראשון ואז, לאחר היסוס מה, הבינו כי המרד בעיצומו. ואז גם הם פתחו בלחימה, האסירים היהודי פרצו מצריפם בריצה לעבר הגדרות.

סיכומו של דבר הוא, שמתוך כ-700 יהודים, שהיו על פי ההערכה ביום המרד במחנה ההשמדה טרבלינקה על שני חלקיו, נהרגו במחנה ובקרבתו למעלה ממחצית האסירים היהודיים. כמאה וחמישים איש הצליחו להתחמק מרודפיהם, אולם רובם לא הגיעו אל חוף מבטחים. רבים מהם הוסגרו או נהרגו על ידי אוכלוסייה מקומית, ורק 50-60 מאסירי מחנה טרבלינקה, שהשתתפו במרד, זכו לחזות ביום השחרור ונותרו לפליטה.

התרגשותם של אותם אסירים, שהצליחו לפרוץ את הגדרות ולהימלט מתחומי המחנה, הייתה רבה. הם האמינו לתומם שהמרד הצליח במלוא מובן המילה. שהמחנה, לרבות תאי הגזים עלו באש והרי ראו במו עיניהם אש עולה מאזור המחנה. כן האמינו כי רבים מהגרמנים והאוקראינים נספו.

התפרסמו ידיעות, לרבות בעיתונות המחתרת הפולנית, כי המרד הצליח ועשרות גרמנים ועשרות אוקראינים נהרגו באש האסירים היהודיים, אולם מבלי למעט בעוצמת המרד, ובגבורתם של המתקוממים, ההצלחה הייתה חלקית בלבד. מסתבר כי מבין הגרמנים לא נהרג איש ואילו **קיטנר** שנפצע כאמור נשאר בחיים.

מבין האוקראינים, נהרגו כנראה שלושה בלבד, משמע שהידיעות בדבר ההרג שנעשה בנאצים ובעוזריהם שמקורו בבורחים, היה יותר משאלת לב מאשר עובדה בדוקה. אומנם, רבים מהצריפים במחנה עלו באש. אולם תאי הגזים נשארו על עמדם ולא נפגעו. הם הוחזרו לשימוש בהוצאתם להורג של עוד שני משלוחים של יהודים שהגיעו למחנה טרבלינקה במרוצת חודש אוגוסט 1943, אחרי המרד ובטרם חוסל המחנה סופית.

בין השמועות שרווחו בקרב הבורחים המאושרים, הייתה גם שמועה שאחד האוקראינים אשר הומת על ידי האסירים היהודיים, היה איוון גרוז'ני – האיום. שמועה זו שמחה מאוד את לבם של הבורחים שביקשו לנקום בו על כל מעלליו. עם הזמן התברר כי גם זו הייתה שמועה לא מבוססת ועוד נדון בנושא זה בהמשך.

זהו בתמצית סיפור המרד במחנה ההשמדה טרבלינקה שהצליח רק במעט, בזכותו זכו בחיים וראו את תקוות השחרור אותם אודים מוצלים מאש, אשר חשפו קבל עולם את נוראות מחנה טרבלינקה.

עם אותם ניצולים נמנים העדים אפשטיין, **רוזנברג, צ'רני, בורקס ורייכמן** אשר תיארו את שהתרחש במחנה טרבלינקה ואת מעלליו של איוון האיום בעדות חיה, כנה ואמיתי, רצינית ואחראית, הגם נרגשת, בפני בית משפט זה.

הבורחים התפזרו לכל עבר כשכל אחד מהם מבקש למצוא את דרכו אל החופש, אל משפחה, אל ידידים, אל מי שיושיט להם מחסה. כאמור, רק בודדים נותרו בין החיים. הניצולים שהעידו בפנינו תיארו את המוצאות אותם בדרך, את התלאות, שעברו, את הסיכונים שבפניהם ניצבו עד שבעזרתם של מעט צדיקים בסדום של אוכלוסייה עויינת הצליחו להינצל. סיפורם המרתק והמרגש מופיע על דפי הפרוטוקול ואין זה דרוש לעניינו להתייחס במפורט לעובדות אלה. [1]

"פסי רכבת" מבטון בטרבלינקה כיום

התחנה הקטנה טרבלינקה

מילים: ולדיסלב שלנגל לחן: יהודה פוליקר
גירסה עברית: הלינה בירנבאום

כאן התחנה טרבלינקה
כאן התחנה טרבלינקה
בקו שבין טלושץ' לוורשה
מתחנת הרכבת וורשאו אוסט
יוצאים ברכבת ונוסעים ישר
הנסיעה נמשכת לפעמים
חמש שעות ועוד ארבעים וחמש דקות
ולפעמים נמשכת אותה נסיעה
חיים שלמים עד מותך
והתחנה היא קטנטונת
שלושה אשוחים גדלים בה
וכתובת רגילה אומרת:
כאן התחנה טרבלינקה
כאן התחנה טרבלינקה

ואין אפילו קופה
גם איש המטענים איננו
ובעבור מיליון
לא תקבל כרטיס חזור
ואיש לא מחכה בתחנה
ואף אחד לא מנפנף שם במטפחת
רק באוויר תלויה דממה
לקדם פניך בשממה אטומה
ושותק עמוד התחנה
ושותקים שלושת האשוחים
שותקת הכתובת השחורה
כי כאן התחנה טרבלינקה
כאן התחנה טרבלינקה

ורק שלט פרסומת
תלוי עוד מאז
סיסמה ישנה ובלויה האומרת:
"בשלו רק בגז"
כאן התחנה טרבלינקה
כאן התחנה טרבלינקה

האנדרטה המרכזית בטרבלינקה לידה מצבת אבן שעליה חקוקות כתובות: "לא עוד!"

ד"ר ארד יצחק הקמת מחנה טרבלינקה

ד"ר יצחק ארד הינו חוקר שואה בעל שם. כיהן בעבר כיו"ר "יד ושם". לדעתי הוא החוקר המוביל בחקר מחנות ההשמדה שהוקמו במבצע ריינהארד- בלז'ץ, סוביבור וטרבלינקה.

ברשימה הביבליוגרפית בסוף הביטאון אני מביא מרשימת ספריו ומחקריו.

בהקמת מחנה ההשמדה טרבלינקה הוחל בשעה, שכבר פעלו מחנות בלז'ץ וסוביבור. המיומנות, שנרכשה בבניית שני המחנות האחרים ובביצוע מעשי ההשמדה בהם, נוצלה בתכנונו ובהקמתו של המחנה טרבלינקה. טרבלינקה היה אפוא ל"מושלם" במחנות ההשמדה של מבצע ריינהארד.

מחנה ההשמדה טרבלינקה שכן בחלקו הצפון-מזרחי של הגנרל גוברנמן, לא הרחק ממאלקיניה, עיר ובה תחנת רכבת על קו מסילת הברזל הראשי ורשה-ביאליסטוק, וסמוך למסילת הברזל מאלקיניה-שידליץ (Siedlice).

המחנה נבנה באזור דל אוכלוסין, לא הרחק מן הכפר וולקה אוקרנגליק (Wolka Okranglik), כארבעה קילומטרים מן הכפר ומתחנת הרכבת טרבלינקה. המקום שנבחר להקמת המחנה היה **מיוער ומוסתר באופן טבעי**, הן מעיני העוברים בכביש מאלקיניה-קוסוב, שנמשך מצפון למחנה, והן ממסילת הברזל שידליץ-מאלקיניה, שהייתה ממערב

למחנה. בקרבת גבולו הדרום-מערבי של המחנה נמשכה מסילת ברזל צדדית, שהוליכה מתחנת הרכבת טרבלינקה למחצבת חצץ שפעלה באזור זה כבר לפני המלחמה.

באביב 1941 החליטו הגרמנים להפעיל את המחצבה להפקת חומרי גלם לביצורים, שנבנו על גבול ברית-המועצות-גרמניה, ובקיץ של אותה השנה הקימו שם מחנה עונשין - טרבלינקה 1- שאליו הובאו כ-1000-1200 אסירים פולנים ויהודים לעבודות כפיה. מחנה זה, כמוהו כאזור כולו, היה כפוף למפקד האס אס והמשטרה (SSPF) של אזור ורשה.

בסוף אפריל או בתחילת מאי 1942, הגיעה לאזור טרבלינקה קבוצת אנשי אס.אס, ולאחר שסיירו בשטח **קבעו כי במקום הזה יוקם מחנה ההשמדה**. תוכנית המחנה הייתה זהה כמעט לחלוטין לזו של סוביבור; אך הוכנסו בה שיפורים אחדים. הקמת מחנה ההשמדה החלה בסוף מאי – תחילת יוני 1942.

עבודות הבנייה נעשו בידי חברות הבנייה הגרמנית שנברון (Schonbronn) מלייפציג ושמידט מינסטרמאן (Schmidt-Munsaermann). על עבודות הבנייה בטרבלינקה היה מופקד אס.אס **אוברשטורמפירר ריכארד טומאלה**, שסיים את מלאכת הפיקוח על הבנייה בסוביבור ובאפריל 1942 הוחלף שם **בשטנגל**.

בעניינים הטכניים הקשורים בהקמת תאי הגזים סייע לו אס.אס **אונשטרשרפירר ארוין לאמברט (Erwin Lambert)**, מפקח בנייה לשעבר במבצע אותנסיה.

העיד **לאמברט**:

"**אני והנגס (Hengs) [איש אותנסיה]** הגענו לטרבלינקה במכונית. מפקד המחנה היה אס.אס האופטשטורמפירר **ריכארד טומאלה**. מחנה טרבלינקה עדיין היה בבנייה. צורפתי לאחד מצוותי הבנייה. טומאלה היה במקום זמן קצר בלבד ופיקח על מלאכת הקמת מחנה ההשמדה. בפרק הזמן הזה לא נעשו פעולות השמדה. טומאלה שהה בטרבלינקה כ-4-8 שבועות, ואז הגיע ד"ר אברל לפקד על המחנה והחלו אקציות ההשמדה של היהודים".

כאמור, היה מפקד האס.אס והמשטרה של מחוז ורשה מופקד על הקמת המחנה. בעבודות ההקמה הועסקו אסירים פולנים ויהודים ממחנה העונשין טרבלינקה וכן יהודים שהובאו מעיירות שבאזור. בד-בבד עם הקמת המבנים, שכללו תאי גזים, צריפי מגורים ומחסנים, החלו בהנחת פסים לשלוחה צדדית אל תוך המחנה ממסילת הברזל, שעברה בקרבת מקום. זמן קצר לאחר מכן הוחל גם בבנייתו של רציף לרכבת.

על הקמת המחנה וגורל היהודים שהועסקו בבנייתו, מעיד הפולני **יאן סולקובסקי (Jan Sulkowski)**, אסיר מחנה העונשין טרבלינקה 1, שגם הוא הועסק בבנייתו:

"הגרמנים הרגו את היהודים על ידי המכות שהעיפו עליהם בזמן העבודה או שירו בהם. הייתי עד למקרים כאשר אנשי האס.אס (**ברדוב – Bredow**, **ומינצברגר – Munzbrger**, **מילר – Muller**, **ומילס מקס – Mucller Maks**), הכריחו את היהודים לעמוד מתחת לעצים נופלים, כאשר כרתו את היער. בשני מקרים כאלה נהרגו ארבעה יהודים. פרט לכך קרה לעיתים קרובות, שאנשי האס.אס פשטו לצריפים, שבהם התגוררו הפועלים היהודים, ורצחום בדם קר. אני יודע **שזנף (Zenf)**, **ינומל (Franz)** (**Suchomel**), **זיידל (Seidel)** – השתתפו ברציחות אלו... נאמר לי מפי אנשי האס.אס שאנו בונים בית מרחץ, ורק כעבור זמן מה הבנתי, שאנו בונים תאי גזים. זה הוכח לי מהעובדה שהדלתות היו מאסיביות ונסגרו הרמטית ושמנוע הוצב בחדר סמוך, וממנו הובילו צינורות לחלקים האחרים של הבניין".

מחנה ההשמדה היה דמוי מלבן בגודל 600X400 מטרים, מוקף שתי גדרות ומכשולי תיל. הגדר הפנימית התנשאה לגובה של שלושה-ארבעה מטרים והייתה שזורה ענפי עצים, שהסתירו את מראות המחנה מבחוץ. בגדר שנייה, במרחק ארבעים-חמישים מטרים מן הראשונה, היו מהמורות נגד טנקים (סוסים ספרדיים) עטופים בגדרות תיל. כדי להקל על השומרים את התצפית על הנעשה, היה השטח שבין שתי הגדרות נקי מצמחיה ונטול כל מחסה או מסתור. גם אזורים פנימיים בתוך המחנה היו מוקפים גדרות.

בארבע פינות המחנה הוקמו מגדלי שמירה בגובה שמונה מטרים. מגדל שמירה נוסף הוקם בצד הדרומי, בין שני המגדלים שבפינות המחנה ובקרבת תאי הגזים. לימים הועבר מגדל זה למרכז אזור ההשמדה.

המחנה נחלק לשלושה אזורים, כמעט שווים בגודלם:

- א. אזור המגורים (Wohnlager);
- ב. אזור הקליטה (Auffanglager);
- ג. אזור ההשמדה (Totenlager).

אזור המגורים ואזור הקליטה נמצאו בשטח הנמוך של המחנה וכונו המחנה התחתון, ואלו אזור-ההשמדה נקרא המחנה העליון.

אזור המגורים היה בחלק הצפון-מערבי של המחנה, ובו היו צריפי המגורים של אנשי האס אס הגרמנים ושל האוקראינים, וכן מבני המנהל – המשרד, המרפאה, מחסנים ובתי מלאכה. שלא כבמחנה סוביבור, היו מקומות המגורים של אנשי האס אס מרוכזים באזור אחד. חלק של אזור זה, שצורתו ריבוע בגודל 100X100 מטרים, היה מופרד לחלוטין בגדר תיל. כאן היו שלושה צריפים בצורת U, ובהם מקומות המגורים של האסירים היהודים, בתי המלאכה שבהם עבדו ומגרש המסדרים שלהם. בקצה הריבוע היו בתי שימוש מכוסים גגות של קש.

אזור הקליטה שכן בחלק הדרום-מערבי של המחנה, ולכאן הובאו משלוחי היהודים. באזור זה היו גם רציף הרכבת והמסילה הצדדית, שאורכה כ-300 מטרים. בקצה המסילה הצדדית היה שער עץ עטוף חוטי תיל מוסווים בענפים.

לפני הרציף עמד צריף גדול, ובו אוחסנו חפציהם של הנרצחים. פרט לרציף ולמסילה הצדדית לא היו שם שום מתקנים או שלטים, שיעידו על היות המקום תחנת רכבת. בקרבת הרציף, מצפון לצריף המחסן, היה שטח פתוח, שכונה כיכר הרכבת, ומעברו מגרש מגודר, שנקרא מגרש המשלוחים (Transportplatz) או מגרש להפשטת בגדים. הכניסה למגרש זה הייתה דרך שער מיוחד, וכאן הופרדו הגברים מן הנשים והילדים. בצדי מגרש המשלוחים היו שני צריפים גדולים. בצריף השמאלי התפשטו הנשים והילדים ומסרו את הכסף ודברי הערך שברשותם.

הצריף הימני שימש לגברים לאותה המטרה. מדרום למגרש המשלוחים היה מגרש המיון (Soruerplatz), ובו נערמו ומויינו בגדיהם וחפציהם של הנרצחים לשם משלוח אל מחוץ למחנה. בקצה מגרש המיון, בקרבת הפינה הדרום-מערבית של המחנה, היו בורות גדולים לקבורת גויות המגורשים שמתו בעודם ברכבות.

שער הכניסה למחנה ניצב בחלקו הצפון-מערבי, סמוך מסילת הברזל. השער היה עשוי שני עמודי עץ, עטורי שני פרחים ממתכת, ועליו גג קטן, הנשען על העמודים. בלילה הוארה הכניסה בזרקורים. בשער ובמגדל השמירה הסמוך לו ניצבו שומרים אוקראינים ואנשי אס אס עשרים-ארבע שעות ביממה. שער הכניסה נועד בעיקר לשימוש אנשי האס אס והאוקראינים; משלוחי היהודים הוכנסו למחנה ברכבת.

אזור ההשמדה – או המחנה העליון כפי שכינהו הגרמנים – היה בחלק הדרום-מזרחי של המחנה, ובו בוצע הרצח ההמוני. אזור זה הופרד כליל משאר חלקי המחנה בגדר תיל

מוסווית בענפים, שמנעה תצפית מבחוץ. הכניסות לאזור ההשמדה הוסתרו במסך מיוחד. שטחו של המחנה העליון היה כ-250X200 מטרים.

בתוך אזור ההשמדה נמצאו תאי הגזים במבנה לבנים מאסיבי. בחודשים הראשונים להפעלת המחנה היו בו שלושה תאי גזים, כל אחד בגודל 4X4 מטרים ובגובה 2.6 מטרים, בדומה לתאי הגזים הראשונים שנבנו בסוביבור. אל המבנה הזה היה צמוד חדר ובו מנוע הדיזל שהזרים את הגז הרעיל, חד-תחמוצת הפחמן, דרך הצינורות אל התאים. בחדר זה היה גם גנרטור, שסיפק חשמל לכל המחנה.

דלתות הכניסה לתאי הגזים נפתחו אל פרוזדור עץ שבחזית הבניין. גובה כל דלת היה 1.8 מטר, ורוחבה 90 סנטימטר. הדלתות נסגרו הרמטית וננעלו מבחוץ. בתוך תאי הגזים, מול דלת הכניסה, הייתה דלת נוספת עשויה קורות עץ עבות וחזקות, שרוחבה 2.5 מטרים וגובה 1.8 מטר. גם דלתות אלה היו סגורות הרמטית. קירות התאים היו מרוצפים מרצפות לבנות עד גובה מסויים, ומן התיקרה השתלשלו צינורות וראשי מקלחות: הכל כדי ליצור רושם של חדר רחצה. לאמיתו של דבר, דרך הצינורות האלה הוחדר הגז הרעיל לתוך התאים. בתוך התאים לא היו שום מתקני תאורה, ולאחר סגירת הדלתות שררה בפנים חשיכה מוחלטת.

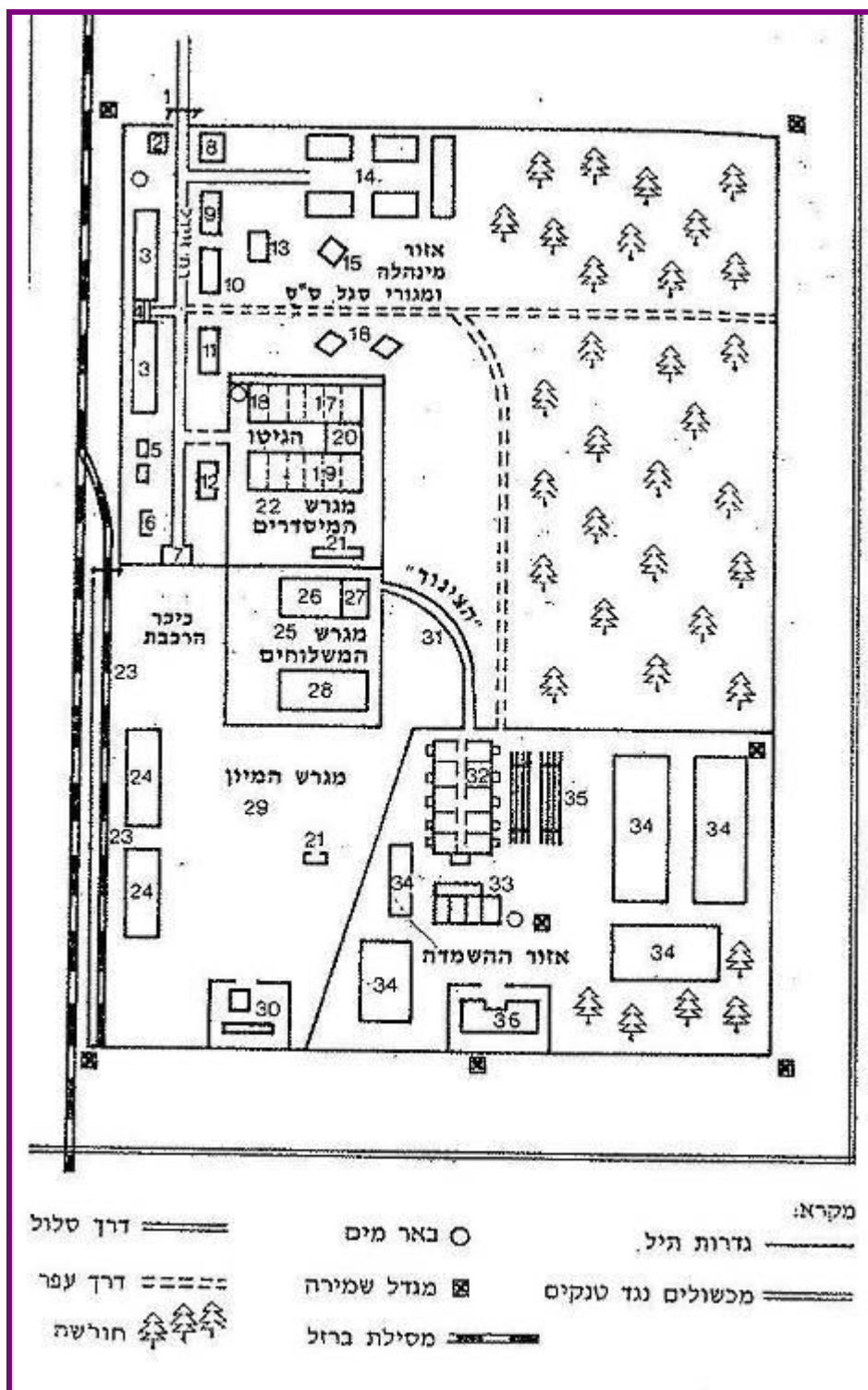
לא הרחק מתאי הגזים, בצד מזרח, היו הבורות הענקיים לקבורת הנרצחים. אורך הבורות היה 50 מטרים, רוחבם 25 מטרים ועומקם 10 מטרים. בורות אלה נחפרו בעזרת מחפר, שהובא מן המחצבה שבטרבלינקה¹, ובעבודת ידיים של האסירים. כדי להקל את העברת הגויות מתאי הגזים אל הבורות נבנתה מסילת ברזל צרה. במסילה נעו קרוניות שנדחפו בידי האסירים. מדרום לתאי הגזים הוקם צריף לאסירים, שעבדו בתוך אזור ההשמדה. הצריף וחצר קטנה, שהקיפה אותו, היו מגודרים תיל דוקרני; שער הכניסה ניצב מול תאי הגזים. הצריף שימש מקום מגורים לאסירים, והיו בו מטבח ובית שימוש. בלב אזור ההשמדה נבנו מגדל שמיר הוחדר משמר.

ממגרש המשלוחים שבמחנה התחתון הוליכה לאזור ההשמדה דרך, שכונתה "הצינור" או, כפי שכינה הגרמנים בלעג, הדרך לשמיים (Himmelfahrstrasse). "הצינור", שאורכו היה קרוב למאה מטר ורוחבו ארבעה וחצי-חמישה מטרים, יצא מקרבת הצריף, שבו התפשטו הנשים, נמשך מזרחה ופנה דרומה הישר לאזור ההשמדה. "הצינור" היה מגודר משני צידיו בגדר תיל בגובה של שני מטרים בערך, ומסווה בענפים, וכך לא היה אפשר לראות מבחוץ מה מתרחש בתוכו ואף לא לצפות ממנו החוצה. "הצינור" חצה חורשה דלילה שנמשכה ממזרח ועד לגדר המחנה. בכניסה ל"צינור", ליד הצריף שבו התפשטו הנשים, היה שלט ועליו הכתובת "למקלחת" (Zur Badeanstalt).

חלק מחומרי הבנייה והציוד, שהיו דרושים להקמת המחנה, נלקחו לבתי המלאכה של גטו ורשה. **ד"ר אברל (Eberl)**, הממונה על הקמת טרבלינקה, פנה בכתב **לד"ר היינץ אוארסולד (Heinz Auerswald)**, ב-19 וב-26 ביוני 1942, וכן ב-7 ביולי 1942, ודרש לספק לו בדחיפות פריטים שונים, הנחוצים השלמת המסילה לקרוניות, אביזרי תאורה ועוד. ציוד זה נלקח מתושבי הגטו ומבתי המלאכה שבו.

מעיד **אונטרשרפירר אריך פוקס**, שהשתתף בהקמת מחנה טרבלינקה: "נסעתי לטרבלינקה. במחנה השמדה זה התקנתי גנרטור, שסיפק אור חשמל לצריפים. עבודתי בטרבלינקה העסיקה אותי בלי הרף כשלושה-ארבעה חודשים. בפרק זמן זה הגיעו מדי יום ביומו משלוחי יהודים הומתו בגז".

הקמת המתקנים הבסיסיים להשמדת היהודים הושלמה במחצית יולי 1942. הרציחות החלו ב-23 ביולי 1942 אף שעבודות הבנייה נמשכו חודשים ארוכים אחרי כן.

תרשים מחנה ההשמדה טרבלינקה

פרטי תרשים מחנה ההשמדה טרבלינקה

אזור המינהלה ומגורי הסגל

1. שער הכניסה למחנה ובהמשכו – "רחוב זיידל".
2. חדר המשמר ליד השער.
3. מגורי אנשי האס.אס.
4. מחסן הנשק.
5. תחת דלק ומחסן.
6. סככה לטיפול ברכב.
7. שער כניסה לכיכר הרכבת.
8. מפקדת המחנה ומגורי שטאנגל.
9. שירותים של אנשי האס.אס – מספרה, מרפאה ומרפאת שיניים.
10. מגורים של עובדות שירותים פולניות ואוקראיניות.
11. מאפיה.
12. מחסן מזון וציוד.
13. צריף בו עבדו "יהודי הזהב".
14. אזור מגורים ושירותים של האוקראינים – קסרקטין מאקס ביאלה.
15. כלובי חיות.
16. אורוות סוסים, לול, דיר חזירים.
17. מגורי הקאפוס, הנשים, המתפרה, הסנדלרייה, הנגרייה, חדר החולים.
18. מטבח האסירים.
19. מגורי האסירים הגברים, מכבסה של אסירים ומחסני כלי עבודה.
20. הנפחיה והמסגרייה.
21. בית שימוש.
22. מגרש המסדרים.

אזור הקבלה

23. רציף הרכבת והכיכר.
24. מחסנים לציוד שנלקח מהנרצחים – "תחנת רכבת" דמה.
25. מגרש המשלוחים.
26. צריף בו התפשטו הנשים ומסרו את דברי הערך.
27. חדר לגזיזת שער הנשים.
28. צריף שנועד להפשטת הגברים, שימש בפועל כמחסן.
29. מגרש המיון.
30. ה"לאזארט" – מקום הוצאה להורג.
31. ה"צינור" – הדרך לתא הגז.

אזור ההשמדה

32. תאי הגז החדשים (10 תאים).
33. תאי הגז הישנים (3 תאים).
34. בורות הקבורה.
35. מוקדים לשריפת הגוויות.
36. מגורי האסירים, מטבח האסירים והשירותים.

[2]

השיר: "אני מאמין – טרבלינקה"

ניגון האמונה של ר' עזריאל-דוד פסטג והמילים שחוברו בעקבות הניגון ע"י הרב אהרון לוי

לפני מילות השיר, אביא את סיפור חיבור המנגינה ע"י ר' עזריאל-דוד פסטג שפורסם ב"שיחת השבוע" מס. 654 של צעירי אגודת חב"ד ומובא גם באתר האינטרנט של חסידות מודז'יץ.

קולו הערב של ר' עזריאל-דוד פסטג היה שם-דבר בוורשה כולה. רבים נהרו אל בית הכנסת שבו נהגו ר' עזריאל-דוד ואחיו, אף הם משוררים בחדס, להתפלל בימים הנוראים. ר' עזריאל-דוד היה עובר לפני התיבה והם ליוו אותו כמקהלה. הוא ניחן בקול רם, צלול ומרגש, שסחף את כל שומעיו.

חיי החומריים היו צנועים למדי. הייתה לו חנות גלנטריה קטנה, וממנה התפרנס בכבוד, את עיקר סיפוקו ואושרו שאב ממקור אחר - מעולם הנגינה. ניגוניו המרגשים עשו את דרכם היישר לאוטווצק, אל בית-מדרשו של רבו, רבי שאול ידידיה אלעזר ממודז'יץ, אמן ניגון בזכות עצמו, שחיבב מאוד את ניגוניו. החסידים בסביבתו של הרבי כבר ידעו כי יום שבו הגיע לחצר ניגון חדש של ר' עזריאל-דוד, הוא יום חג לרבי.

שמי אירופה התקדרו בעננים שחורים, ענני הכיבוש הנאצי. על-אף חוקי האפליה, הטלאי הצהוב והגטאות, מרבית יהודי אירופה לא האמינו לתחזיות הקודרות. רק מעטים קראו נכון את המפה ואף הצליחו להימלט מזרועות הכיבוש הנאצי ולהגיע למקום מבטחים. אחד מהם היה הרבי ממודז'יץ, שחסידיו עשו מאמצים עליונים להצילו. עם כניסת הנאצים לפולין הוברח הרבי לוויילנה,

ומשם דרך יפן לארצות-הברית.

כעת נדחס ר' עזריאל-דוד, עם אלפים מאחיו היהודים, באחת מרכבות המוות, בדרך מוורשה אל מחנה ההשמדה טרבלינקה. האוויר בקרון הבקר העמוס היה מחניק. אנשים, נשים וטף, ששיועו למעט אוויר ומים, נדחסו באכזריות על-ידי החיות הנאציות. קודם לכן

הופרדו זוגות זה מזה, ילדים נקרעו מידי אימותיהם וזקנים כושלים נורו למוות לעיני יקיריהם.

הרכבת יצאה לדרכה. ר' עזריאל-דוד היה מכונס בתוך עצמו. שקשוק הגלגלים המונוטוני, עם מעט האוויר שחדר פנימה מבעד לחלון הקטן, השקטו במקצת את האווירה. האנשים עמדו דבוקים זה לזה, נאנחים ונאנקים בשקט.

מול עיניו של ר' עזריאל-דוד קמו לפתע מילות העיקר הי"ב של הרמב"ם: "אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף-על-פי שיתמהמה, עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא." הוא עצם את עיניו והתעמק במילים ובתוכן. דווקא עכשיו, אמר בליבו, כשהכול נראה אבוד, נבחנת אמונתו של יהודי.

ופתאום החלו שפתיו לפזם נעימה שקטה וחרשית. הנעימה השתפכה לה, ואט-אט חברה אל המילים עד שהתאחדה עמן. דבקותו של ר' עזריאל-דוד גברה והלכה מרגע לרגע. עיניו עצומות וגופו דחוס, אבל רוחו מתנתקת מנסיבות הזמן והמקום ונוסקת אל-על.

הוא לא חש כלל בשקט המוחלט שהשתרר בקרן ובמאות האוזניים הכרויות בתדהמה למשמע הצלילים המופלאים, שכאילו נלקחו מעולם אחר לגמרי. הוא גם לא שמע את הקולות המצטרפים בהמשך לשירתו, בתחילה בשקט, ומרגע לרגע בקול גובר והולך.

הנעימה המרגשת, עם המילים הקדושות, חברו לאמונה הטהורה שבלבבות ופרצו מתוכם בשירה גדולה ואדירה. קרן שלם, דחוס באנשים מושפלים, מורעבים ומדוכאים, העושים דרכם לטרבלינקה, שר בעוז: "אני מאמין...בביאת המשיח...ואף-על-פי שיתמהמה."

שעה ארוכה נמשכה השירה המופלאה הזאת.

לפתע, כמתעורר מחלום רחוק, פקח ר' עזריאל-דוד את עיניו והביט נכחו. עיניו היו אדומות מבכי ולחיו רטובות מדמעות. הוא היה נסער מאוד. "אחים יקרים!", פנה אל הסובבים אותו, "הניגון הזה הוא ניגונה של הנשמה היהודית. זהו ניגון האמונה הטהורה, שגם אלפי שנות גלות ורדיפות לא יכלו לה. "קולו נחנק לרגע. "רוצה אני להציע לכל מאן דבעי עסקה בלתי-שגרתית: מי שיקפוץ מהרכבת, יציל את עצמו ויצליח להביא את הניגון הזה אל מורי ורבי האדמו"ר ממודז'ץ, מעניק אני לו מחצית מחלקי בעולם-הבא..."

ר' עזריאל-דוד התרומם על קצות בהונותיו וסקר את ראשי האנשים. כעבור רגע הורמו שתי ידיים. אלה היו שני בחורים צעירים שכוחם עוד עמד להם. "מקבל עלי, אמר האחד. "מוכן לעסקה", החרה-החזיק האחר. כעבור שעה קלה הצליחו השניים בעזרתם של האחרים, לפרק את הקרשים שסגרו על החלון הקטן שבמרומי הקרון. הם נפרדו מאחיהם וקפצו בזה אחר זה מתוך הרכבת השועטת.

כעבור זמן התייצב על סף דלתו של הרבי ממודז'ץ בארצות-הברית אחד מהשניים. התברר, כי חברו התרסק אל מותו בקפיצה מהרכבת, ואולם הוא ניצל והצליח להימלט מהתופת. הוא נכנס אל חדרו של הרבי, גולל באוזניו את הסיפור המלא ושר לפניו את ניגונו של ר' עזריאל-דוד, חסידו. כל אותה שעה ישב מולו הרבי ומירר בבכי.

הרבי ממודז'יץ הוא שהפיץ את ניגונו של ר' עזריאל-דוד פסטג בכל העולם כולו. "עם הניגון הזה צעדו יהודים אל משרפות הגזים," אמר, "ועם הניגון הזה יצעדו יהודים לקבל את פני משיח-צדקנו".

כאשר שמע הרב אהרון הלוי את ניגונו של ר' עזריאל-דוד פסטג הוא חיבר את המילים לשיר "אני מאמין –טרבלינקה". השיר מבוצע ע"י הזמר יהודה דים. קראו את השיר ולאחר מכן האזינו לו באתר האינטרנט [לצפיה, יש קטע פרסומת קצר לפני השמעת השיר]. המתינו לשיר - השיר מרגש:

<http://www.flix.co.il/tapuz/showVideo.asp?m=2189515>

"אני מאמין –טרבלינקה"

הסתכל מסביב איך הכל כה ירוק
והיער שותק בבושה.

פה פזורות אבנים כמו נרות נשמה
זו טרבלינקה, עולה לחישה.

כמו שדה שנחרש אחרי הקציר,
כאילו לא צמח מעולם.

ומתוך הדממה פה שרות אבנים
מה קרה בדרך לכאן.

פזמון: אני מאמין... אני מאמין... אני מאמין...

בקרון של בקר בין אלפי אנשים
ושמים שחורים מעליו
הוא התחיל לזמזם
ובלחש ניגן
ובשקט הביטו עליו.

וזולגות הדמעות
ובוכים מלאכים
ופורחות אותיות באוויר,
כש"אני מאמין" מגרונות יבשים
בוקע כמו רעם אדיר.

פזמון: אני מאמין... אני מאמין... אני מאמין...

וילד קטן שואל את אביו,
אם יכול להיות שלפני -
שנגיע לשם באמת הוא יבוא,
או אולי זה יקרה - -

אחרי...

והאבא בוכה:
בן, זה לא משנה
והנה העצים והאש
ואם לא נפגש
אז תמשיך לבקש.
יהודי עד הסוף מתעקש!

פזמון: אני מאמין... אני מאמין... אני מאמין...

ושותקים פה כולם
ושתק העולם
וצמרות העצים דוממות.

אל תגעו במשיחי, זועקות אבנים
מאירות עד היום כמו נרות.

ואתה עוד תראה כשיבוא יְיָ בְּנֶה
ויקומו זורעים בדמעה.

ויחיו האבנים וישירו איתו
גם מילים וגם מנגינה.

פזמון: אני מאמין... אני מאמין... אני מאמין... באמונה שלמה,
בביאת המשיח, בביאת המשיח, אני מאמין...
בביאת המשיח, בביאת המשיח, אני מאמין...

דוד מילגרום לודז'-וורשה-טרבלינקה הבריחה וההישרדות

עדות

העד הוא תושב לודז', הובל למחנה ההשמדה בטרבלינקה.
מעדותו נוכל ללמוד על המתרחש במחנה ההשמדה זה.

דוד מילגרום, הינו מהיחידים שהצליח לברוח מטרבלינקה הודות לתושייתו העזה.
בעדותו הוא מתאר את כל שלבי בריחתו.
הוא מסר את עדותו בכתב ביום ה-30 באוגוסט 1943.

בפרוץ המלחמה גרתי בעיר מולדתי לודז'.
ביום ה-4 בספטמבר 1939 פורסמה פקודה מטעם הממשלה הפולנית שעל תושבי לודז'
לעזוב את העיר. התחילה בריחה מבוהלת מהעיר. רוב היהודים הלכו בכיוון ורשה.
הגרמנים הפציצו את הדרכים ורבים נהרגו. לאחר הליכה במשך 4 ימים הגעתי סוף-סוף
לוורשה.

הגרמנים שמו אז כבר מצור על העיר. היה דוחק רב במים, לחם ומצרכים אחרים. לאחר
כיבוש ורשה לא היפלו עדיין בין היהודים ובין יתר האוכלוסייה. רק לאחר 4 שבועות של
שלטון התחילה הפליית היהודים לרעה. ב-1 באוקטובר 1939, החלטתי לחזור ללודז', כי
חשבתי ששם אהיה יותר בטוח. אולם בדרך שמו אותי במאסר והובילו אותי ביחד עם
כאלף יהודים לתחנת הרכבת. בדרך נפילתי ארצה, נשארתי שוכב וכך הצלחתי להתחמק
מבלי שהרגישו בי. למחרת נסעתי ברכבת ללודז'.

בשבועיים הראשונים אפשר היה לחיות בלודז'. במסחר הורגשה תנועה רבה, כי החיילים
הגרמנים קנו הרבה והיהודים הרוויחו כסף. רק כעבור שבועיים הוחרמו לפתע פתאום
העסקים של היהודים, הגרמנים התחילו לחטוף יהודים ברחובות ומהבתים לעבודה
והתעללו בהם התעללות אכזרית בזמן הפעולה הזאת. העוצר הוקדם לשעה 5 אחר
הצהריים. היהודים הסתתרו ולא הופיעו יותר ברחובות. בביצוע הגזירות האלה נגד
היהודים, השתתפו באופן פעיל ביותר התושבים הגרמניים המקומיים. נגזרה גזרה, שעל
היהודים לשאת סימן יהודי הן על החזה והן על הגב.

מייד התחילו בגירוש ("אויסזידלונג"). הכוונה הייתה לעשות את ליצמאנשטאדט טהורה
מיהודים ("יודנריין"). בראשונה רצו, שהגירוש יעשה על ידי התייצבות יהודים באופן
חופשי, יום-יום חייבים היו להירשם 1,000 יהודים. לאחר שבמשך שלושה ימים לא נענו
היהודים לדרישה זו, הוצאו בכוח מדירותיהם ונתפסו בכל מקום שאפשר היה לתפוס
אותם והובאו למחנה. במחנה הופרדו הגברים, הנשים והילדים ואחר כך הוסעו בכיוון
בלתי ידוע. אז התחילה בריחת בהלה של היהודים לוורשה, כי הגיעו משם שמועות,
שתנאי החיים נשתפרו במקצת.

ב-15 בדצמבר 1939 עזבתי את לודז' וברחתי לוורשה. בוורשה נמצאו אז כ-500,000
יהודים. הם היו מחוייבים לשאת סרטים לבנים על זרועותיהם. אולם אפשר היה לחיות
שם. הקנסות על אלה, שלא קיימו את התקנות נגד היהודים לא היו קשים ביותר, למשל,

בעוון אי נשיאת הסרט הלבן היו חייבים לשלם קנס של 500 זהוב. מצב זה נמשך עד ה-1 באוקטובר 1940.

ב-1 באוקטובר פורסמה פקודת הגטו, שלפיה חייבים היו כל היהודים לעבור עד ה-15 באוקטובר לחלק מסויים של העיר, שהוקצה לגטו. ב-16 בו עמדו כבר ליד כל 12 שערי של הגטו על המשמר ז'נדרמים גרמניים ושוטרים פולניים. אסור היה לצאת את הגטו או להיכנס אליו בלי רישיון מיוחד.

העסקים של היהודים, שנמצאו מחוץ לגטו הוחרמו, כי הסוחר היהודי לא יכול היה לגשת אל עסקיו, כל העוזב את הגטו היה צפוי לעונש מוות. הורגש מייד דוחק במזונות, משום שמותר היה להכניס לגטו רק כמות מוגבלת של צרכי מזון. המחירים עלו פי שלוש ופי ארבע. לאחר שלושה חודשים אפשר היה כבר לראות ברחובות העיר אנשים נפוחי רעב ופושטי יד. לאנשים האומללים האלה לא נשארה ברירה אחרת, אלא לשלוח את ילדיהם בגיל 4-12 דרך שערי הגטו, דבר שהיה כרוך בסכנה גדולה לילדים. הילדים היו קונים מחוץ לחומות כמה קילוגרם תפוחי-אדמה והיו מביאים אותם בסכנת נפשות לתוך הגטו. שם אפשר היה למכור את תפוחי האדמה ברווח גדול (מחיר תפוחי האדמה בחלק ה"ארי" של העיר היה 2 זהובים לקילו, ובגטו – 8 זהובים).

הילדים פירנסו באופן כזה משפחות גדולות שלמות. הגברת **מארישה אורלובסקה** (ארית) מוסרת, שראתה איך ז'נדרם גרמני הרג בירייה ילד יהודי בזמן שעבר את גבול הגטו. על יד כל שער עמדו על המשמר כנ"ל שני ז'נדרמים גרמנים, שני שוטרים פולניים ושלושה יהודים משירות הדר. אנשי שירותה סדר היהודי הביאו תועלה רבה לאנשי הגטו, משום שהם התיידדו עם השוטרים הפולניים ועל ידי כך הקלו במידה רבה על הברחת מזונות לגטו. הייתה אז עוד תנועה ערה בין הגטו ובין החלק הארי של העיר, משום שבגטו היו עוד בתי חרושת רבים. ההברחה הייתה געשית בעיקר תוך שימוש בתנועה הזאת.

לאחר כשישה חודשים אפשר היה לקבוע, שמחצי מיליון בערך של היהודים שבגטו, מתפרנסים מהברחה כמאה אלף איש, כחמישים אלף חיים מההון שברשותם, **והשאר, 350,000 נפש, רעבו ממש, האנשים היו נופלים ברחובות מרעב ומתים. יום-יום אפשר היה למנות עד כמאתיים מתים כאלה. את הגופות, שהיו מוצאים ברחובות, היו מביאים לקבורה על חשבון מועצת הגטו בקברות אחים. מכיוון שבעד קבורת האנשים, שמתו בבתים היו חייבים לשלם בני המשפחה, לכן היה קורה לעיתים שהללו היו מניחים את הגופה ברחוב. כי לא היו להם אמצעים לתשלום דמי קבורה. ההמון היה מייד שודד מהגופות שברחוב את כל מה שמצא אצלן. היו פושטים מהן את הבגדים ואת הנעליים, כך שהגופות היו מונחות ערומות לגמרי. בקבר אחים אחד נקברו כ-800 גופות בלי כל רישום, כי אי אפשר היה ברוב המקרים לזהות את הגופות הערומות. בזמן הזה הגיעו לוורשה עוד כמאה אלף יהודים מעירות קטנות שונות שבסביבה, שגורשו ממקומות מגוריהם לוורשה.**

ביום ה-24 ביולי 1942 התחיל הגירוש מגטו ורשה. **צ'רניאקוב**, ראש מועצת היהודים בגטו ורשה, איבד את עצמו לדעת יומיים לפני כן מייד כשהודיעו לו על הגירוש.

כדאי גם לציין, שהשלטון הגרמני ציווה על מועצת היהודים לקנות בשבילו מכונות צילום יקרות, שבהן צילמו מחזות שונים שצריכים היו להראות את החיים הבלתי-מוסריים, כביכול, של היהודים. כך, למשל, הובאו אנשים זקנים ובחורות צעירות לבית מרחץ, שם צוּו עליהם לפשוט את בגדיהם ולרחוץ אחד את השני, או שצוּו לערוך באולם שולחן מלא מטעמים. הביאו לשם יהודים, שהיו לבושים יפה ושמראה פניהם היה טוב וצוּו עליהם לאכול, בו בזמן העמידו באולם מהצד יהודים נפוחים מרעב, שיבקשו אוכל

להחיות את נפשם, ועל אלה שמראה פניהם טוב ציוו לדחות בגסות את בקשות הרעבים וכו'.

הגירוש התחיל עם האבקואציה של היהודים שישבו בבית הסוהר המיוחד ליהודים. לאחר זה בא תורם של בני השכבות העניות, הרעבות. במשך שלושה ימים גורשו 7,000 איש.

השמירה ליד שערי הגטו חוזקה פי שש ולכן נעשתה הברחת המזונות לגטו בלתי אפשרית. היוקר עלה ללא כל שיעור. השלטונות המשיכו אז בגירוש על יסוד הרשמה ברצון חופשי. הופיעה הודעה ליהודים, שיירשמו לעבודה ושהנרשמים יקבלו 8 קילו לחם ושני קילו ריבה לנפש. להודעה זו נענו המוני יהודים, שצבאו על משרדי ההרשמה.

הגירוש נמשך בקצב כה כחודש ימים, עד שההרשמות באופן חופשי פסקו כמעט לגמרי. אז הופיע הפקודה חדשה, שלפיה יקבלו כל היהודים העובדים במפעלים גרמנים תעודות. בין-לילה הקימו היהודים המון מפעלים גרמניים. פתאום "נמצאו" מכונות וכל הנחוץ למפעל והתחילו לעבוד בשיתוף עם הגרמנים, שהופיעו כבעלי המפעל. התחיל מסחר בתעודות, כשמחיר כל תעודה כמה אלפי זהובים. על ידי יסוד "בתי החרושת" החדשים והמסחר בתעודות גדלה הדרישה לזהובים עד כדי כך, שמחיר הדולר ירד עד ל-12 זהוב, לעומת 80 זהוב קודם לכן. סוף-סוף צויידה כל האוכלוסייה היהודית בוורשה בתעודות כאלה, שמהן לכהפ"ח 50% היו מזוייפות. בגטו ורשה היו אז בערך 350-400 אלף יהודים. את הדוחק במזונות אפשר לראות מהעובדה שבעד קילו לחם שילמו 10 דולר.

כשלא היו יותר מועמדים ל"אויסזידלונג" התחילו בביטול מפעלים. עובדי פירמה שחוסלה – גורשו. כך היו שוב מגרשים יום-יום 6,000 יהודים. עוד אי אפשר היה להודיע בשום אופן, לאן מובלים המגורשים.

הסדרנים (אנשי שירות הסדר, "ארדנונגסדינסט") היהודים ביקשו פעמים רבות מהמגורשים, שירשמו על קיר הקרונות את המקום לשם הובאו. הקרונות חזרו כרגיל לאחר ימים מספר (היו רושמים את מספריהם), אך היו מוצאים על הקיר רשום רק את היום והשעה של בואם למקום, ולא את שם המקום. **ברור איפוא שהמגורשים לא ידעו להיכן הובאו.** ניסו גם לשחד את עובדי הרכבת ולהודיע מפיהם שם המקום לשם מובאים היהודים, אך הם סיפרו, שמחליפים אותם בדרך ואין להם מושג כלשהו לאן הובאו היהודים המגורשים. לאחר זמן מה הופסק החיסול הפורמאלי של הפירמות, אך התנפלו פתאום על היהודים שעבדו במקומות אלה, ואת כל מי שמצאו במקום – גירשו. הגירוש הכללי ארך 13 שבועות.

בגטו ורשה נשארו כ-50,000 יהודים ועוד 50,000 הסתתרו בחלק הארי בשמות בדויים או באופן אחר.

עוד ב-27 ליולי 1942 ברחתי מוורשה. סידרתי לי ניירות אריים ועברתי לגור בקראקא. פעמים לשבוע הייתי בא בענייני עסקים לוורשה, שם שמעתי מפי יהודים, שהצליחו לצאת מהגטו, על הנעשה בתוכו. מה משמעותה של "אויסזידלונג" – עדיין לא ידעו אז, אבל הייתה הרגשה שזה – המוות, כי איש מכל האלפים שגורשו לא שלח ידיעה כלשהי על עצמו. אני עברתי כעבור זמן מה לצ'נסטוכובה, כיהודי מצוייד בניירות מתאימים וברישיין נסיעה. נאסרתי במלון על ידי שוטרים פולניים וישבתי 4 שבועות במאסר.

יום אחד לאחר יום הכיפור נודע לי, שהיהודים עומדים להיגרש מצ'נסטוכובה. עוד בבית הכלא ניסיתי לפתות את חברי לסבל לא ללכת בשום אופן מרצון טוב לגירוש ולנסות לברוח כל אחד לצד אחר, נצליח בוודאי, על כל פנים יצליח חלק גדול מאיתנו להימלט, וכך ינצל לכל הפחות חלק מאיתנו. לדאבוני לא עלה בידי לשכנע את חברי מלבד יהודי אחד ששמו **זאכס**, שהסכים לדעתי.

החלטנו לנצל הזדמנות ראשונה נוחה ולברוח. שומרינו הודיעו לנו, כי במקרה שאחד יברח – 10 אחרים יומתו בחטאו. על 109 היהודים שמרו 48 ז'נדרמים וכך הייתה הברחה בלתי אפשרית. הוליכו אותנו לתחנת הרכבת, שם כבר עמדו 59 קרונות טעונים יהודים. בקרון האחרון ה-60 במספר היינו מצופפים 84 איש – גברים ונשים. החלון היחידי בקרון, קרוב לגג, היה פתוח ואני נדברתי עם זאכס שבדרך זו ננסה בשעת הנסיעה לברוח. כשרצינו לבצע זאת נתקלנו בהתנגדות נמרצת של הנוסעים איתנו, שנימקו אותה בסכנה האורבת להם בעד מעשה זה. הגיע אפילו לידי תיגרה, שבא נפצענו אני וזאכס. לא נתנו לנו להשתמש בחלון. במשך הנסיעה יכולתי לראות דרך חור, שעשיתי בקיר האחורי של הקרון במסמר שנזדמן לידי, שבתא המעצור של הקרון שלנו, שהיה האחרון, עמד ז'נדרם, שהיה מציץ רק מפעם לפעם. הייתי בטוח, שברירתנו מצליחה.

ב-7 בבוקר הגענו לתחנת מלקיניה. הרכבת נעצרה וחולקה ל-6 חלקים, 10 קרונות בכל אחד. עד כמה שיכולתי להבחין, הוחלפו גם עובדי הרכבת. קטר התחיל סוחר 10 קרונות – בתוכם גם את הקרון שלנו, שהיה האחרון – למסילה צדדית. נסענו 15 דקות בערך **עד שהגענו לתחנת טרבלינקה.**

הרכבת לא התעכבה בתחנה, כי אם המשיכה דרכה הלאה כ-5 דקות. הגענו ליער, שם נפתח שער, הרכבת נכנסה לפנים השער ונעצרה. על ידי דפיקות בדלתות הקרונות נדרשנו להיות מוכנים ליציאה. פתאום נפתחו הדלתות. מול הרכבת עמדה שורה של אנשים מצויידים במגלבים ובמקלות שצעקו בפולנית, ביידיש ובגרמנית: "מהר מתוך הקרונות". התנפלו עלינו. כל אחד רצה למהר ולצאת מתוך הקרון ולהימנע ממכות – וכך נרמסו אחדים.

מאחורי שרשרת האנשים עמדו 12 אוקראינים עם נשק, מוכנים לירות ומאחוריהם 4 אנשי ס.ו. עם אקדוחים ביד ועם כלבים טורפים. לפני התחנה נעצרנו, סודרנו בשורות ומנו אותנו. קצין ה-ס.ו. הסתכל בשעון היד ופקד: "במשך דקה יחלוץ כל אחד את נעליו, יוריד את הגרביים, יקשרם יחד ויחזיק ביד; מי שלא יהיה מוכן יירה!" במשך רגע היה הכל מוכן.

שורת האנשים שפגשה אותנו הסתדרה בשני טורים, באופן כזה שנוצר מסדרון. הוכרחנו לרוץ דרך מסדרון זה עם הנעליים ביד, כשמאיצים בנו במקלות ובמגלבים. הקרקע הייתה מכוסה אבנים חדות ורגלינו נפצעו עד זוב דם. רבים קיפדו את חיהם במסדרון הזה. כך הגענו למגרש, **בו נמצאה ערימה של נעליים שהתרוממה לגובה של 3 קומות בערך.** נצטוונו לזרוק את נעלינו לערימה זו ולרוץ שוב דרך המסדרון. לבסוף אמרו לנו לעמוד והבדילו בין גברים לנשים. את הנשים הוליכו לסככה בלי קירות. עלינו פקדו להתפשט ערומים לגמרי. ביד אחת היה עלינו לקחת את הבגדים ובשנייה – תעודות, כסף וחפצי ערך.

גם על הנשים פקדו להתפשט ערומות ואת הבגדים להניח על הארץ. מייד הוליכו אותן דרך שער לחצר אחת המגודרת בגדר גבוהה. אנו, הגברים, חייבים היינו לקחת את הבגדים והתעודות ויתר החפצים ולרוץ הלאה. את התעודות והכסף הוכרחנו לזרוק לתוך מזוודות פתוחות ואת הבגדים לערמת בגדים גבוהה מאוד. בשעת הריצה שמענו מכיוון החצר המגודרת זעקה איומה, שנמשכה לא יותר מדקה אחת עד שתיים ואחר כך – דממה. אז הריצו אותנו שוב לסככה שם היו מונחים בגדי הנשים. נצטוונו לקחת אותם ולשאתם לערמת הבגדים.

כך נאלצנו לעשות את הדרך בתוך המסדרון פעמים רבות. מאחורי המסדרון שסודר מאנשים מצויידים במקלות (אלה היו יהודים כפי שראיתי מייד) עמדו אוקראינים חמושי נשק, שאיימו על אנשי המסדרון בירייה, אם לא ירביצו חזק ולא יאיצו ביהודים הרצים.

באותה שעה הייתי תפוש מחשבה, מה בעצם מתרחש איתנו ואיך אפשר להימלט מכאן. בשעת הריצה הפלטתי לכמה יהודים שעמדו בשורה את השאלה: "מה יארע איתנו? מה לעשות כדי להימלט?" אך לא קיבלתי תשובה. לבסוף לחש לי אחד: "דאג להתלבש שוב".

כשהגעתי שוב לערמת הבגדים – קפצתי מתוך השורה, לבשתי מהר זוג מכנסיים ומעיל על גופי העירום ורצתי בכיוון ההפוך. כשבאתי למסדרון, קפצתי לתוך השורה, תפשתי מקל (לפני זה הצלחתי לנעול גם זוג נעליים שהורדתי מערמת הנעליים) והתחלתי לעשות מה שעושים אחרים. העומדים בקרבת, בשורה, דחפו אותי הצידה, כי פחדו. לבסוף הצלחתי להגיע למקום בו יכולתי לצעוק יחד עם האחרים וגם להכות באנשים שרצו לפנינו.

ארבעת הגרמנים, אנשי ה-0.0. עמדו מהצד והסתכלו במחזה הזה. יש והם הבדילו מבין הרצים הערומים יהודי, שמבנה גופו חסון, והשאירו אותו עומד מהצד. אחרי שלקחו את כל בגדי הנשים – אין היהודים הערומים חוזרים יותר. לאחר רגע אני שומע שוב זעקה איומה, הנמשכת דקה אחת-שתיים – ושוב דממה. אנו – אנשי המסדרון – מובאים לערמת הבגדים לסדר את הערמה. צריך להביא ולסדר את כל הבגדים. בינתיים מובאים על ידי ה-0.0. 11 האנשים, שהוצאו מתוך השורה, מצווים עליהם להתלבש. ניצלתי את ההזדמנות הזאת כדי להתלבש כהלכה. לפני שהספקתי לגמור, שמעתי שריקה חדה. כל היהודים המועסקים ליד ערמת הבגדים התחילו רצים באופן פראי בכיוון לרכבת. גם אני עשיתי כמוהם.

בהגיעי למסילה ראיתי, שהגיעו עוד 10 קרונות. התייצבנו באופן מקביל לפסים כדוגמת שורת האנשים, שראיתי בבוא הקרונות שלנו. כאן היו לי כמה רגעים שהות להסתכל יותר מסביבי וניסיתי לקבוע היכן בעצם אני נמצא. היה זה שטח גדול, בערך ק"מ מרובע אחד עם גדר תיל מסביב – גדר מושווית. כי התיל היה מכוסה עצים חיים, כך שהגדר עשתה רושם של גדר טבעית. במרחק מה ראיתי עשן מתמר. כשדלתות הקרונות נפתחו, נישנה אותו המחזה, שראיתי בשעת בואנו. נאלצנו לצעוק ולגרש את היהודים מהקרונות.

יצא אז מתוך הקרן יהודי זקן כושל. איש ה-0.0. ניגש וציווה על אחד מאיתנו "הוליכה אותו לבית החולים". יצא עוד יהודי זקן ואיש ה-0.0. מסר לי ואמר: "הלן, גם את זה לבית החולים". כמובן לא ידעתי מה לעשות, כי לא היה לי כל מושג מה ואיפה בית החולים הזה; הלכתי אחרי הראשון. הוא הוליך את הזקן בכיוון תימרות העשן ואני אחריו. בבואנו למקום העשן ראיתי בור של 10 מטר רוחב ו-10 מטר עומק. הבור נמשך לאורך החצר הגדורה. בתחתית הבור בוערת אש עצומה. יכולתי להכיר גופות אדם שנאכלו. עמד שם איש אחד מ-0.0. ו-10 אוקראינים מזוינים. איש ה-0.0. פקד: "להפשיט ולהושיב למטה!" כדי לעשות כמצווה מבלי לטעות, חזרתי בדיוק על מה שעשה קודמי. פשטנו את היהודים הזקנים שלנו והושבנו אותם על שפת הבור. בינתיים הובלו עוד יהודים זקנים אלינו ל"בית החולים". כשישבו 10 יהודים על שפת הבור, נורו בגבם על ידי האוקראינים ונפלו לתוך האש. חזרתי למסילה ואז חזר ונישנה הכל עם כל הקרונות שהגיעו בדיוק, כמו עם הקבוצה שלנו. הכל נמשך עד שעה 12 בצהריים.

ב-12 היה עלינו להתייצב בשורה למיפקד. איש ה-0.0. נתן פקודה ש-11 החדשים יצאו מהשורה ויסתדרו בשורה בצד שממול למפקד. כמובן, יצאתי והתייצבתי עם החדשים. ואז התגלה שבמקום 11 – אנו מונים 13. שראיתי שגם מר זאכס בינינו. כפי שהוא סיפר לי אחרי כן, הציל את עצמו באותו אופן שאני עשיתי זאת. פקיד ה-0.0. רגז מאוד וציווה ש"האיליגליים" שהוא, כמובן מייד הכיר אותם, יודו בעצמם, אחרת מר יהיה סופם. הוציא את אקדוחו ואיים בו עלינו, ירה באוויר, ניהם ואנו כמובן לא הודינו. לבסוף אמר לנו להיסוג.

הלכנו לאכול ארוחת צהריים. ניסיתי, כל כמה שאפשר, להתחקות על מצבנו ובעיקר, כמובן, על האפשרות להימלט. הרשיתי לעצמי לשוחח עם כל אחד מחבריי לסבל, שאלתי וחקרתי אותם. כשדיברתי על אפשרות של בריחה, חשבו אותי כולם למטורף. על בריחה אין לחשוב לגמרי. זה שיגעון להתהלך במחשבות כאלו – זו הייתה התשובה הכללית והאנשים לא רצו להיכנס לבירור פרטי אפשרות כזאת. לידידי **זאכס** נודע, שברכבת מצ'נסטוב הובא גם ילדו. עובדה זו נטלה ממנו את כל תשוקת החיים, והוא הודיע שאחרי אבדן ילדו – לא איכפת לו מה יקרה לו; החיים אין להם עוד ערך בשבילו, לא כדאי יותר להתאמץ ולהינצל.

נודע לי שהוותיק בין חברי נימצא פה רק שלושה שבועות, הרוב נמצא פה לא יותר מ-10 ימים. כל בוקר מוציאים כמה אנשים, ואין רואים אותם עוד, וחדשים באים במקומם.

יום העבודה שלנו נמשך מ-7 בבוקר ועד 12 בצהריים ומ-1 עד 6 בערב. תפקידנו הוא לקבל את הטרנספורטים ולהריץ את שורות היהודים המוסיפים לבוא חדשים לבקרים, ובשאר הזמן אנו מסדרים את הבגדים, הנעליים וחפצי הערך ודואגים לסדר הערמות. כל יום נערכים ארבעה מיפקדים ובכל מיפקד מונים אותנו. ב-6 בערב עלינו להימצא בתוך הצריף שלנו. החלונות צריכים להיות פתוחים. מול החלון שאינו פונה לצד החצר – נמצא מגדל שמירה שממנו מאירים כל הלילה את חלונותינו ושומרים עלינו.

מאחורי הגדר נמצא מה שנקרא "מחנה המתים". לשם אין נותנים לנו לגשת. שני צעירים הצליחו לעבור משם אלינו. מסיפורם אני יכול למסור את הדברים הבאים: עובדים שם כ-500 יהודים, שם נמצאים 8 צריפים גדולים שנבנו בשביל כ-7,000 איש. את האנשים שערומים המובאים לשם מכניסים לצריפים. אומרים להם, שירחצו אותם. כשחלק מהאנשים כבר נמצא בצריף, ממלאים אותו גז. **אחרי שהנשאים בחוץ תופסים את המתרחש, הם מסרבים להיכנס לתוך התא, ואז מופיעים אנשי ס.ס. עם האוקראינים והכלבים – ומתחילים בפעולה. היהודים נדחפים לתוך הצריפים, זה פשר הזעקות שאנו שומעים בכל מקרה. כשכולם נמצאים כבר בפנים, נשארות הדלתות סגורות 15 דקות. כשהדלתות נפתחות – כולם כבר בלי רוח חיים. 500 היהודים המועסקים שם – תפקידם היחיד להוציא את הגופות ולשאתן לתוך בור האש, הנמצא מעבר למחיצה של מחנה המוות. 500 היהודים האלה נמצאים במצב פסיכי ופיסי איום. יום-יום 10-12 מהם מאבדים את עצמם לדעת. מכולם – בגלל תנאי עבודתם – נודף ריח של מוות. גם את שני הצעירים אפף הריח המיוחד הזה והם הוצאו מאיתנו.**

בקצה אחד של חצרנו, במרחק מה, עומד צריף, בו גרים אלה קרויים: "הוף-יודן" (יהודי החצר). היו שם 100 עובדים מקצועיים (נגרים, מסגרים, חשמלאים וחייטים) ו-12 מוסיקאים. אנשים אלה הובאו לכאן מוורשה ארבעה חודשים לפני הגירוש הכללי. הם הקימו והתקינו את המחנה. הם לובשים בגדים בפסים צהובים וגרים מובדלים לגמרי מהאחרים. נפגשים עם האחרים רק בארוחת הצהריים. עובדים במוסדות המלאכה שלהם, ולא ניתן להם להתקרב ולראות במתרחש במחנה וסביבו.

12 המוסיקאים מוכרחים כל ערב לנגן במשתאות. סיפרו שבקבוצה זו היה גם נהג, שידע להתחבב על הגרמנים ונסע תכופות איתם מחוץ למחנה. **כשהתחיל הגירוש מוורשה לאחר כמה ימים ברח באוטו זה עם אישתו וילדו מתוך המחנה.** אנשי ה-ס.ס. לא יכלו לשכוח את המקרה הזה, הוא הרגיז אותם ביותר. אני שמעתי בעצמי בהזדמנות מפי איש ה-ס.ס.: "הכלב הארור הזה, אם ייפול לידינו, יראה, שיש מוות קשה יותר מאשר ליהרג בירייה או להירצח".

כפי שכבר סיפרתי, תפקידנו היה לסדר את הבגדים. אחד המפקדים נאם בפנינו את הנאום הבא: "את הבגדים עליכם לבדוק בדיוקנות, לחפש בכל הכיסים את הכסף התפור ולמצוא את החפצים המוחבאים וכן את הכסף המוסתר במקום אחר – אתם כבר יודעים איפה היהודים היו רגילים להחביא את כספם. אינני מתפלא שאתם עושים זאת. סוף-סוף הרי אתם אנשים ומאמינים שעל ידי הכסף הזה תוכלו להציל את עצמכם. אבל מה שאנו נעשה איתכם – זו כבר פוליטיקה שלנו. אנגליה ואמריקה עושות נגדנו גם כן את הפוליטיקה שלהן".

במשך ארבעת ימי שהותי במחנה, באו רבבות יהודים והועברו באופן שתואר לעיל ל"מחנה המוות". באו טרנספורטים מהולנד, צרפת, וינה והשאר – מפולין. בני חוץ לארץ באו אלינו, כפי שהנראה, ברכבות מיוחדות וישירות. בקרונות היו ספסלים והאנשים הגיעו במצב מסודר למחצה. כל אחד היה מסומן במספר ובאותו מספר סומנו גם חפציו. את אפר הגופות השרופות היו מפנים ואורזים בארגזים. מה שהיו עושים איתו לאחר זה, אינני יודע.

סוף-סוף רכשתי שני בחורים צעירים לתוכנית הבריחה שלי. הצלחתי לשכנע אותם, שאין לנו עוד מה להפסיד. הייתה רק השאלה, איך לבצע זאת למעשה. קצין ס.ס. אמר באחד המיפיקדים, כי אין תועלת שנתהלך במחשבות על בריחה. "הבריחה מכאן, אמר, בלתי אפשרית. אם גם יעלה בידי מישהו לעבור את הגדר, דבר שהוא מן הנמנע, יוכח שממש איננו יכול ללכת הלאה. אם בכל זאת יארע הפלא ומישהו, בדרך שכלל אי אפשר לתאר אותה, יגיע לחופש, יהא בטוח שבמשך זמן קצר ייפול שוב לידינו. יכול אני להבטיחכם שעד ה-31 בדצמבר ש.ז. לא ימצא עוד אף יהודי אחד בגנרל גוברנמנט".

לפי שקבעתי אחר כך, הייתה הבריחה ביום בלתי אפשרית. מ-7 בבוקר, כשנתנו לנו לצאת מתוך הצריף שלנו, ועד 7 בערב, כשהיה עלינו להיות שוב בפנים הצריף, שמרו עלינו שמירה בלתי פוסקת. בכל מקרה של היעדר איש מהקבוצה, היו מרגישים מייד. לא נשארה דרך אחרת מאשר לחקור את אפשרויות הבריחה בלילה. החלטנו שלצורך זה יש להישאר באיזה אופן שהוא בלילה מחוץ לצריף. לפני 6 בערב קשרתי את שני חבריי בתוך חבילת בגדים והעליתי אותם לערמת הבגדים. זה עשה גם לי ידידי **זאכס**. כל אחד לקח איתו כמה שיכול היה כסף וחפצי ערך והחבאנו אותם בבגדים. מלבד זה חיפש כל אחד מאיתנו בתוך ערימת החבילות סכין מטבח גדולה.

החלטנו להתגונן במקרה שניתפשו. לאחר 6 בערב השתחרר שקט. השתחררתי קצת מחבילת הבגדים המכסה אותי, כדי לתפוש את המתרחש סביבי. המשמר האוקראיני הוחלף, חיכיתי עד רדת החושך. ב-08.30 יצאתי מתוך הערימה, כדי לשחרר גם את שני חבריי מהחבילות.

היה זה ליל הושענא-רבה; אני זוכר זאת בדיוק כי הוא יום הזיכרון למות אבי. עשינו לנו בורות עמוקים בתוך ערימת הבגדים. עד כדי כך שיכולנו להוציא את ראשינו ולהסתכל מסביב. היינו במצב של צפייה. כל חצי שעה מסובב המשמר את כל השטח, מלבד זה מאיר הזרקור בקביעות את ערימת הבגדים. הנחנו שבמחצית הלילה יחול איזה שינוי בסדר השמירה. רצינו בכל אופן להמתין עוד. לאחר שראינו שעד 1 בלילה הכל חוזר ונישנה בדיוק ללא כל תמורה, החלטנו שעם כיבוי הפרוז'קטור ב-1 בלילה נצא לדרך.

שמנו לב, שבור-ההשמדה מעלה בלילה תמרות עשן גדולות יותר, כפי הנראה נשפך משהו על האש. החלטנו אז לבוא מאחורי קיר עשן זה ולהמשיך את דרכנו במחסה של העשן הסמיך.

בשעה אחת וחמש דקות יצאו מבורות הבגדים וזחלנו בכיוון לבור. עלה בידינו להגיע אל מאחורי ענן העשן מבלי שישגינו בנו. ואז עוד עמדה בפנינו גדר התיל. כאן הייתה האדמה תחוחה. חפרנו בידינו ובסכינים מתחת לגדר ועברנו אותה. נמצאנו ביער עבות.

הלכנו בכיוון ישר הלאה והנה כעבור כמה רגעי שוב חסמה את דרכנו גדל תיל, כמו הקודמת. הקרקע מתחתנו הייתה קשה ולא יכולנו לחפור בה. לא נשארה דרך אחרת, אלא לטפס ולעבור את החוטים הדוקרים מלמעלה. היו לנו כסיות כפולות. אחרי שנפצענו רבות – עלה בידינו לעבור. המשכנו ללכת. לאחר כמה רגעים נתקלנו בגדר תיל שלישית. התגברנו עליה מהר והמשכנו את דרכנו בתוך היער. ב-3.30 הגענו לקצה היער. משם ראינו כפר. בשטח הגרל-גוברנמנט יש עוד עוצר כללי עד שעה 5 לפנות בוקר. יעצתי לחבריי לא להמשיך בהליכתנו ולחכות ביער לכל הפות ד שעה 5.30. אחד מחבריי לא רצה לחכות והישיר ללכת בכיוון לכפר. הוא אבד מעינינו מהר. לאחר רגע שמענו נביחת כלבים חזקה. לא נודע לנו דבר על גורלו.

בשעה חמש וחצי בבוקר יצאנו את היער וחפשנו את הכביש. פגשנו אישה אחת, שהראתה לנו את הדרך. קבענו את הכיוון והלכנו בדרך המובילה לוורשה. הלכנו שלושה ימים, בלילות ישנו ביער, עד שהגענו לוורשה. הבאנו איתנו רק לחם יבש. באנו לוורשה למחרת חג הסוכות.

פעולתנו הראשונה הייתה לרכוש לנו בשוק בגדים חדשים, מפני שבגדינו נקרעו לחלוטין והדבר הזה עלול היה לעורר חשד. גילחתי גם את ראשי, כי במאסר סיפרו אותי. תספורת, כמו זו שהייתה לי, הייתה גם היא עלולה לעורר חשד.

בוורשה נפרדתי מחברי. ניסיתי להיכנס לגטו, כדי לבקש את אחותי, אולם הדבר לא עלה בידי. מלבד זאת שמעתי, שאחותי אינה נמצאת שם יותר. החלטתי לנסוע לקראקא (לפני כן סידרתי לי בוורשה ניירות מתאימים של ארי). לאחר חיפושים מרובים מצאתי את שני השותפים בעסקי. מלבדם מצאתי גם את הגב' **מארישה אורלובסקה** שעבדה איתנו לפני כן (שלושתם נמצאים כיום איתי פה). הם כולם השתוממו מאוד בראותם אותי, כי הם ידעו שגורשתי מצ'נסטחוב ועד כה לא חזר אף פעם מישהו מאלה שגורשו.

החלטנו ארבעתנו להימלט להונגריה. עברנו את הדרך עד הגבול ההונגרי, עד טורק שעל הנהר סטרי. באנו בקשרים עם מבריחי הגבול, שהתחייבו להעביר אותנו דרך הגבול. הדבר נעשה דחוף, כי כידוע, ניתנה אז פקודה לפנות את תושבי טורק במשך שמונה ימים. שלושת חבריי חזרו לקראקא ואני צריך הייתי לעבור כחלוץ. להונגריה, כדי לאפשר אחר כך משם גם את העברתם הם. קבוצה שלמה, כעשרה אנשים, התקשרו עם מבריחי הגבול. כל אחד חייב היה לשלם 20,000 זהוב (כ-500 דולר). אולם המבריחים רימו אותנו, הם לקחו את הכסף והשאירו אותנו ביער. אחד-עשר יום ישבנו ביער עד שהצלחנו לחזור.

חזרתי לקראקא אל ידידי, בקראקא היה עדיין קיים הגטו. אנחנו גרנו, כמובן, מחוץ לגטו כ"אריים". להימצא בקראקא היה מסוכן מאוד ולכן עברנו לסבוביצי ליד קרקא. במקום שם גרנו בבית שקנה בשבילנו על שם נוצרי אחד. משם מוכרחים היינו לעבור לבוכניה.

עוד בהיותי בעיר על יד טורק, קניתי מיהודי אחד במחיר 2,000 זהוב תעודת זהות של אזרח הונגרי. תעודה זו נתנה לי אפשרות לגור בבוכניה מחוץ לגטו. לבוכניה עברנו ביום ה-15 בפברואר 1943. שם הצלחנו להתקשר עם מבריחי גבול סלובקיים, ומתוך קשיים קבים עברנו את הגבול הסלובקי. [3]

תחנת הרכבת בטרבלינקה [ארכיון "יד ושם"]

לפיינגולד בית הכנסת בטרבלינקה

עדות

ממאות אלפי היהודים מכל ארצות אירופה, הכבושות בידי הנאצים, שהובאו בעורמה לטרבלינקה, שם נחנקו ונשרפו, זכו עד עתה להישאר בחיים שלוש מאות יהודים. אכן, אלו ניצלו, אולם חייהם בקרבת בתי-החנק שקולים כנגד כל מיתה משונה. אלה הם בחורים בריאים וחזקים, שהוטל עליהם לחיות עד איבוד כוחותיהם. גם להם אין מפלט מגיהנום זה, גדר התיל מחושמל. לא נשאר להם מוצא אחר, בלתי אם לעבוד על פקודת ה.ס.ס. בשריפות הגופות, בסיד ובנזין, ובסידור דברי הנחנקים.

בכל יום בשעה מוקדמת של בוקר, מוציאים שלוש מאות הצעירים מהחורים שניתן להם השם "צריף", וכך הם עובדים כשהשוטים של אנשי ה.ס.ס. מצליפים על גביהם עד זוב דם, עד חשכה. הגשם חודר ל"צריפים" דרך הגג הפרוץ, שוטף את הפצעים. העיניים רואות מבעד למעטה החשכה את כל גופות המתות, אשר אך זה היו בחיים. באוזניים מצלצלת הזעקה המחרידה של האם שהספיקה לבקש מבנה, אחד "מאושרים" מבין השלוש מאות: **מנחם בני יחידי, זכור לומר קדיש אחר אמך, כל עוד תחייה...** ואף תשובתו של מנחם נשמעת כאן בצלילות איומה. הנה הוא עושה מלאכתו עם חבריו, כשפתיו מדובבות בלי הרף: יתגדל ויתקדש שמה רבא!...

השמש נוטה לערוב. עצי טרבלינקה עוטפים צל כהה הנופל על צריפי העץ הלבנים ומבהיקים בקרני האור האחרונות. העבודה נגמרה זה עתה, והבחורים זבי-דם, שבורים ורצוצים, צמאים ורעבים הוחזרו לצריפיהם. אין כוח להוציא אנחה, הראשים מורדים - כמתביישים להסתכל אחד בפני רעהו.

מנחם קופץ לפתע מהמיטה, מכסה ראשו בידיו ומכריז: **יהודים! דומני כי שבת קודש היום, אכן שבת קודש היום!** הכול שותקים, קופאים, כאילו אין בכוחם להגיד ולשמוע כי שבת היום, אך מנחם פותח: מזמור שיר ליום השבת...

כהרף עין מתרוממים כולם ממיטותיהם, מתחילים אף הם באמירת "מזמור שיר ליום השבת". אך מנחם מפסיק פתאום, כאילו נזכר במשהו. הוא מוציא מתחת לכותנתו שני נרות קטנים וגפרור, מעמידם על הרצפה ומדליקם. מנחם מצמיד מבטו לזוג השלהבות. הכול ניצבים סביב הנרות, מכסים את ראשיהם בידיהם ומסתירים בגופיהם את הנרות, למען לא יבקיע אורם החוצה. מנחם מכריז בהתלהבות: חברים שבת היום! הבה נקבל את השבת כהלכתה! והנה מפנה מנחם את פניו כלפי מזרח ופותח בקול נוגה, כשהבחורים אומרים אחריו: לכה דודי לקראת כלה, פני שבת נקבלה...קומי צאי מתוך ההפכה, רב לך שבת בעמק הבכא...

המתפללים משקיעים עצמם בתפילה. כל מה שנשאו בלבותיהם השבורים בימי האימים, כשלנגד עיניהם נרצחו ועונו רבבות מאחיהם, כל הדווי והחרון שנצטברו במשך שבועות, כל זה מצא פורקן-מה בתפילת קבלת-שבת של הנידונים למוות. **המקום שבו התפללו, נתקדש פתאום ונהפך לתוכן יחיד של חיהם.** אותה שעה שכחו הבחורים את סביבתם וזכרו רק את בורא עולם. לפניו שיטחו עכשיו זעקתם, זעקה והבטחה כאחת, להוסיף ולהאמין בייחודו, על אף הטומאה והרשע האופפים אותם. בתפילתם אמרו קדיש אחר כל אותם מיליוני הקדושים והטהורים שהומתו לעיניהם על קידוש השם. מאז נהפך הצריף לבית כנסת, מקום שמנחם אמר קדיש עד שעת-חיי האחרונה. [4]

אסירים לפני רציחתם בטרבלינקה [ארכיון "יד ושם"]

שמואל רייזמאן שהותו בטרבלינקה והישרדותו

עדות

ש. רייזמאן מוונגרו, בן 42 בעת מתן עדות זו, היה כלוא במשך שנה בטרבלינקה. השתתף במרד במחנה טרבלינקה - אוגוסט 1943 ונשאר בחיים.

רייזמאן כתב את עדותו בפולנית. תרגום רוסי של העדות נתפרסם בעיתון "אונוניזל", מוסקבה 1945 בגיליונות 8-10. עדותו תורגמה מרוסית.

רייזמאן היה ראש "אגודת לוחמי טרבלינקה", המונה 12 חבר, ששרדו בחיים לאחר המרד בטרבלינקה. רייזמאן הופיע כעד ראייה במשפט פושעי טרבלינקה בנירנברג בחודש פברואר 1946.

רכבת המוות

ביום ה-17 בספטמבר 1942, הודיע לנו בעל בית החרושת, שבו עבדתי בוורשה, **ו.צ. טובנס**, שכל הפקידים והפועלים חייבים לרדת לחצר לשם בדיקת התעודות. הוא הבטיח לנו בהן צדק שלו, שאנו נחזור מייד אחרי הבדיקה למקומותינו. בחצר חיכו חיילים גרמניים, שהובילו אותנו לתחנה במקום שם עמדה כבר רכבת. הכניסו אותנו לקרונות בקר, 80-90 איש בכל קרון.

במשך 12 שעה העבירו את הרכבת ממסילה למסילה. אחר כך זזה הרכבת בכיוון לטרבלינקה. רכבות אלה נתפרסמו אחר כך כ"רכבות המוות". אנשים היו מתעלפים מצימאון, רעב וחוסר אוויר לנשימה. לאחר נסיעה במשך 15 שעה הגיעה הרכבת לתחנה טלושטש, וכעבור עוד 20 שעה נעצרה בטרבלינקה. בקרון שלנו נחנקו חמש נשים ושני גברים.

...הרכבת פנתה למסילה צדדית. השטח גדור מכל הצדדים בגדר של תיל דוקרני, הנוסעים יוצאים מהרכבת לכיכר, שמסביב לה משוכה גבוהה מענפי אשוח. הבאים אינם רואים מה נעשה מעבר למשוכה.

על הכיכר מפרידים את אלה שבאו: הנשים – לצריף משמאל, הגברים – ימינה. אחרי כן פקודה: להתפשט חיש מהר ערומים, למסור את כל הכספים וחפצי ערך "לשמירה"; מסבירים, שאחרי "הרחיצה" יקבלו כולם את כל זה בחזרה.

כשהתפשטתי, ראיתי בין העצורים שעבדו שם, על הכיכר, ידיד שלי, את המהנדס **גאלווסקי** מוורשה. הוא פנה אל אחד מאנשי ה-ס.ס. בבקשה, שיצרף אותי לעובדי המחנה. גאלווסקי קיבל את ההסכמה לכך. התלבשתי ונצטרפתי לקבוצת עצורים, שהעבירה מהכיכר למחסן צרורות של בגדים. את חבריי לנסיעה לא ראיתי יותר. הם הומתו באותו יום.

לאחר חצי שעה עבודה התמצאתי כבר לגמרי במצב, ובעומק לבי רגזתי על גאלווסקי, שהשיג בשבילי את הזכות להישאר לעת עתה בחיים.

בנשאנו את הצרורות הכבדים מאוד, מוכרחים היינו לעבור בריצה בין שורות גרמנים, שהיכו בלי רחם במגלבים דקים את כל מי שנזדמן תחת ידיהם. ראיתי מייד, שפני כל העצורים, שהעבירו את הבגדים, היו מלאים חבורות איומות וסימני דם. קרוב לשעה 12 לא היה בוודאי יכול להכיר אותי אף אחד ממכירי, כי כל פניי הפכו גוש אחד כחול, והעיניים היו אדומות כדם.

בזמן ההפסקה לארוחת הצהריים פניתי אל גאלווסקי בטענה: למה הציל את חיי? קיבלתי אז תשובה מפתיעה:

- הצלתי אותך לא כדי שתישאר בחיים, אלא כדי שתמכור ביוקר את חיך. מרגע זה אתה – חבר הארגון החשאי, שעליו להכין במחנה התקוממות.

ילדים מגטו וורשה מובלים לטרבלינקה [ארכיון "יד ושם"]

"צומת דרכים"

שטח מרובע, בערך קילומטר וחצי על קילומטר וחצי, מוקף יער: מסילה צדדית, המובילה הצידה מתחנת טרבלינקה במסילת הרכבת מאלקנייה-סידלצי. החל מהחודש מאי 1942 היו מגיעים הנה יום-יום מכל קצווי פולין, מהשטחים הכבושים ב-1939, מצ'כוסלובקיה, גרמניה, אוסטריה, בולגריה ויוון רכבות טעונות אנשים. בממוצע היו מגיעים בכל יום משלושה עד ארבעה משלוחים, 60 קרונות בכל משלוח, ולכל קרון היו התליינים הגרמנים מכניסים

מ-80 עד 150 איש. הרכבות היו מתעכבות ליד שער הכניסה למחנה מספר 1, שם היה משמר הרכבת מתחלף. המשמר הקודם היה עוזב את הרכבת והיה מוסר אותה לידי משמר, שהי החונה במחנה.

למשמר, שהיה מלווה את המשלוח, היה אסור באיסור חמור לעבור את סף המחנה: לאף איש אחד, פרט לעובדים בתוך המחנה, אסור היה לראות ולדעת מה מתרחש במחנה.

לא די בזה: על מגדל המצפה הראשי נמצא צופר חשמלי, ואם קרה שמטוס גרמני התקרב למחנה, היו נותנים לו סימן, שיפנה הצידה. ואומנם לא, הופיע מעל למחנה אף פעם מטוס גרמני.

רחבת התחנה הייתה מוסווית בערמומיות של שדים. כך למשל תלו על הקיר החיצוני של צריף ענקי, שנמצא סמוך לרחבה ושימש מחסן ראשי לבגדי הקרבנות שנרצחו, תוכנית מהלך הרכבות, המגיעות כאלו ויוצאות מתחנת טרבלינקה.

כעבור חודשים אחדים, כשנפוצה בפולין השמועה האיומה על טרבלינקה, תלו כתובת חדשה: אובר-מיידאן", מיידאן עלית). מלבד זאת היה תקוע עמוד גבוה עם סימן: "הכיוון לביאליסטוק ולבאראנוביץ'", הלאה – שלטים: "דואר וטלגרף", "חלוקת כרטיסי נסיעה ברכבת", "לשכת מודיעין", "מנהל התחנה", "מזנון", "בתי מלאכה של הרכבת". בייחוד נדדק לעין עמוד גבוה עם כתיבה ענקית: "כאן עוברים לרכבות, הנוסעות מזרחה". ליד זה נקבע שעון גדול של תחנות רכבת.

מובן הדבר, שבכל "בנייני התחנה" האלה לא היה כלום, פרט לבגדים, נעליים וסמרטוטים שונים, אבל אצל אלה, שהיו מגיעים הנה בפעם הראשונה ושהיו מובילים אותם הנה כאילו לשם "העברה" למקום אחר, היה נוצר רושם, שהם באמת נמצאים בתחנה גדולה של צומת-דרכים, שבה עליהם לעבור לרכבת שנייה, המובילה "מזרחה" ל"מקום מגורים חדש".

"בית המרחץ"

מייד לפני הרחבה שליד הרכבת נמצאה משוכה מענפי אשוח עבותים בגובה שלושה מטר. השערים היו נפתחים לרווחה, ואת כולם היו דוחפים לכיכר גדולה מאוד. לאכזבה ולהשתוממות לא היה קץ; במקום קו-הרכבת "למזרח" – מחנה ענקי. משני צדי הכיכר נמשכו צריפים. מעל לקרקע התרוממו ערמות בגדים ונעליים - בגובה עד שלושה מטר. מאי-שם נשמע רעש של מכונת-חפירה, שחפרה בורות ענקיים. האוויר היה מלא ריחות של גופות.

על הכיכר היו מייד מפרידים את הגברים מהנשים, על כולם היו מצווים להתפשט ערומים ולמסור ל"שמירה" תעודות וחפצי ערך. מחזות איומים ביותר אפשר היה לראות בחורף, בשעה שהנשים היו מוכרחות בקור של 20 מעלות להתפשט ערומות ולפשוט את הבגדים מהילדים ישר על הכיכר או בצריף מקרשים דקים, שדלתותיו פתוחות לרווחה. כאן אפשר היה לראות מחזות קשים. צעקות הנשים, שעמדו בתור בקור החזק ולחצו אל-לבן את ילדיהן, מילאו את כל הכיכר. והתליינים היכו בשוטים על הגופים הערומים, כדי להכריח את האמהות, שנטרפה עליהן דעתן, לשתוק.

את הנשים הערומות היו מסדרים בתור לשם "עיבוד על ידי ספרים". מכולן היו גוזזים את כל שערותיהן. שערות הנשים נשלחו לבתי מלאכה גרמניים לריפוד מזרונים שנשלחו מכאן לגרמניה לאלפים.

לאחר הגזיזה היו שולחים את הנשים ל"בית-המרחץ", שבו הייתה שורה של תאים, כל תא בשביל 700 איש. בתאים היו תלויות מגבות והיו מודבקות "תקנות לשימוש בבית-המרחץ"! את האנשים היו מכניסים פנימה ואת הדלתות היו סוגרים באופן הרמטי, בתחילה היו משתמשים בהוצאת האוויר על ידי משאבה; האנשים היו נחנקים בעינויים קשים.

במשך הזמן התחילו הגרמנים להשתמש בגזים מרעילים – שיטה זו פעלה יותר מהר.

כל קבוצת אנשים היו משאירים בתא ל-12-20 דקות, לא יותר, כי המוני מגורשים חדשים חיכו לתורם ב"בית-המרחץ". כעבור 20 דקה בערו כבר הגופות על מדורה ענקית. קרה שמהמוקד נשמעו צעקות ייאוש. הגרמנים לא היו שמים לזה לב כלל וכלל; תופעה של "רחמנות גרמנית יוצאת מהכלל" היו המקרים, שבהם ירה מי שהוא מהגרמנים באדם שבער חי. לפני שהיו מוסרים את הגופות לשריפה, הייתה קבוצת "רופאי שיניים" בודקת, אם לא נשארו אצל אחת מהן שיני-זהב, כותרת או סתימה מזהב; כל זה היו עוקרים בצבת מפי הגופה.

כך היו משמידים גם את הגברים, אלא שאותם לא היו גוזזים... את הגופות היו שורפים בגיא ענקי; למטה היו בנויים יסודות ממלט, עליהם היו מונחים פסי-ברזל. מתחת לפסים בערה אש גדולה, היו שופכים שמה מפעם לפעם איזה מין נוזל.

כל זה הייתה המצאה גרמנית חדשה – **"כיבשנים פתוחים" לשרפת אנשים**. את הפועלים, שעבדו ליד הכיבשנים, היו מחליפים כל כמה ימים; רק לעיתים רחוקות היה נשאר מישהו ב"עבודה" זו למעלה משבוע. היו מחליפים אותם בעובדים חדשים שהיו מגיעים יום-יום במשלוחים החדשים. העצורים, שעבדו ליד המדורות, היו מקבלים "פרס" בעד העבודה הזאת במשך ימים אחדים – לא היו שולחים אותם ל"בית-המרחץ"; אותם היו הורגים בירייה בקודקוד.

התינוקות שבזרועות האמהות היו מפריעים בזמן הגזיזה. לכן הנהיגו הגרמנים אחר כך **"שכלול" בעסק הזה: בזמן הורדת האמהות מהקרונות, היו לוקחים את התינוקות, היו זורקים אותם לתוך שוחה ענקית והיו הורגים בירייה, ואחר כך היו שורפים בכיבשנים**.

בזמן ההשמדה היו הגרמנים עושים ניסיונות בסוגי נשק חדשים על מטרות חיות. הם לא היו בודקים בזמן פעולה כזאת אם כל הילדים הומתו, ולא פעם קרה שמהמוקד היה נשמע בכי תינוק.

קרה, שאם לא הייתה מסכימה למסור את התינוק; אז היה אחד מאנשי ה-0.0.0, שמו **אמיל סצפ**, תופס את התינוק ברגליו והיה חובט את הגוף הקטן בקיר, עד שהיה הופך בליל של דם. את העצמות המרוטטות היה התליין תוחב לידי האם, שהייתה חייבת לשאת אותן איתה ל"בית-המרחץ".

חולים, בעלי מום וזקנים, שלא יכלו ללכת מהר, היו משמידים כמו את הילדים, כי השוחה נמצאה יותר קרוב ל"תחנה" מאשר "בית-המרחץ".

לפי המונחים הגרמניים נקראה השוחה הזאת "בית-חולים". העובדים, שעבדו ליד השוחה, נשאו על השרוול סרט עם צלב אדום! הגרמנים היו מודיעים בחוצפה, ש"בית-החולים" שלהם מרפא באופן יסודי את כל המחלות. הם היו מתפארים בייחוד בשעה שהיו מצליחים לרמות אי-אלה אנשים מפורסמים, שהובאו מחוץ לארץ למוות.

לצון גרמני ו"רחמנות" גרמנית

משלוחים חדשים מגיעים והולכים. אף אחד מהנוסעים אין לו מושג על הגורל הצפוי לו: כולם סבורים, שהם נוסעים למקום ישוב והם יעבדו. זקן אחד, מנתח מפורסם, שהביא איתו תיבות עם מכשירים, בתוכם מכשירי ניתוח משובחים, פונה על הרחבה של הרכבת אל ה"האופטשטורמפירר": אולי יואיל לתת הוראה, שהסבלים יעבירו את מטענו בזהירות? הפרופסור מסביר, שעכשיו, בזמן המלחמה, אי אפשר יהיה לתקן את המכשירים אם ייגרם קלקול. ה"האופטשטורמפירר" מבטיח בהבעה רצינית, שהורדת המטען תיעשה לאחר שהפרופסור יחזור מ"בית-המרחץ" ורק בהשגחתו האישית יעבירו את המכשירים למקום הדרוש. הפרופסור מתפשט, מתייצב בתור והולך ל"בית-המרחץ", שממנו, כמובן, לא יחזור.

מגיע משלוח מווינה. אישה באה בימים, בעלת מראה אריסטוקרטי, ניגשת ל"האופטשטורמפירר" פראנץ ומראה לו את תעודותיה המעידות, שהיא קרובה של הפרופסור המפורסם בכל העולם זיגמונד פרויד; היא מבקשת לשלוח אותה לאיזו שהיא עבודה משרדית, בהתחשב בגילה הגבוהה. התליין מעיין בהבעת פנים רצינית בתעודות, הוא מודיע, שכנראה נפלה בווינה טעות כי היא אינה חייבת בכלל ב"העברה". הוא משאיר בידיה את התעודות, מיעץ לאישה למסור לשמירה את חפצי הערך שלה, והוא מבקש את "הגברת פרויד" לבוא מייד לאחר ה"מרחץ" ללשכה הראשית של המחנה. במקום שם תמצא רישיון נסיעה, את התעודות וכרטיס נסיעה ברכבת. כך שהיא תספיק לחזור באותו יום לווינה ב"רכבת הקרובה ביותר". הגברת פרויד מביעה את תודתה החמה, פושטת את בגדיה והולכת במצב רוח מרומם ל"בית-המרחץ". כעבור זמן קצר גופתה כבר ב"בית-המרחץ"...

מגיעה רכבת מוורשה. יוצא איש אחד בא בימים והוא מכיר את האונטרשטורמפירר, שהיה נפגש איתו בחוץ לארץ לפני המלחמה. האונטרשטורמפירר מכניס אותו אליו אל הלשכה (מקרה יוצא מהכלל, שנידון למוות ידרוך על הסף הזה), וכעבור שעה רואים את שניהם יוצאים מהמחנה. לפתע פתאום שומעים יריות וכעבור דקות אחדות נמצאת כבר גופת מכירו האומלל של האונטרשטורמפירר ב"בית-המרחץ". הגרמנים קראו למקרה כזה רחמנות. כל זה התרחש במחנה מספר 1, שהיה בית מטבחים גדול מאוד למיליונים של אנשים.

פועלי המחנה

במחנה מספר 2 גרו עצורים, שהשתמשו בהם לעבודות שונות בשני המחנות. היו סוגים אלה של פועלים-עצורים:

1. עסוקים בהעברת בגדי המגורשים, שהיו מגיעים למחנה, למחסנים.
2. עסוקים במיון המטען ובהטענת הרכוש השדוד בקרונות, שהיו נשלחים לגרמניה.
3. עסוקים במיון, סיכום ואריזת הכספים וחפצי הערך.
4. פועלים בעלי מקצוע, כמו חייטים, סנדלרים, בנאים, סתתים, מסגרים וכד', שעבדו בבתי מלאכה.
5. ספרים.
6. "רופאי שיניים".
7. פועלים, שהיו מעבירים את הגופות מהתאים לכיבשנים.

הפועלים מחמשת הסוגים הראשונים הוחזקו מובדלים בהחלט מכל השאר, כדי שהעצורים, שלא עברו באופן ישיר ליד התאים, לא ידעו איך נעשית השמדת האנשים, את הפועלים מהסוג השביעי היו מחליפים כל כמה ימים. הפועלים מששת הסוגים הראשונים נחשבו כאילו "קבועים", אולם למעשה היו חיי כל אחד מהפועלים ה"קבועים" תלויים במצב הרוח של התליינים, ואלה היו תמיד צמאים לדם בני-אדם.

בעד כל עבירה קלה היה צפוי עונש מוות. עבירה כזו הייתה, אם נמצאה אצל פועל כיכר לחם, שנאפתה לא במאפיה של המחנה; אם לא הוריד בזהירות מספיקה את הטלאי הצהוב מעל בגדי היהודים ההרוגים (כדי שלא יישארו עקבות); אם שם בכיסו חמישה גרושים או טבעת נישואין, את המזכרת האחרונה על אישתו. צורות העונש היו שונות. את הנידון למוות היו מלקים עד יציאת נשמתו, או היו תולים אותו ברגליו, היו משסים בו כלבים, שעשוע חביב על האונטרשטורמפירר פראנץ. הרג בירייה נחשב כמוות הקל ביותר.

בצריפים הקרים והמלאים כינים פרצה בחורף 1942-1943 מגיפת הטיפוס. במחנה מספר 2 היה מוסד, שנקרא "קראנקען-שטובע" (צריך ששימש בית חולים). פועל, שהחום הגיע אצלו עד 40 מעלות, היה פונה אל רופא מבין העצורים, וזה היה שולח את הפועל ל"קראנקען-שטובע" לימים אחדים. אז היה מופיע **האונטרשארפירר מטה**, שהתמחה ומצא סיפוק רב ב"מיון" החולים.

מטה היה מתמצא חיש מהר בכל מחלה והיה סבור, שאת הריפוי הטוב ביותר יקבל החולה ב"בית-החולים" של המחנה מספר 1. ואומנם כן, שם היה כדור שם מהר קץ לסבל. בשבועות האחרונים הצליחו הרופאים מבין העצורים להשיג במאמצים רבים ובסכנה זריקות של תרופה מרדימה, ולכל חולה, שבנוגע אליו לא היה ספק בעיני הרואים שמטה ישלח אותו ל"בית-החולים", היו עושים זריקה כזאת לפני המוות. את השינויים בהרכבם של הפועלים-העצורים מראה באופן ברור ביותר העובדה שבמשך 11 החודשים שבהם הייתי בטרבלינקה, עברו דרך המחנה מספר 2, שבו עבדו בקביעות 700 איש, למוות כעשרים אלף פועלים "קבועים".

תליינים

למפקד המחנה, **האופטשטורמפיהרר שטנגל**, חנווני לשעבר בווינה, הייתה חולשה לחפצים יקרי ערך, והוא היה מעביר אותם במזוודות מלאות לביתו. הוא יכול היה לעמוד במשך שעות שלמות על סוללה גבוהה, מעל לשוחות ששימשו קברות, כשידיו בכיסיו, ולהסתכל איך ששורפים גופות נשים וילדים. על חזהו התנוסס צלב ברזל – בעד פעולות מיוחדות למען ה"פאטערלאנד". הוא בעצמו לא עשה אף פעם עבודה "שחורה", כי ברשותו היו די אנשים שמילאו את פקודותיו. אולם עיניו לא שבעו מראות את רבבות הקרבנות החדשים שהיו מגיעים למחנה, לכן לא החסיר אף משלוח אחד. בימים שבהם לא הגיעו משלוחים חדשים, היה **שטנגל** שרוי במרה שחורה.

אימה היה מטיל על המחנה סגן-המפקד **אונטרשטורמפיהרר קורט פראנץ** – גבר גבוה, רחב-כתפיים, טבח לשעבר, יליד טיורינגיה. הוא היה חובב הבוקס, וכדי לא להזניח את ה"תרגילים", היה בוחר לו כל יום לפני ארוחת הבוקר מתוך הפועלים-העצורים "פרטנר" לתרגילים. הקרבן שנבחר חייב היה לעמוד דום. כדי שה"אלוף" יוכל לכוון למטרה כראוי. ה"פרטנר" היה נופל, מייד לאחר המכות הראשונות בפנים, בלי הכרה על האדמה, כשהוא שותת דם. כשפראנץ היה נשאר בלתי מרוצה מהתרגילים, היה שולח את הקרבן ל"בית-החולים".

פראנץ אהב לטייל בכיכר ביחד עם כלבו ברי – חיה גדולה, אכזרית כמו אדונה. פראנץ היה מציג על ידי כלבו את הישגי הגרמנים בחינוך בעלי-חיים. הכלב היה מתנפל על הקרבן שנבחר והיה קורע בשיניו חתיכת בשר. פראנץ היה בודק בדיוק, אם הכלב נשך במקום שציווה עליו, ובמקרה שהכלב טעה, היה הניסיון מתחיל מחדש. רוב החולים במחנה היו מקרבנות ברי.

אחרי יום העבודה היו נמצאים תמיד "עבריינים" אחדים, שהיו מקבלים מ-25 עד 100 מלקות בשוט; את העבודה הזאת היה עושה פראנץ בעצמו. גם בזה היה מראה שיכלול גרמני אמיתי.

המפקד הגרמני התורני האופטשטורמפיהרר קיבה קיטנר, ז'נדרם לפי מקצועו, שימש סמל הצבאיות הפרוסות. קודר, זריז במילוא תפקידו, החזיק סביבו בלשים. הוא אהב ביותר למצוא "עבריינים". הוא שאף להגיע לדרגתו של פראנץ והוא עשה הכל, כדי לעלות באכזריות על הממונה עליו. במשך כל היום היה מסתובב בכיכר עם מקל בידו ולא נתן מנוחה לאף אחד. הוא היה מגלה, אצל מי מוסתרים "צרכי מזון אסורים", ובזמן הרעב האיום, ששר במחנה היה הורג את הפועלים, שאצלה מצא פרוסת לחם למעלה מהמנה.

ממלא מקומו אונטרשארפיהרר אמיל מטה היה עובר במשך ימים שלמים בין הפועלים והיה מציץ לתוך עיניהם: בריא או חולה? בכל פעם לפני נסיעתו לחופשה, היה עושה חשבון כמה ימים ייעדר במחנה, והיה שולח, כאמצעי זהירות "נגד מגיפות", כמה עשרות אנשים ל"בית-החולים" – למוות.

לממלא המקום השני של המפקד, ספ גיטריידר, סנדלר לפי מקצועו, 0.0.0 קנאי, היו "ימים שחורים", שבהם היה מהלך בכיכר שקוע במרה שחורה ולא היה עונה אף מילה לאיש. אי אפשר היה למצוא דומה לו בעינוי נשים ערומות ובהשמדת תינוקות. היטלר העניק לו אות הצטיינות.

ההתקוממות

בוועד החשאי, שארגן את המרד בקרב העובדים "הקבועים" מבין הכלואים, השתתפו 10 אנשים. הוועד שאף לנקמה לכל הפחות חלקית בעד מיליוני האנשים הושמדו, ובמטרה זו הכין את השמדת המחנה ביחד עם התליינים.

צריך היה להשיג את הכמות הדרושה של חומרי נפץ ממחסן הנשק הגרמני, שהיה בשטח המחנה מספר 2: רק כאן אפשר היה להשיג נשק, אולם כמעט שאי אפשר היה להתקרב למחסן.

הדלתות המוגנות של המחסן היו נעולות במנעולים כבדים. אחד הכלואים, שעבד במסגרייה, זאלצברג, קיבל פקודה מהוועד: להשיג צורה של מפתח המחסן. כעבור שבועות אחדים, כששלחו את זאלצברג למחסן לתקן את המנעול, הצליח לעשות צורה מדויקת של המפתח. הוא עבד במשך חודשים אחדים, בהסתתרו מהמשגיחים הגרמנים, עד שחרט מפתח, ולבסוף מסר את המפתח לוועד.

ארגנו שלוש פלוגות קרב, כל פלוגה בת 20 איש. הקפידו מאוד על החשאיות, כך שאף אחד מחברי הפלוגות לא ידע, מי מלבדו שייך לפלוגה.

המפקד שלנו, ד"ר יוליאן חורונז'יצקי, קפיטן הצבא הפולני לשעבר, תיכן תוכנית מפורטת של הפעולות. ההתקוממות נקבעה ליום ה-21 באפריל 1943. אולם קרה אסון, ביום ה-19 באפריל לא חילק הד"ר חורונז'יצקי את הכבוד "לפי כל הכללים" לאונטרשטורמפיהרר פראנץ וזה היכה את חורונז'יצקי בפניו במגלב. הד"ר חורונז'יצקי כעס מאוד, הוציא סכין ורצה לפגוע ברוצח. פראנץ קפץ דרך חלון. הגרמנים, שבאו

בשמעם את צעקות פראנץ שניבהל, רצו לתפוס את חורונז'יצקי חי. אולם הדבר לא עלה בידם, כי הרופא בלע רעל. ההתקוממות נדחתה. **הד"ר לייכטר** קיבל עליו את הפיקוד. חוץ ממנו לקחו חבל פעיל ביותר בהתקוממות הכלואים **קורלאנד, המהנדס גאלבסקי, המהנדס סודוביץ', זאלצברג וגללו (מצ'כוסלובקיה)**.

עובדה תוכנית לפוצץ ולהשמיד את כל המחנה. על הצלה של עצמנו אי אפשר היה אפילו לחלום, כי כל שטח המחנה היה מוקף שורות אחדות, של תיל דוקרני, שהיה תקוע מעל למלכודות (קיפודים), שנחפרו נגד טנקים. המשמר בפנים המחנה היה כל כך חזק, שאי אפשר היה לחלום בריחה. לפי התוכנית צריך היה להשיג כמה עשרות פצצי דינמיט או רימונים וברגע המיועד להשתמש בהם.

המחסן נמצא תמיד תחת השגחה ערה. אולם קרה, שבסוף חודש יולי 1943 ניגשו הגרמנים לניקוי הכיכר מלבנים וגרוטאות. היהודים הכלואים, שעבדו בניקוי, נמצאו על יד המחסן במשך כל היום. הייתה הזדמנות טובה, אנשי המשמר לא שמו לב לכלואים שהתרוצצו הנה והנה ולכן עלה בידינו ביום ה-2 באוגוסט לפתוח את דלתות המחסן בלי שהרגישו בכך, להכניס שמה חבר של הארגון ולסגור אותו שם. באותו זמן הצלחנו להוציא שמה מחלון מכוסה רשת בקיר שני של המחסן, במקום שלא עמד משמר, ולהוציא דרך הרשת 20 רימונים – קטנים, אבל בעלי כוח נפץ רב – 20 מכונות ירייה וכמה עשרות אקדחים טעונים. החבר שלנו יצא מהמחסן בלי שהרגישו בו. הנשק הועבר מייד על ידי הכלואים בעגלות, שבהן היו מוציאים לבנים שבורות וגרוטאות אחרות. בכיכר חולק הנשק בין מפקדי פלוגות הקרב.

בכיכר ובצריפים עבד חבר של קבוצת קרב – בתור מחטה. הוא היה זורק תמיד באוויר מתוך מזרק נוזל מחטה. כשהושגו חומרי הנפץ, החליט מפקדנו לגשת לפעולה בלי דיחוי. המחטה שפך לתוך המזרק 25 ליטר בנזין והתהלך גלוי לגמרי על פני שטח המחנה ושפך בנזין על המקומות, שסומנו להבערה.

ההתקוממות צריכה הייתה להתחיל בשעה 16 ו-45 דקות. למרות החשאיות החמורה, שררה במחנה התרגשות כללית. חברי פלוגות הקרב, שידעו שהם הולכים לקראת מוות בטוח, נפרדו מחבריהם. אחד מאנשי ה-0.0.0. הרגיש, שבמחנה מתרחש דבר מה לא רגיל, אבל לא יכול היה לעמוד על הסיבות. בשים לב למצב רוח זה, החליט מפקדנו להקדים את ההתקוממות בשעה. מובן הדבר, שבגלל זה אי אפשר היה לסיים אי אלה הכנות, אבל לא היה מוצא אחר.

אות להתקוממות צריכה הייתה לשמש ירייה מרובה על יד צריפי הפועלים. בשעה 15 ו-30 דקות הודיעו למפקדנו, שהכל מוכן, האנשים מחכים לפקודה. בשעה 15 ו-45 דקות נורו יריות אחדות מרובים: חבר אחד הרג במקום את התליין **ההאופטשארפיהרר קיטנר** ואת **הבלש קובה**. כעבור דקה התפוצצו 20 רימונים והתחילו לפעול מכונות הירייה של חברי הפלוגות. טרם שהגרמנים תפסו מה מתרחש, עמד המחנה בלהבות. מחסן הנשק הופצץ ועף באוויר, הכל בער מסביב; רק תאי הגזים נשארו שלמים, כי אי אפשר היה בהחלט להתקרב אליהם.

יחד עם המחנה, במקום שחברי הפלוגות הלוחמות הרגו ביריות 25 אנשי 0.0.0. ו-60 חיילים מהמשמר הפנימי, ניספו גם 700 יהודים כלואים-פועלים. רק באיזה נס הצליחה קבוצה בת מאתיים איש להתפרץ ולצאת מטרבלינקה האחוזה להבות. רובם של אלה נפלו בקרבות עם הגרמנים, שהתחילו לרדוף אחריהם מהמחנה הסמוך. [5]

יעקב ויירניק שנה בטרבלינקה

עדות

עדותיו של יעקב ויירניק הינה עדות מקיפה. שנה שלימה הצליח לשרוד בטרבלינקה. הודות לתושייתו הצליח לברוח ולהינצל.
לפני כתיבת העדות, שניתנה מיד לאחר השואה הוא פונה בקריאה נרגשת לקוראי עדותו:

קורא יקר!

למענך ורק למענך בלבד הריני ממשיך את חיי העלובים. בשבילי איבדו הם את כל הודם כי כלום יכול אני לנשום אוויר לרווחה ולשמוח בכל מה שברא הטבע?

לעיתים תכופות מתעורר אני בלילות ואנקת-אימים, חזיונות בלהות מפסיקים לי את שנתי שכה דרושה לי. אני רואה אלפי שלדים, הפורשים אלי ידי-מוות בשוועם חיים ולרחמים, ואני שטוף זיעה חש את עצמי חסר אונים להושיעם.
נותר אני אז ממשכבי, משפשף את עיני ושמח הנני על שאין זה אלא חלום.
חיי מורעלים. דמויות-מוות חולפות על פניי, ילדים, ילדים ועוד פעם ילדים.

את כל הקרובים לי הקרבתני קרבן. אני בעצמי הובלתי לאבדון. בעצם ידי בניתי עבורם חדר-מוות. כיום הנני איש זקן ובודד, בלי גג מעל ראשי, בלי משפחה, בלי קרובים. מדבר אני עם עצמי ועונה לעצמי. נע ונד אני.
מדי עברי דרך ישוב בני אדם, יתקפני פחד. דומני כי כל קורותי חרותים על פניי. בסקרי את בבואתי במי הנחל או הנהר, מורא ותדהמה יעוותו את פרצופי.
האדמה עוד לאדם? לא ולא! מגודל-פרע, מוזנח, תשוש.

הריני סוחר על כתפי מאה דורות. קשה לי.
כה קשה לי. אולם הן לעת עתה מוכרח אני לסחוב.
אני רוצה ואני מוכח, אני, שראיתי השמדת שלושה דורות, מוכרח אני לחיות עבור הבאים. כל העולם מוכרח להכיר ולדעת את מעשי הזוועה של הפושעים הללו. דורות על דורות יקללום. דווקא עלי לגרום לכך.
אף הדמיון הנועז ביותר לא יוכל לתאר זאת. ברצוני למסור הכל בנאמנות.

ידע נא האדם, ידע נא העולם כולו מה פירושה של "תרבות-מערב".
אני התעניתי בהובילי מיליונים לכליה. ייודע נא למיליונים, זוהי מטרת חיי היחידה.
בבדידות ובשקט הריני מעביר הכל בזיכרוני ומוסר בכנות.
הבדידות והשקט הם רעיי הנאמנים.

רק צפצוף הציפורים מלווני בהרהורי ובעבודתי. הה, ציפורים יקרות!
אתן עודכן אוהבות אותי. הן אחרת לא הייתן מזמרות בצהלה זו ולא הייתן מסתגלות אלי במהירות כה רבה. אני אוהב אתכן כשם שאני אוהב כל יצור-אלווה.
אולי אתן תרפאוני, אולי אוכל עוד אי פעם לצחוק.
ואולי זה יבוא אז, לכשאסיים את עבודתי והכבלים יפלו מעל רגלינו.

היה זה ב-23 באוגוסט 1942 בוורשה, בימי ההסגר, נמצאתי אז אצל שכנים ולא הייתה לי היכולת לשוב הביתה. מכל עבר נשמעו יריות רובים, אולם את האמת המרה עוד טרם ידענו. לפתע הגדילה את פחדנו כניסת ה"שארפירים" הגרמנים וה"וואכמנים" האוקראינים, אשר הכריזו בקול תקיף ורם: "אלע ראוס!" (כולם לצאת!). ברחוב סידר ה"שארפיר" את כולם בשורות. נאספו כאן אנשים בלי הבדל מין וגיל. ה"שארפיר" עשה את עבודתו בחריצות. חיוך קרן מפניו. גמיש וזריז התרוצץ בכל מקום ומקום. הוא סקר ומיין אותנו. מבטחו החליק על פני כולם. בצחוק סדיסטי הסתכל במפעל הכביר של מולדתו הגדולה, שתערוף במחיה אחד את ראשה של המפלצת המזיקה. מבטי נופל עליו. הוא הינו המתועב שכולם. חיי בן אדם אינם בשביל ולא כלום. תענוגו הגדול ביותר הוא לרצוח תוך ייסורים הנוראיים ביותר. עבור מעשי "גבורותיו" נתמנה אחר כך ל"אונטרשארפיר". שמו היה **פראנץ**. היה לו כלב שנקרא בארי. אותו אזכיר עוד.

עמדתי בשורה מול ביתי ברחוב וולינסקה. משם הובלנו לרחוב זאמנהוף. לעינינו חילקו האוקראינים ביניהם את השלל. הם התקוטטו ביניהם, ערכו ומיין את הכל. למרות הקהל הרב שררה דממה ברחוב. את כולם תקף ייאוש אילם ואכזרי. אכן, היה זה ייאוש! צילמו אותנו כחיות מלפני המבול, היו גם כאלה שגילו קורת רוח. אני עצמי קיוויתי לשוב הביתה. סברתי שיבדקו את תעודותינו.

לפי פקודה אנו זזים ממקומותינו. אבוי! לעינינו נתגלה המציאות הערומה. קרונות. קרונות ריקים. היום – יום קיץ יפה ולוהט. נדמה, שהשמש התמרדה נגד החמס, במה אשמו נשותינו, ילדינו, אמהותינו? במה? השמש נסתרת מאחורי העבים. היא יפה, קורנת וזוהרת ואינה רוצה לחזות בייסורינו ושפלנו.

פקודת כניסה לקרונות. דוחקים 80 נפש לכל קרון. דרך החזרה חסומה. היו לי על בשרי רק מכנסיים, חולצה ונעליים. בבית נשארה שכמיה עם חפצים מוכנים ונעליים גבוהות. הכינותי כל זה, כי סובבו שמועות, שישלחו אותנו לאוקראינה, לעבודה.

הרכבת עברה ממסילת-משנה אחת לשנייה. הכרתי יפה את צומת-המסילות הזה והבנתי, כי עומדים אנו במקום אחד. בינתיים השתעשעו להם האוקראינים בנעימים ולאוזנינו הגיע שאונם וצחוקם העליז. בקרון גובר המחנק, אין במה לנשום. הכל חדור ייאוש, קודר ואיום. הסתכלתי בכולם ובכל, בכל זאת נבצר ממני להקיף את גודל האסון. פיללתי לייסורים, טלטלה ורעב, אולם לא האמנתי כי ידו האכזרית של התליין נטויה עלינו, על ילדינו ועל כל קיומנו.

תוך ייסורים לאין שיעור הגענו למלקיניה. שם עמדנו כל הלילה. אל הקרון נכנסו אוקראינים ודרשו חפצי ערך. כולם נתנו, כדי להציל את החיים לזמן קצר. לדאבוני לא היה לי כלום. ראשית עזבתי את ביתי במפתיע, ושנית מכרתי הכל בזמן המלחמה, כדי שאוכל להתקיים, כי לא השתכרתי.

עם בוקר זזה הרכבת **והגענו לתחנת טרבלינקה**. ראיתי רכבת שעברה על פנינו ובתוכם אנשים רעבים, קרועים וערומים למחצה. הם דיברו אלנו משהו אולם אנו לא הבינו. היום היה לוהט, המחנק נורא. היינו איפוא צמאים מאוד. השקפתי מבעד החלון.

האיכרים הביאו מים ודרשו 100 זלוטי עבור בקבוק. לא היה לי כסף, מלבד 10 זהובים, ו-10,5,2 במטבעות כסף עם תמונת המרשל ששמרתי למזכרת. נאלצתי איפוא לוותר על המים. אחרים קנו. עבור ק"ג אחד של לחם שחור שילמו 500 זלוטי. עד הצהריים עינה אותי הצימאון.

אחר כך נכנס ה"האופטשטורמפירר" לעתיד ובחר ב-10 אנשים אשר הביאו לנו מים. רווייתי במקצת את צימאוני. ציוו לפנות את החללים, אולם לא היו כאלה. ב-4 אחר הצהריים זה הרכבת. כעבור רגעים אחדים הגענו לטרבלינקה. רק שם נפל המסך מעל עינינו.

על גגות הצריפים עמדו אוקראינים עם רובים ומכונות ירייה. השטח היה זרוע גוויות, מהן לבושות, מהן ערומות, פניהן היו מעוותות מפחד וזוועה. הן היו שחורות ונפוחות. העיניים היו פתוחות לכל רוחבן, הלשונות תלויות החוצה, המוחות מנופצים, והגוויות איבדו את צלמן הרגיל. בכל מקום דם. דמנו הנקי. דם ילדינו, אחינו ואחיותינו. דם אבותינו ואמהותינו. ואנו, חסרי ישע, חשים שלא נימלט מגורלנו. אך לא, זו היא המציאות הערומה. אכן זוהי ה"העברה" – העברה לעולם שני תוך אלפי עיניים.

מצווים לצאת מהקרונות. את החפצים להשאיר. מביאים אותנו לחצר. משני צדדיה עמדו צריפים. היו שם שני לוחות גדולים והיה כתוב עליהם, שיש למסור את הזהב, הכסף, אבנים יקרות וכל דברי ערך. העובר על כך צפוי לעונש מוות. על הגגות עמדו אוקראינים עם מכונות ירייה. על הנשים והילדים ציוו לפנות שמאלה ועל הגברים פקדו לשבת בחצר, מימין. במרחק מאיתנו עמדו אנשים ועבדו. הם סידרו את החבילות שהוצאו מהרכבת. התגנבתי ונכנסתי אל תוך קבוצת העובדים, התחלתי לעבוד וספגתי את המהלומה הראשונה, במגלב מידי גרמני אחד שקראנו לו בשם **פרנקנשטין**. על הנשים והילדים ציוו להתפשט. לא ראיתי מה שעשו לגברים, יותר לא ראיתי. לפני שהחשיך הגיעה עוד רכבת אחת ממיןדז'יץ. היו בה 80 אחוז חללים. התחלנו להוציאם. היכו אותנו בלי רחמים, עד מאוחר בלילה סיימו את העבודה.

שאלתי את אחד העובדים מה פשר כל זה. הוא ענה, שהאיש שמדברים איתו היום - מחר כבר איננו. היננו מצפים בפחד ובמתוחות. לאחר זמן מה פקדו עלינו להסתדר בחצי עיגול. ניגשו אלינו ה"שארפירר" **פראנץ** עם כלבו ואוקראיני עם מכונת ירייה. הננו כ-500 איש בערך.

אנו עומדים מתוחים, כמעט סקרנים, בחרו מקבוצתנו כ-100 איש. מסדרים אותנו בחמישיות, מובילים הלאה ומצווים עלינו לכרוע ברך. גם אני הייתי בין הנבחרים. שומעים אנו את רעש מכונות הירייה וזעקות ויללות של הנהרגים. לעולם לא ראיתי יותר. הוכנסנו לצריפים תוך מכות בלתי פוסקות מהמגלבים וקתות הרובים. בצריף חושך, אין רצפה. התיישבתי על החול ונרדמתי.

למחרת העירו אותנו בצעקה רמה: "אאופשטיין" (לקום). בין רגע קפצנו והתחלנו לצאת מהצריף לחצר. מסביב נשמעו צעקות האוקראינים. ה"שארפיררים" המטירו עלינו במשך כל הדרך מהלומות מהמגלבים והקתות. צווינו להסתדר בשורות. לאורך השורות עמדו נוגשינו והוכנו ללא רחם. כך עמדנו מעונים זמן רב בלי שנקבל כל פקודה. זה היה עם שחר. חשבתי, שהטבע עצמו יעמוד לימינו ויתחיל להשליך רעמים על הנוגשים הברבריים, אולם השמש נשמעה לחוק הטבע, זרחה לפתע בזוהרה ותקעה מבט קורן בגופינו המוכים, הפצועים והציצה לתוך עמקי נשמותינו הדויות.

פתאום התעוררתי מהרהורי. שמעתי ברעד: "אכטונג" (הקשב). לפנינו עמדה קבוצת "שארפיררים" ואוקראינים ובראשם ה"**אונטרשטורמפירר**" **פראנץ** עם כלבו בארי. פראנץ אמר לחבריו שכעת הוא ייתן פקודה. ניתן אות והתחילו להכותנו. הוכנו ללא אבחנה, בכל מקום שרק השיגה היד. קרעו לנו את הפנים ואת כל הגוף וכל אחד נאלץ לעמוד זקוף, כי עם התכופותו הקטנה ביותר היה נורה כבלתי מסוגל לעבודה. לכשהשביעו את יצר הדמים שלהם וכולנו היינו שטופי דם, התחילו לסדר אותנו בשורות.

אני נמנית על הקבוצה שעסקה בחללים. הייתה זו עבודה קשה מאוד, כי כל שני עובדים הוכרחו לסחוב גוויה לאורך כ-300 מטר. לפעמים היינו קושרים אותה וסוחבים לבור.

מרחוק ראיתי אישה חיה, ערומה. הייתה צעירה ויפה. מבטה היה כמו של מטורפת. היא דיברה אלינו משהו, אולם לא הבינו את דבריה ולא יכולנו לעזור לה. היא התעטפה בסדין, אשר תחתו הסתירה את ילדה הקטן. היא חיפשה מקלט. לפתע השגיח בה גרמני. הוא פקד עליה להיכנס לבור והרגה בירייה יחד עם ילדה. היה זה מקרה ראשון של הריגה, אשר ראיתי

במו עיניי. הסתכלתי מסביב בין הבורות, גודלו של כל אחד מהם היה 50X25X10 מטר. עמדתי מעל לבור אחד כזה. רציתי להוריד גוויה לתוכו. לפתע הופיע מאחוריי גרמני ורצה לירות בי. פניתי אחורה ושאלתי במה חטאתי. הוא ענה, שללא צורך רציתי להיכנס לבור. הסברתי לו, שעלי להכניס את הגווייה לבור.

כמעט על יד כל אחד מאיתנו עמד גרמני עם מגלב או אוקראיני עם רובה, ובשעת העבודה הצליפו על ראשנו. בקרבת מקום עמדה מכונה שחפרה את הבורות. בשאתנו, או יותר נכון בסחבנו את הגוויית נאלצנו לרוץ כי בעד הפיגור הקטן ביותר הוכו. החללים היו מושלכים מזמן רב. הגוויית התחילו כבר לרקוב. ריח נבלות וריקבון נישא באוויר. תולעים אפפו את הגופות האומללות. כשהיינו קושרים אותן בחגורות, הייתה לעיתים קרובות נופת יד או רגל. כך עמלנו על קברים לעצמנו עד חשכה, בלי אוכל ומשקה.

היום היה יום שרב והצימאון הציק מאוד. עם ערב, בבואנו לצריפים, כל אחד מאיתנו מחפש את מכריו מאתמול, אולם לשווא, אין למצאם, כי הם אינם כבר בחיים. אלה שעבדו במיון החבילות הושמדו ברובם. הרעבים היו לעיתים מוציאים משהו מהחבילות. פושע כזה היה מובל לבור ושם היה גומר את חייו על ידי כדור בקודקוד. השטח היה מוצף בחבילות, מזוודות, מלבושים, ילקוטים, בכל מה שהורידו מעליהם הקורבנות לפני מותם האיום.

בזמן העבודה השגחתי באי אלה מהעובדים, שנשאו על מכנסיהם טלאים צהובים ואדומים. לא היה לי כל מושג מה פשר הדבר הזה. הם תפשו חלק מצריפנו שהיה מובדל מאיתנו על ידי מחיצה פנימית. היו ביניהם 50 גברים ואישה אחת. בעבודה ובתנאים אלה עברו עלי 4 ימים.

ביום ו', דומני שזה היה ב-28 באוגוסט, אנו חוזרים מהעבודה. הכל כרגיל: "אכטונג". "כובעים חבוש, הורד!" ונאומו של פראנץ. הוא בחר מתכוננו מפקד וראשי קבוצות אחדים אשר מחובתם לזרזנו בעבודה. פראנץ פקד עלינו בנאומו לעבוד במסירות ועבור זה נקבל בשפע את כל צרכינו. במקרה אחר יסתדר איתנו באופן רדיקלי. פלאו של הגרמני הוא בזה, אמר, שידע הוא להשתלט על כל מצב. הגרמנים מנהלים את ההעברה כך, שהיהודים נדחקים בעצמם לקרונות ואינם יודעים אפילו מה צפוי להם. לזאת הוסיף מספר הגון של כינויים מאוצר המילים שלו.

ב-29 באוגוסט מעירים אותנו כרגיל, אולם בפולנית. בן רגע אנו קמים ויוצאים לכיכר. להתלבש אין לנו צורך, כי ישנים אנו בבגדים. אנו ממלאים איפוא חיש מהר אחר הפקודה. הסתדרנו בשורות. באה פקודה בפולנית. בכלל מתייחסים אלינו בנימוס. שוב נואם פראנץ. הוא אומר, שמהיום והלאה כל אחד יעבוד באומנותו שלו. התחילו לבחור את בעלי המקצועות. הראשונים היו פועלי-בניין. אף אני הכרזתי על עצמי כבנאי-מומחה. הפרידו אותנו מהשאר. היינו יחד 15 איש. מסרו אותנו בידי שלושה אוקראינים. אחד טוראי קשיש, קוסטנקו שמו, הבעת פניו לא הייתה זועפת. השני אנדריב, וואכמאן רגיל,

בעל קומה בינונית, שמן, בעל פנים נגולות ואדומות, היה זה איש טוב ושקט. השלישי מיקודה, נמוך, רזה, רע-לב, בעל עיני רוצח וסדיסט. אליהם סיפחו שני אוקראינים עם רובים על מנת לשמור עלינו.

הובלנו ליער ושם ציוו עלינו לפרק גדר-תיל ולחטוב עצים. **קוסטנקו ואנדרייב** היו נוחים מאוד והביטו על עבודתנו מבעד לאצבעות. לעומתם זרז מיקודה בשוט לעבודה וצעק. לאמיתו של דבר לא היו מומחים בין כל הנבחרים. אולם כל אלה אשר לא רצו לעבוד על יד החללים אמרו שהם בנאים. לאלה לעגו ולא חסכו מהם הצלפות-שוט.

בשעה 12 הפסקנו את עבודתנו וחזרנו לצריפים לאכול ארוחת צהריים, שהייתה מורכבת ממרק, דייסה ולחם מעופש. בתנאים רגילים הייתה זו ארוחה שאי אפשר לאכלה. אך אנו היינו רעבים ועייפים ואכלנו הכל.

בשעה 1 באו ה"וואכמנים" עם האוקראינים וכך עבדנו עד הערב. בערב, כרגיל חוזרים הביתה, מיפקד וכו'. אותו היום שוב היינו מוקפים גרמנים רבים. היינו כ-700 איש. בין הגרמנים היה **פראנץ עם כלבו**. לפתע שאל בחיור: מי יודע גרמנית? התייצבו כ-50 איש. הוא פקד עליהם לצאת מהשורה ולהסתדר לחוד. כל זה הוא עשה בחיור, כך שאי אפשר היה לחשוך בו כלום. הם הובילו וכבר לא חזרו אלינו. ברשימת החיים גם כן לא היו. אין עט, שיוכל לתאר את הייסורים והעינויים, שבהם הושמדו.

בעבודה זאת ובאותם התנאים שוב עברו עלינו ימים אחרים. עבדתי עם חבר במשך כל הזמן ובאורח פלא ריחם עלינו הגורל. אולם משום כך שהיינו שנינו מומחים במקצוע ואולי מתוך כך שנגזר עלינו לראות ייסורים וחללים של רבים, רבים מילדינו. אני וחברי קיבלנו ארגז לסיד ושמר עלינו **אנדרייב**. חברי היה אומן טוב וגם שמע לעצותיי. העבודה נשאה חן בעיני ה"וואכמן". הוא התייחס אלינו באדיבות רבה. הוא הביא אפילו לכל אחד מאיתנו פרוסת לחם. זה היה בשבילינו דבר גדול, כי גווענו ממש ברעב. אנשים אשר ניצלו ממות אחר, אשר אתארו, היו נפוחי-רעב, היו מצהיבים ונופלים.

קבוצת העובדים שלנו גדלה. הגיעו פועלים חדשים. התחילו להכין יסודות לבניין. לשם מה נבנה בניין זה, לא ידע אף אחד מאיתנו. בחצר עמד בניין עץ אחד מוקף מכל עבריו בגדר גבוהה. היה זה סוד לכולם לאיזו מטרה הוא מיועד.

כעבור ימים אחדים הגיע מומחה גרמני עם ממלא מקומו ואז החלה העבודה היה מחסור בסיידים. פועלים רבים התנדבו, על מנת שלא יעבדו על יד החללים, אולם כמעט כולם נהרגו.

פעם אחת בעת העבודה, השגחתי במכיר מוורשה, **ראזאנוביץ**. עמד עם עין נפוחה. הבינותי שבערב יהרגוהו. מהנדס וורשאי אחד, **אברט**, עבד אף הוא עם בנו, אולם יד התליין השמידתם חיש מהר. הגורל לא חסך ממני כלום. כעבור ימים אחדים נודע לי מה משמש הבניין המוקף בגדר הגבוהה. רעד-זוועה עברני. אני וחברי הקצענו עצים. בתנאים אלה קשתה עלינו העבודה עד למאוד. זה 25 שנה שלא עבדתי כך, חברי לא היה בנאי, הוא התקשה בכל. הוא היה נגר לפי מקצועו ולא ידע להשתמש בגרזן. ברם הודות לעזרתי החזיק מעמד. אני הנני נגר-בנאי. במשך שנים הייתי חבר וועדה-בוחנת באגודת בעלי המלאכה בוורשה.

עברו שמונה ימים של קיום עלוב, קיום שאין לתארו. במשך זמן זה לא הגיעו משלוחים חדשים. ביום השמיני הובא משלוח חדש מוורשה.

המחנה בטרבלינקה היה מחולק לשניים. במחנה מספר 1 היו פסי רכבת ורציף לפירוק המשלוח החי. נוסף על כך הייתה שם כיכר גדולה לשים בה את רכושם של הבאים.

שם היה גם "חדר החולים" אורכו 30X6X2 מטר. שם עבדו שני גברים. היו לבושים סינורים לבנים ועל זרועותיהם צלבים אדומים. הם נחשבו כרופאים. מהמשלוחים היו בוחרים את הזקנים והחולים, היו מושיבים אותם על ספסל ארוך כשפניהם מופנים אל הבור, מאחוריהם היו מתייצבים הגרמנים והאוקראינים. הם היו ממיתים את קרבנם על ידי ירייה בקודקוד. החלל היה נופל ישר אל הבור. כשנצטברו גוויות רבות – היו מאפסים אותם ומעילים באש. מוקד חי.

בקרבת מקום עמדו צריפים שבהם גרו הגרמנים והאוקראינים, משרד צריפי הפועלים היהודים, בתי מלאכה שונים, אורוות, דירי חזירים, מחסן לצרכי מזון, מחסני הנשק. בחצר עמדו מכוניות. במראהו לא הפחיד המחנה כלל וכלל. הרושם היה שבאמת הינך נמצא במחנה-עבודה.

המחנה מספר 2 היה שונה בתכלית. צריף בשביל הפועלים 30X10 מטר, מכבסה, מעבדה קטנה. מקום שיכון ל-17 נשים, תחנת שומרים ובאר. נוסף על כך היו 13 תאים להמתת הקורבנות בגזים, שאתאר בפרוטרוט. בניינים אלה היו מוקפים בגדר-תיל. מאחורי הגדר תעלה 3X3 מטר. מאחורי התעלה עוד גדר תיל. שתי הגדרות היו בגובה של 3 מטר כל אחת. בין הגדרות הושמו מחסומים מחוטי פלדה. מסביב שמרו הזקיפים האוקראינים. המחנה כולו היה מוקף גדר מחוטי תיל בגובה של 4 מטר. הגדר הייתה מושווית בענפים. על הכיכר עמדו 4 מגדלי תצפית בעלי 4 קומות ו-6 מגדלי תצפית בעלי קומה אחת. במרחק 50 מטר מאחורי הגדר האחורית עמדו חצובות נגד טנקים.

כשהגעתי למחנה היו בה כבר שלושה תאי גזים. בתקופת שהותי במחנה **נוספו** עוד 10. גודלו של תא כזה היה 5X5 מטר – סך הכל 25 מטר מרובעים, הגובה 1.90 מטר. בגלל היה פתח עם שסתום הרמטי. פי צינור, רצפת טיראקוט משופעת. בניין הבטון מופרד היה ממחנה מספר 1 על ידי קיר עץ. שני הקירות האלה מעץ ומבטון יצרו יחד כעין מסדרון, שנמצא בגובה 80 ס"מ מעל שטח הבניין. התאים היו מחוברים אל המסדרון. בכל חדר הובילה דלת ברזל, שהייתה נסגרת באופן הרמטי.

לעבר המחנה מספר 2 היו התאים מחוברים ברציף 4 מטר רוחבו לאורך כל שלושת התאים. גובה הרציף מעל לקרקע היה כ-80 ס"מ. מאותו צד היו דלתות עץ סגורות הרמטיות. כל דלת של חדר מצד המחנה מספר 2 הייתה נפתחת מלמעלה למטה בעזרת משענות ברזל. הן היו נסגרות על ידי ווי ברזל, שהיו תקועים למפתן, ובריחי עץ. דרך הדלתות, שהובילו מהמסדרון, היו מכניסים את הקורבנות.

הדלתות מצד מחנה מספר 2, שימשו להוצאת גוויות החנוקים. לאורך התא נמצאה תחנת חשמל, שהייתה שווה לו בגודלה, אולם גבוהה ממנו בגודל הרציף. התחנה סיפקה אור למחנה הראשון והשני. בתוכה עמד מוטור, שנעשה מטנק סובייטי, ששימש להזרמת הגז לתאים. את הגז היו מזרימים על ידי חיבור המוטור עם הצינורות. מהירות מותם של הקורבנות הייתה תלויה בכמות הגז, שהיו מזרימים. על ידי המכונות עבדו שני אוקראינים. **איוואן**, גבוה, בעל עיניים חביבות ושלוות, אולם סדיסט. העינויים, שנגרמו לקורבנות, גרמו לו תענוג. הוא היה מתנפל לפעמים עלינו העובדים ובמסמר היה רוצע את האוזן אל הקיר, או היה פוקד להשתטח על הרצפה והיה מצליף במגלב. בעשותו זאת היו פנו מביעות קורת-רוח סדיסטית. היה צוחק ומתבדח. היה מחסל את הקורבנות בהתאם למצב רוחו. השני נקרא **מיקולי ניז'שי**, חיזור, בעל אותו מבנה רוחני כמו איוואן.

היום, בו ראיתי לראשונה איך מכניסים לבניין-המוות ילדים, נשים וגברים, היכני כמעט בשיגעון. תלשתי את שערות ראשי ובכיתי מר. את הייסורים הגדולים ביותר גרם לי מראה הילדים ליד אמותיהם, או בודדים, הילדים אשר לא תיארו לעצמם, שבועוד רגעים מספר יינתק פתיל חייהם הקצרים תוך עינויים נוראיים. עיניהם נוצצו מרוב פחד ועוד יותר מרוב תימהון. כאילו קפאה על שפתי הילד השאלה: "מה זה", ו"לשם מה זה", ו"מדוע". אולם בראותם את פרצופיהם המאובנים של הגדולים, הם מסתגלים למצב הקיים באותו רגע.

הם עומדים ללא-תנועה בהתרפקם אחד על השני, או על ההורים, בציפייה לקץ האיום. לפתע נפתחת הדלת מצד הכניסה. איוואן מחזיק בידו צינור גז באורך מטר אחד ומיקולי – חרב. בהינתן האות מתחילים להכניס את הקורבנות. עם זאת מכים אותם ללא רחם. זעקות הנשים ובכי הילדים מצלצלים עד היום הזה באוזניי. צעקת כאב נואשת, צעקה משוועת לרחמים, צעקה התובעת מאלוהים נקם. הזעקות והבכיות אינן נותנות לי לשכוח את האסונות, אשר הייתי להם עד-ראייה.

אל תא בעל 25 מטר מרובע היו מכניסים 450-500 איש. הצפיפות הייתה איומה. אחד נדחק ליד השני. היו מכניסים ילדים מתוך מחשבה, שבאופן כזה יינצלו מכיליון. בדרך למוות היו מכים ודוחפים אותם בקתות ובצינור הגז. היו משסים בהם כלבים. הכלבים נבחו, נשכו והתנפלו על הקורבנות. כל אחד, איפוא, ברצותו לברוח מפני המכות והכלבים היה רץ אל התא ונופל אל תוך זרועות המוות. החזקים דוחפים את החלשים. הרעש נמשך זמן קצר. הדלת נסגרת בדפיקה, התא מלא. מפעילים את המוטור ומחברים אותו עם צינורות הגז. כעבור 25 דקה, לכל היותר, מוטלים כולם על הארץ. אינם שוכבים אפילו, כי אין איפה. נופלים אחד בזרועות השני ועומדים. אין צועקים יותר. חוט חייהם נותק. אין להם כל תביעות וצרכים. אימהות וילדים בחיבוק-מוות. אין יותר אויבים וידידים. אין קנאה. כולם שווים בפני האלוהים. מדוע? הריני שואל את עצמי. קשה לי לחיות, קשה מאוד. אולם הן מוכרח אני, למען גלות לעולם את התועבות והאכזריות האלה.

אחרי סיום ההרעלה היו **איוואן ומיקולי** בודקים את מצב העניינים. לאחר זה היו עוברים לצד השני, מקום בו נמצאה הדלת על יד הרציף, היו פותחים אותה ומשליכים את החנוקים. אנו חייבים היינו לסחבם לבורות. היינו עייפים למעלה מכוחותינו, כי מהבוקר עבדנו בבנייה. ברם לא היה בפני מי לערער, יכולנו להתנגד, לספוג מכות ולמות כרך כל האחרים, או במוות יותר אכזרי, ולכן היינו עושים הכל בלי לרטון.

עמד עלינו "האופטמן" (אינני יודע מה שמו) בעל קומה בינונית, ממושקף, הוא היכה וצעק. גם בחלקי נפלו מכות, הוא היכני ללא הפוגה. הרימותי אליו את מבטי השואל. הוא הפסיק אז לרגע ואמר: לולא היית נגר-בניין אז היית נהרג. אני מסתכל מסביבי. גורלם של כמעט כל העובדים הוא כגורלי. כנופיה שלמה של כלבים, גרמנים ואוקראינים מרביצים מכות ונושכת. 25% הנופלים חלל בעבודה. בלי לחקור משליכים אנו אותם לבורות. חוזרים אנו בחבורה קטנה יותר. לי שיחק המזל ולאחר לכתו של ה"האופטמן" שוחררתי על ידי ה"אונטרשארפירר" מהעבודה.

יום-יום היו חונקים 10-12 אלף איש. הרכבנו פסי מסילה צרה והיינו מעבירים בעגלת-יד את החללים לקבר, אולם זה לא הספיק. היינו מושכים איפוא שנים, שנים את החללים בעזרת רצועות. בערב ההוא עבר עלי עוד רגע קשה מאוד. אחרי יום עמל מפרך, לא הובילו למחנה מספר 1, אלא למחנה מספר 2. כאן המראה היה אחר לגמרי ולעולם לא אשכחנו. הדם קפא בעוקרי, בעברי על יד הרציף ראיתי אלפי חללים, הם התגוללו בחצר המחנה. היו אלה גוויות של קורבנות חדשים. האוקראינים והגרמנים פקדו בקול, הם

צעקו בפראיות והיכו ללא רחם בקתות ובמוטות את הפועלים, אשר פניהם היו שטופות דם, עיניהם נפוחות ובגדיהם קרועים על ידי הכלבים. על ידם ה"קאפו".

על יד הכניסה למחנה 2 נמצאו מגדלי צופים בעלי קומה אחת. אל המגדלים היו מטפסים בסולמות. בסולמות אלה עינו את הקורבנות, את רגליהם היו תוקעים בין השלבים ואת הראש המורד למטה היה מחזיק ה"קאפו" כך שהקורבן לא יכול היה לזוז. את כל חמתם כילו באומללים, בחלקם להם מהלומות כבדות. למנת הייסורים הקטנה ביותר נחשבו 25 מלקות. לראשונה ראיתי זאת עם ערב. הירח וזרקורים האירו את מרחץ הדמים של החיים למחצה ואת החללים המוטלים על ידם. נאקות המעונים התערבו עם ריקות המגלבים, שירדו על ערפם.

כשהגעתי למחנה מספר 2 היה שם רק צריף אחד, אצטבאות לשכיבה בלתי גמורות, ומטבח שדה עמד בחצר. נפגשתי שם עם הרבה מכירים מוורשה, שמראה פניהם נשתנה ללא היכר. שחורים, נפוחים, מוכים. זמן לא רב יכולתי לראות אותם ולשמוח בהם. פנים חדשות, מכירים חדשים. חידוש מתמיד ומוות מתמיד. למדתי להסתכל בכל איש חי כבחלל בעתיד הקרוב ביותר. הייתי מודד אותו במבטי, מעריך את משקלו, הייתי מהרהר: מי ישאנו לבור וכמה מלקות יספוג תוך עבודה זו. רעיון נורא. אולם אמת. האם תאמינו, שאדם, שחי בתנאים אלה, יוכל לחייך לפעמים, להתלוצץ, לכל אפשר להתרגל.

המשטר הגרמני נמנה על המעולים ביותר. משרדים על גבי משרדים, מחלקות ומדורות. והעיקר שבכל מקום האיש המתאים בתפקידו המתאים. במקום שדרושה תקיפות בלתי נרתעת וחיסול מוחלט של "אלמנטים רעים ומהפכניים", שם ישנם פטרויטים גדולים, היודעים לבצע הכל.

מוזר הדבר, שבתפקידים אלה נמצאים תמיד אנשים, המשמידים ורוצחים את אחיהם באמצעים החמורים ביותר. מעולם לא הרגשתי אצלם השתתפות בעצר, או חרטה. מעולם לא דאבו על גורלם של חפים מפשע. הם אוטומטים, הפולטים מתוכם עם לחיצת כפתור את כל מה שהם יכולים. לצבועים אלה קיים שדה פעולה נרחב ביותר בתקופות מלחמות ומהפכות. הדרך לרע היא קלה יותר ונוחה יותר, אולם משטר חזק וצודק יש בכוחו לבלום את היצרים הרעים על ידי חינוך, מתן דוגמה ותקנות.

טיפוסים שחורים מסתתרים בחורים ובמערות ושם הם עושים את עבודתם כמו החולד. כיום זה מיותר. במידה שהינך מושחת, מתועב יותר, בה במידה אתה זוכה למשרה גבוהה יותר. עמדתך תלויה במספר הקורבנות שהשמדת, רצחת וכלית. ידיך המלוכלכות, המגואלות בדם של טהורים, משמשות כקדושה אשר סוגדים לה, אל תרחצן, רק הרימן למעלה, גבוה, וישתחוו לפניך ויעריצוך. ככל אשר ידיך ומצפונך מזהמים יותר, כן יגבה כס התהילה שיקימו לך.

תכונתם המדהימה השנייה של הגרמנים היא יכולתם למצוא להם עוזרים מבין העמים האחרים, מתוך הקהל הרב ביותר – טיפוסים השווים להם בשחיתות. **במחנה היהודים דרושים גם תליינים יהודים, מרגלים, מסיתים, והם נמצאים. אלו הן הנפשות הרקובות, כגון מושק מסוחצ'יב, איצק קובילה מוורשה, חצקיל הגנב מוורשה וקובה סרסור הזונות והגנב הוורשאי.**

הבניין החדש, שבהקמתו עבדתי בין המחנה מספר 1 והמחנה מספר 2 הוקם בקצב מהיר. נתברר שיהיו בו 10 תאי גז חדשים. תאים אלה היו גדולים מקודמיהם. 7X7 מטר, סך הכל 50 מטר מרובעים. לאחר שסיימו את בנינם היו דוחקים לתא אחד 1,000-1,200 איש.

שיטת התאים הייתה מסדרונית. 5 תאים בכל עבר של המסדרון. לכל תא היו שתי דלתות, אחת מצד המסדרון, שדרכה היו מכניסים את הגוויות. בניין שתי הדלתות היה כאותו של התאים הקודמים. המראה מעבר מחנה מספר 1 היה כדלקמן: 5 מדרגות-בטון רחבות ועליהן סלי-פרחים ערוכים יפה משני הצדדים. מסדרון ארוך, על קצה הגג מצד המחנה התנוסס מגן דוד. הבניין נראה כמקדש עתיק. כשנשלמה מלאכת הבניין אמר ה"האופטשטורמפירר" אל אנשיו: "סוף-סוף הוקמה עיר היהודים". בניין התאים ארך כ-5 שבועות.

בשבילנו היו אלה דורות. עמלנו מעלות השחר עד לילה תחת מטר מגלבים וקתות. אחד ה"וואכמנים", **וורנקוב**, עינה אותנו והיכנו ללא רחם. מדי יום ביומו היה רוצח פועלים אחדים. כל מה שייסורינו הגופניים עברו כל מושג אנושי נורמאלי, הרי סבלנו עוד יותר ייסורי הנפש, יום-יום היו מגיעים משלוחים. היו פוקדים עליהם תיכף ומייד להתפשט ולאחר זה היו מובילים אותם אל שלושת תאי הגזים הישנים. הדרך לתאים אלה עברה בשדה עבודתנו. לא אחד היה רואה פתאום בין הקורבנות המובלים את ילדו, אישתו, משפחתו. כשהיה קופץ ממקומו תקוף-כאב והיה רץ אליהם, היה נהרג במקום.

בתנאים אלה בנינו תאי מוות בשביל עצמנו ובשביל אחינו. הדבר נמשך חמישה שבועות. אחר סיום העבודה ליד התאים, נלקחתי בחזרה למחנה מספר 1, שהקימותי בו מספרה. היו גוזזים לנשים לפני מותן את השערות, אשר היו נאספות בדייקנות. שערות אלו שימשו למטרה ידועה, אולם אינני יודע לאיזו מטרה.

המשכתי לגור במחנה מספר 2, אשר ממנו היו לוקחים אותי יום-יום לעבודה למחנה הראשון. מפני חוסר באומנים. היה בא ה"האונטרשארפירר" **הרמן**. היה כבן 50, גבוה, אנושי וחביב. הבין לרוחנו והשתתף בצערנו. לכשבא פעם ראשונה למחנה מספר 2 וראה את ערימת החנוקים, החוויר והסתכל על הכל במבט נבעת ומלא רחמים. חיש מהר לקחני משם כדי לא לראות יותר את המחנה. אלינו, הפועלים, התייחס יפה מאוד. לעיתים קרובות היה מביא לנו בגניבה דבר מה לאכול מהמטבח הגרמני. עיניו הפיקו טוב כה רב, עד כי ברצון היית בוכה על כתפו ומתלונן בפניו, אולם הוא פחד מפני חבריו. מעולם לא דיבר איתם, אך כל מעשה ותנועה שלו שיקפו את נפשו האצילה.

בזמן עבודתי במחנה מספר 1 ראיתי את כל המחזות: איכה מובלים אחינו אל אדי-הרעל וכל האימים העוברים עליהם עוד בטרם ימותו. הייתה זו תקופה בה היו זורמים ובאים המשלוחים. עם הגיע הרכבת, היו תיכף ומייד מאספים את הנשים והילדים אל הצריפים. את הגברים היו משאירים בחצר. על הנשים והילדים היו מצווים להתפשט. **הנשים התמימות היו מוציאות מגבות וסבון, הן היו משלות את עצמן שתתרחצנה.** המענים דרשו סדר ומשמעת. הם היו מכים ומתאכזרים. הילדים היו בוכים. הגדולים יותר היו נאנקים וצווחים. אולם זה לא הועיל כלל. השוט הוא יותר חזק. את זה הוא מחליש ואת זה הוא מעורר.

לאחר סידור הכל היו הנשים והילדות **נכנסות אל המספרה ומוסרות את עצמן לגזיזה**, הן היו בטוחות כבר כמעט שהן הולכות למרחץ. דרך היציאה השנייה הן מובלות למחנה מספר 2, במקום שהיו נשארות ערומות בקור החזק בחכותן לתורן, כי בתאים עוד טרם הושלם מותם של הקורבנות הקודמים. כל זה היה בחורף, הקור היה חזק מאוד.

ילדים קטנים, ערומים ויחפים נאלצו לעמוד תחת כיפת הרקיע ועמדו כך שעות בחכותם לתור. התאים עוד טרם פונו. כפות הרגליים של הילדים היו נדבקות מחמתה קור לאדמה הקפואה. הם היו עומדים, ממררים בבכי וקופאים. בעמדם בשורה היו מכים אותם גרמנים ואוקראינים.

הגרמני **זף (ז'סגולה)** היה חיה פראית ומתועבת. הוא היה מתעלל יותר מכולם. כשהיה דוחף את הנשים ואלה היו מתחננות לפניו, שלא ידחק, כי הילדים על ידן, היה תופס את הילד מידיהן וקורעו לשניים על יד אחיזה ברגליו, או היה חובט את ראש הילד בקיר ומשליך את הגווייה. לא היו אלה מקרים בודדים. כל כמה צעדים נערכו מחזות טרגיים כאלה.

על הגברים היו עוברים ייסורים פי מאה קשים מאלה של הנשים. הם היו מתפשטים בחצר. הם הוכרחו לסדר את בגדיהם, לשאתם אל הכיכר ולערכם על גבי ערימות אחרות של מלבושים, ולאחר זה היו נכנסים לצריף שבו התפשטו הנשים, והיו מוציאים משם את בגדי הנשים ועורכים אותם לחוד. לאחר שהיו מסתדרים היו בוחרים מתוכם את הבריאם, החזקים ובעלי גוף יפה, ואז התחילו העינויים. היו מכים אותם עד זוב דם, בצורה המחושבת ביותר.

לאות שניתן, היו כולם, הנשים, הגברים, הזקנים והילדים מתחילים לצעוד. היה עליהם לעבור ממחנה מספר 1 אל מחנה מספר 2, לתאים. בדרך עמדה סוכה. ישב שם מישהו והכריז, שיש למסור כל חפצי ערך. אנשים השלו את עצמם שיחיו עוד והשתדלו להסתיר כל מה שיכלו. התליינים היו מוצאים איפוא את הכל. אם לא אצל החיים, הרי אצל המתים. כל מי שעבר על יד הסוכה, מוכרח היה להרים את ידיו למעלה, וכך הייתה עוברת כל תהלוכת המוות בדממה, בידיים מורמות אל התאים.

לפני בית התאים היה ניצב יהודי, שנבחר על ידי הגרמנים, ושכינוהו בשם **"באדמייסטר"**. הוא רזז את כולם למרחץ, כי המים יתקררו. אירוניה. וכך היו מכניסים אותם לתאים תוך מכות וצעקות. כפי שהזכרתי בתאים צר. אנשים נחנקים מהדחק בלבד. אף המוטור לא היטיב לפעול בתאים החדשים. האומללים היו מתייגעים שעות ארוכות עד שיכלו למות. השטן עצמו לא היה ממציא עינויים נוראיים יותר. עם פתיחת התאים היו לעיתים קרובות רבים נמצאים במצב של חיים למחצה. את אלה היו מחסלים בכדור, במכת-קת, או בבעיטה חזקה. לעיתים קרובות היו מכניסים את הקורבנות לתאים למשך לילה שלם בלי להפעיל את המוטור.

הדחק והמחנק עשו את שלהם, בהמיתם את האחוז הגדול תוך ייסורים נוראיים. אולם רבים גם נשארו בחיים. על פי רוב היו הילדים מחזיקים מעמד ונמצאו חיים לאחר השלכתם מהתאים. אולם את כולם היה מכלה האקדח הגרמני. גרועה מכל הייתה העמידה. ערומים בקור המקפיא, בציפייה למוות האכזרי.

אולם לא פחות איומים היו התאים. בשמחה ממש היו התליינים מקדמים פני משלוחים מחוץ לארץ. שם, נדמה, הגיבו על גירושם אלה. כדי שלא לעורר חשד, היו מוציאים את המגורשים ברכבות נסיעה והיו מרשים להם לקחת את כל הנחוץ. אנשים היו מגיעים לבושי-הדר. היו מביאים איתם שפע מזונות ובגדים. ברכבת היו להם משרתים ואף נהנו מקרון מסעדה. היה להם הרבה שומן, קפה ותה. ולפתע נתגלה לפנייהם המציאות הערומה. הם היו מוצאים מהקרונו והכל היה נערך כפי שתיארתי. למחרת כבר לא היה נשאר מהם זכר. נותרו רק בגדים. מזונות ועבודה – עבודת קברנות קשה.

כמות המשלוחים גדלה והלכה מיום ליום כי היו כבר 13 תאי גזים. לא פעם היו ממיתים במשך יום עד 20 אלף נפש. לאוזנינו היו מגיעות רק צעקות, בכיות ואנקות. אלה שנשארו בעבודה ובחיים, לעת עתה, בימי בוא המשלוחים, לא אכלו ובכו בלי הרף. החלשים והרגישים היו עצביהם מתרופפים והם היו מתאבדים. בחלקה הגדול עשתה זאת האינטליגנציה. אלה היו תולים את עצמם בלילה. לאחר חזרתם אל הצריפים מעבודה על יד החללים, כשאוזניהם מלאות צעקות ואנקות של הקורבנות. מדי יום ביומו היו לפחות 15-20 מקרים כאלה. הם לא יכלו לסבול את אכזריות ה"קאפו" והגרמנים, ולא החזיקו מעמד בייסוריהם.

ביום אחד הגיע משלוח חדש מוורשה. ממשלוח זה צירפו פועלים למחנה מספר 2. ראיתי ביניהם מכירים רבים שלי. אחד, קושר שמו, לא עצר כוח לשאת את ייסוריו ועינויו, הוא התנפל על מענהו הגרמני, **האוברשארפירר מתיס** מהמחנה מספר 2. הוא היה תליין ורוצח. קושר פצעו. הגיע ה"האופטשטורמפירר", הוציא את בעלי המלאכה, ואת כל שאר האנשים, רצח בו במקום באופן איום במכשירים קהים.

עבדתי ביער בעיבוד עצים. יער זה נמצא בין המחנה הראשון והשני. דרכו היו עוברים משלוחים של ילדים, נשים, זקנים וגברים ערומים. תהלוכת-מוות אילמת. נשמעו רק צעקות המרצחים. האומללים שתקו. רק מפעם לפעם התייפח איזה ילד, התייפח ונידם. אצבעות המרצח היו תופסות בגרונו הקט של הפעוט וחונקות בו את בכייתו האחרונה. כולם צעדו בידיים מורמות, ערומים חסרי-ישע.

בין המחנה הראשון והשני עמדו הבניינים שנועדו לאוקראינים. אלה היו תמיד שיכורים. הם היו גונבים מהמחנה כל מה שניתן להיגנב והיו מוכרים עבור י"ש. הגרמנים שמרו עליהם ולעיתים קרובות היו מחרימים את שללם. **האוקראינים, שבעים ושיכורים, ביקשו להם גם גירוי-יצרים אחרים. כשהיה עובר על יד בנייניהם משלוח נשים ערומות, היו בוחרים מבין הנערות היהודיות את היפות ביותר. היו מכניסים אותן לחדריהם ואונסים בצורה האכזרית ביותר. לאחר זה היו מובילים אותן לחדרי המוות. המטומאות על ידי מעניהן, היו נחנקות יחד עם האחרים בתאים הצרים. מות קדושים.**

לעיתים היו תגובות. אתאר מקרה אחד כזה: הנה אחת הנערות יצאה מהשורה, ערומה, קפצה דרך גדר חוטי התיל הגבוה 3 מטרים והתחילה לברוח בכיוונו. האוקראינים השגיחו בכך והתחילו לרדוף אחריה. הרודף הראשון היה כה קרוב אליה, עד כי לא היה ביכולתו לירות. **היא הוציאה בחוזקה את הרובה מידיו. קשה היה להם לירות, כי מסביב עמדו משמרות וקל מאוד היה לפצוע את מישהו. אולם דמם רתח בהם. נפלה ירייה, שהרגה אוקראיני, והנערה אחוזת-שיגעון נאבקה עם אחרים. באה ירייה שנייה, פצעה אוקראיני שני ושותקה אצלו יד (לאחר שנרפא, נשאר במחנה שלנו והיה בו עד הרגע האחרון). לבסוף תפשוה, היא שילמה מחיר יקר בעד הכל. היכוה, פצעוה, ירקו עליה ובעטו בה ורק אחר כך נהרגה. זוהי גיבורה אלמונית שלנו.**

הגיע משלוח מגרמניה. הכל נערך לפי השיגרה. לאחר שכולם התפשטו, התייצבה אישה אחת עם שני ילדיה, נערים. היא זיהתה את עצמה כגרמניה מבטן ולידה וטענה שרק בטעות הוכנסה אל הקרון. כל התעודות בסדר גמור. שני הנערים לא נמולו. האישה יפה, אולם הפחד נשקף מתוך עיניה. היא מחזיקה את הילדים לידה, מרגיעתם, מנחמתם ומבטיחה להם, שעוד מעט והכל יתברר והם ישובו הביתה, אל אבא. היא מלטפת ומנשקת אותם, אולם היא בעצמה בוכה. היא מלאה הרגשות איומות. הגרמנים פוקדים עליה לצאת מהשורה עם הילדים. נדמה לה שניצלה. מתיחותה הולכת ורפה. אולם, אהה, הוחלט כי עליה להישמד יחד עם היהודים, כי יותר מדי ראתה והיא יכולה לספר זאת לעולם. כמובן, שהכל עטוף סוד. **מי שעבר פעם את מפתן טרבלינקה הריהו נדון לכליה.** והאישה צועדת עם ילדיה, יחד עם כולם, למוות. ילדיה בוכים כמו ילדי היהודים. בעיניה משתקף אותו הייאוש. אין הבדל בגזע. לנוכח המוות כולם שווים. בעלה ייפול בוודאי בחזית. היא נשמדה במחנה.

בהיותי במחנה מספר 1, נודע לי מי הם היהודים הנושאים טלאים צהובים. אלה היו אנשים בעלי מקצועות חופשיים ובעלי מלאכה, שנתרו מהמשלוחים הראשונים, הם בנו את טרבלינקה. לכשיגמר הכל, אולי יפרצו הם לחופש. אולם הגורל רצה אחרת. ראשית כל הוחלט, שכל מי שעבר את הסף של גיהנום, עליו להישמד. **אסור להשאיר עדים, שיוכלו להראות לעולם את מקום העינויים הברבריים.** שנית, קרה מקרה אחד, שבגללו

הוסר מהם החסד והם נדחפו אל תוך זרועות המוות. ביניהם היו צורפי-זהב, שמיינו מתכות יקרות. מתכות היו למכביר, תיבות מלאות. ניתן להם צריף מיוחד למיון הזהב וסידורו.

משמר מיוחד לא היה. הם רכשו להם אמון. לאן יוציאו את הזהב? לו היו גם לוקחים להם משהו ממנו, ממילא היה זה עובר בקרב הזמן לידי הגרמנים. אולם האוקראינים היו משתגעים למראה הזהב. הם אינם מתמצאים בו לחלוטין, מספיק לתת להם משהו נוצץ ולהבטיחם שזה זהב.

בעת הגירושים הם הולכים מבית לבית ודורשים מתכת יקרה. הם עושים זאת בלי ידיעת הגרמנים. כמובן שזה נעשה בלוויית טרור. אז מוסרים להם כל מה שבא ביד והם לוקחים את הכל, פניהם מתמלאות תאוות בצע ופראות כזאת, עד שתוקפים אותך פחד וזוועה בהסתכלך בהן. את הזהב הם מסתירים בקפדנות. הם מתפארים בפני משפחותיהם, שהביאו שלל מלחמה. חלק מהם מוצאו מהכפרים הסמוכים, חלק אחר מהם מביא מתנות לאהובות, הנמצאות בקירבת מקום. אולם חלק מאוצרות אל ההם מזליפים ביי"ש. הם סובאים באופן נורא. כשראו שיהודים עובדים בזהב בכלי כל פיקוח כמעט, החלו לאלצם לגנוב.

היהודים הוכרחו לגנוב אבנים יקרות וזהב בשביל האוקראינים. לולא עשו זאת, היו נהרגים. מדי יום ביומו הוציאה כנופיית האוקראינים חפצי ערך מהאוצר. השגיח בכך גרמני וכמובן שאת העונש קיבלו היהודים. חיפשו ומצאו אצלם זהב וחפצי ערך אחרים. לא יכלו לגלות, שהם עושים את זאת תחת לחץ, כי בין כה וכה לא היה זה עוזר הרבה. החלה פרשת עינויים. פרח לו חלום-הפז של הציפור בכלוב על דרור. בעת ההיא הורע מעמדם יותר משל הפועלים האחרים. כמובן שאחרי מקרה זה נותרה מהם רק מחצית. קודם לכן היו במספר 150. אלה שנותרו בחיים סבלו רעב ומחסור. גם עינוייהם לא נמנו על הרגילים.

הכיכר הייתה זרועה ערמות חפצים שונים. מובן מאליו, שמיליוני אנשים משאירים אחריהם מיליונים של בגדים, לבנים וכו': **כל אחד מהמגורשים האמין שהוא יוצא לנוד, אולם לא למות, לכן לקחו איתם את כל הטוב והנחון.** הילקוטים, המזוודות והשקים היו מלאים, המזון המשובח ביותר. בכיכר טרבלינקה תמצא את כל אשר תאבה נפשך, הכל בכמויות גדולות. בעברי פעם ראיתי ערימה שלמה של עטים נובעים, קפה אמיתי, תה וכו'. כיכר המחנה הייתה מוצפת בסוכריות, עם המשלוחים מחו"ל הגיע שומן בכמויות גדולות. אנשים אלו האמינו בלב שלם, שיישארו בחיים.

במיון עבדו יהודים. הם ערכו כל חפץ לפי סדר. כל חפץ שימש למטרה מסויימת. לכל דבר שנותר אחרי היהודי היה ערך, רק ליהודים עצמם לא היה ערך ומקום. היהודים נאלצו לגנוב, כדי למסור הכל לאוקראינים. אלמלא עשו זאת, היו הללו מוצאים תואנה להשמידם. ואילו היהודים, כשהיו נתפשים בדבר גנבה היו נהרגים בו במקום. המסחר נמשך הלאה. אחד הפסיק והשני המשיך. וכך המשיכו לחיות בני המזל, יחידים מבין מיליונים, בין הפטיש והסדן.

פעם הגיע משלוח צוענים מסביבות ורשה, מספרם היה כ-70. הם היו דלים ועלובים. גברים, נשים וילדים. הם הביאו קצת כלי-לבן מזוהמים, סמרטוטים בלים – ואת עצמם. כשנכנסו על הכיכר תקפתם שמחה. הם חשבו, שהם נמצאים בהיכל קסמים, אולם לא פחות מהם שמחו המרצחים. הם חוסלו בדיוק כמו היהודים. לאחר שעות אחדות הושלך הס. נשארו רק גוויות.

עבדתי במחנה מספר 1. הייתי חופשי בתנועותיי. אם כי ראיתי פה רבות, הרי מחזה החנוקים במחנה מספר 2 היה נורא מזה בהרבה. היה עלי להישאר כבר בקביעות

במחנה מספר 1. השתדלו בה "באומייסטר" הרמן והמומחה הצ'כי לנגרות. הם סברו, שאין כמוני בין בעלי המלאכה ולכן הייתי נחוץ להם לעת עתה. אולם במחצית דצמבר 1942 נתקבלה פקודה, שכולם יעברו למחנה מספר 2. הייתה זו פקודה ללא ערעור, כך שתיכף ומייד, בלי לאכול ארוחת צהריים, הלכנו למחנה מספר 2.

מייד עם הכניסה – מחזה הקרבנות החדשים, שהומתו בגזים, ורופאי השיניים העוקרים אצלם את שיני הזהב במלקחיים. רגע אחד של המחזה הספיק כדי להמאס עלי את החיים עוד יותר.

רופאי השיניים ממיינים את השיניים האלה ומניחים לפי סדר. מובן הדבר, שכל מה שהצליחו האוקראינים לגנוב, היה לאלה לשלל. במחנה מספר 2 עבדתי במשך זמן מסוים בבדק המטבח. מפקד המטבח הנהיג סדרים חדשים. המשלוחים קטנו בתקופה זאת וכוחות עבודה חדשים לא הגיעו. באותו פרק זמן התחילו לחלק מספרים לעובדי המחנה מספר 1. היה זה משולש מעור, לכל קבוצה בצבע אחר. נשאו אותם על החזה, מצד שמאל.

סובבו שמועות שגם במחנה מספר 2 ינהיגו מספרים. לעת עתה עוד לא היו. על כל פנים השתלט סדר ואף זר מהמשלוחים לא יכול היה לחדור הנה, כדי להאריך את חייו, כשם שאני עשיתי זאת. כבר היה לנו קר מאוד. החלו לחלק שמיכות. בעת היעדרי מהמחנה מספר 2 הקימו נגרייה. ה"פורארייטר" בנגרייה היה אופה וורשאי. הוטל עליו לעשות אלונקות להעברת הגויות מהתאים לבורות. זה היה כלי פשוט מאוד. שני מוטות וקרשים הדוקים במסמרים.

ה"האופטשטורמפירר" ושני המפקדים ציוו עלי להקים מכבסה, מעבדה ומקום שיכון ל-15 נשים. בניינים אלה צריכים היו להבנות מחומרים ישנים. בסביבה פרקו בניינים של יהודים. הכרתי זאת על פי מספרי הבתים. בחרתי לי פועלים והתחלתי בעבודה. חלק מהעצים הייתי מביא מהיער.

תוך העבודה חלף הזמן חיש מהר. יום רדף יום. מראה הכל הפך ליום-יומי, נעשיתי אדיש. אולם דברים חדשים שקרו התחילו להוציא משווי המשקל. הייתה זו תקופה כש"קאטין" הפך לנושא לגרמנים. זה שימש להם כתעמולה. פעם הגיע אלינו במקרה עיתון ונודע לנו על מעשי האכזריות האלה. באותו זמן, כפי הנראה בהשפעת אותם המאורעות, בא היטלר לטרבלינקה ופקד לשרוף את גויות כל הנרצחים והיה מה לשרוף. אי אפשר יהיה לייחס מעשי ברבריות אלה אלא לגרמנים, שהרי רק הם הינם לפי שעה אדוני ארץ זו, שנגזלה מאיתנו בכוח הזרוע. הם לא רצו להשאיר עקבות. על כל פנים צריך היה למצוא דרך מתאימה להשמיד את הכל בלי להשאיר זכר. התחילו איפוא לשרוף. שוב התחילה ההוצאה מקברים של זקנים, ילדים, נשים וגברים. כשהיו פותחים בור כזה, היה מגיח ממנו סירחון נורא. הריקבון במלואו. בעבודה זו שוב התייסרו האנשים בייסורי גוף ורוח. ושוב חזר אלינו אותו העצב, אלא כשהוא מוגבר.

הזנתנו הייתה רעה מאוד. המשלוחים פסקו מלהגיע. חסרו הספקים האומללים. מהמלאי הישן – חילקו בעין רעה. אכלנו לחם מעופש ושתינו מים. עקב הרעב בא הטיפוס. החולה לא היה זקוק למשכב ולריפוי. כדור בעורפו וחיו נפסקו.

הניסיון לשרוף גויות, שהתחילו בו, לא הצליח. נתברר שהנשים נשרפו יותר מהר מהגברים. היו משתמשים איפוא בגויות של נשים לליבוי הלהבה. היות והייתה זו עבודה קשה, התחילה התחרות בין הקבוצות מי מהן תשרוף יותר. הוצבו לוחות וכמות הנשרפים הייתה נרשמת יום-יום. אולם למרות זאת היו התוצאות חלשות מאוד. על הגויות היו יוצקים בנזין וכך היו מציתים אותן. זה עלה ביוקר רב והתוצאה הייתה עלובה. גופות הגברים כמעט שלא רצו לדלוק, כשהושג מטוס באוויר, הייתה המלאכה

נפסקת ואת הגוויות שהוצאו היו מכסים בענפי אורן לבל יבחינו בהן מלמעלה. היה זה מחזה אימים, האיום ביותר שראתה פעם עין אנוש.

כשהיו שורפים נשים הרות, הייתה הבטן מתפקעת. הוולד היה יוצא החוצה וכך היה נשרף בחיק אמו. על המרצחים לא עשה הדבר כל רושם. הם עמדו ליד זה כמו ליד איזו מכונה העובדת לא כדרוש ומפיקה מעט. עד שהגיע פעם למחנה "אוברשארפירר" עם סימן ס.ס. וערך גיהנום אמיתי. הוא היה כבן 45, קומתו בינונית, תמיד היה מחייך. הביטוי האהוב עליו היה "טאדללוס" (הכל בסדר). **כינורו על כך בשם "טאדללוס"**. מראה פניו היה טוב ולא הביע את אשר הסתתר בנפשו המתועבת. הוא היה שמח שמחה רבה כשהיה רואה את ערימת החללים הנשרפים. מוקד זה שימש בשבילו מחזה יקר ביותר. הוא לטפהו במבטו. שכב על ידו, חייך אליו ודיבר אליו והוא הצית תופת זו כדלקמן. הוא השתמש במכונה מיוחדת הנקראת "באגיר" החופרת ומוציאה מהאדמה בבת אחת 3,000 חלל. על משענות בטון שאורכן 100-150 מטר סידרו יסוד מפסי רכבת. הפועלים היו שמים את הגוויות ערמות, ערמות על המדורה ומציתים.

אינני איש צעיר. רבות ראיתי בחיי, אולם תופת גדולה מזו לא יוכל גם ה"לוציפר" בעצמו ליצור. האם יוכל מישהו לתאר לעצמו כיבשן ארוך זה ועליו 3,000 גוויות אנשים שלפני זמן קצר היו עוד בחיים. הביטו וראו את עיניהם. נדמה שבעוד רגע והגופים יקומו ויקיצו משנתם העמוקה. והנה לפי פקודה מדליקים את המוקד והוא בוער באש גדולה. אל תעמוד מקרוב, ידמה לך, שנאקות בוקעות מפי הישנים, שהילדים יתעוררו בעוד רגע ויצעקו: "אמא!"

פחד וצער תוקף, אולם למרות זאת הינך ממשיך ועומד, עובד ושותק. על יד האפר עומדים המרצחים וצוחקים בצחוק אשמדאי ומפניהם נשקפת שמחה שטנית ממש. לכבוד המאורע הם לוגמים יי"ש וליקרים מובחרים וסועדים את לבם במטעמים. הם משתעשעים ומפזזים כשהם מתחממים באש.

גם אחרי מותו מביא היהודי תועלת ידועה. חורף, החורף קשה. אולם כאן בוקע חום כמו מתנור. חום זה זורם מגופות של יהודים נשרפים. המרצחים מתחממים באש זו, שותים, אוכלים ושרים. הלהבה ודעכת. נותר רק אפר, אפר אשר יפרה אדמה אילמת זו. דם בני אדם ואפר גוויות בני אדם, אלה הם הזרעים של האדמה הזאת. היא תהיה פורייה בעתיד. אלו יכלה לפתוח פיה, הייתה מספרת לנו רבות. היא יודעת הכל ושותקת. וכך מדי יום ביומו פחו פועלים אומללים בעבודה זו ליד הגופות את נפשם, הם נפלו מרוב צער. וכך גם מדי יום ביומו נתמלאו לבבות המרצחים גאווה ותענוג בשיפורו של גיהנום זה. בהיר היה וחם, כי הלפידים בערו. עקבות המוצאים למוות נעלמו ולבנו שתת דם וה"אוברשארפירר", שיצר את התופת הזאת ישב על יד המוקד, צחק בלי הרף, ליטף אותו במבטו, לחש אליו "טדללוס" וראה בו את הגשמת כל חלומותיו ומאווי המתועבים.

בשריפת הגוויות הצליחו ביותר. היות והגרמנים רצו להחיש את הקצב, החלו לבנות כיבשנים חדשים, להגדיל את חבר העובדים ולשרוף 10-12 אלף חלל בבת אחת. נוצר גיהנום ממש. למסתכל מרחוק נדמה היה, שפרץ הר געש, בקע את קליפת האדמה והוא יורק מסביבו אש ולבה. מקרוב - עשן אש ויקוד, עד בלתי נשוא. זה ארך זמן רב למדי. כי היו כשלושה וחצי מיליון גוויות.

עם המשלוחים החדשים הסתדרו ביתר קלות, כי תיכף ומייד לאחר המתתם שרפום. התחילו להגיע משלוחים מבולגריה. אלה היו אנשים עשירים, שהביאו איתם צרכי מזון רבים: לחם לבן, בשר איל מעושן, גבינה וכו'. חיסלו אותם כמו את האחרים. ואנו ניצלנו זאת וקיבלנו כעת תזונה טובה יותר. יהודי בולגריה היו גבוהים, חזקים וחסונים. כשהסתכלת באיש כזה, לא יכולת להאמין, שבעוד 20 דקה הוא יפסיק בתא את חייו. ליהודים האלה שנראו כה יפים, לא הרשו הרוצחים למות מיתה קלה. הם היו מזרימים

לתאים כמו קטנה של גז והיו מחניקים במשך כל הלילה. הם התענו זמן רב עד שנפחו את נפשם. הם עברו גם ייסורים קשים לפני כניסתם לתאים. קנאו ביפי תארם ולכן התאכזרו עליהם ביתר שאת. אחרי המשלוחים מבולגריה, התחילו להגיע משלוחים מביאליסטוק וגרודנה. בינתיים סיימתי את בניין המעבדה, המכבסה ומקום השיכון לנשים.

פעם אחת, מאוחר בערב, הגיע משלוח לטרבלינקה. היינו אז כבר סגורים בצריפנו. הגרמנים והאוקראינים טיפלו איפוא בעצמם, בלי עזרתנו, בקורבנות. לפתע נשמע רעש, צעקות ויריות. יריות למכביר. לא זזנו ממקומנו, אך בקוצר רוח חיכינו לבוא הבוקר. כל אחד מאיתנו רצה לדעת מה קרה. למחרת הייתה הכיכר זרועה חללים. בשעת העבודה סיפרו לנו האוקראינים, **שהמשלוח לא נתן להוביל את עצמו לתאים**. הם פתחו איפוא בקרב נואש. ניפצו הכל מסביב וריסקו את תיבות הזהב שעמדו במסדרון התאים. הם אחזו במקלות ובכל הבא לידם והתגוננו. מאבק זה בין כוחות בלתי שווים לא ערך זמן רב. הכדורים נפלו בשפע וקצרו. עם בוקר הייתה כל הכיכר זרועה חללים. על יד כל אחד מהם היה מונח הכלי שבו התגונן. הם נפלו. השאר הוכנס לתאים. ההרוגים והחנוקים היו מרוסקים באופן איום. לאי אלה מהם קרעו חלקים מהגוף. עם עלותה שחר היה כבר לאחר ככלות הכל. המורדים הועלו באש. ואנו נוכחנו ברורות לדעת, שאין בשבילנו כל מוצא והצלה.

באותו פרק זמן החמירו את המשמעת, הקימו תחנת שמירה, הגדילו את המשמר ובמחנה מספר 2 הכניסו טלפון. חסרו לנו כוחות עבודה. התחילו איפוא לשלוח אנשים חדשים מהמחנה מספר 1. אולם אלה לא החזיקו מעמד. כולם חוסלו. הם שהו איתנו ימים אחדים וכשהגרמנים ראו, שאינם מסוגלים לעבודה, הרגום. הם חסו על מזון עבורם. בא אלי ה"שארפיר", נגר מומחה, גרמני מצ'כיה, אשר עלו כבר כתבתי. הוא התייעץ איתי איך לבנות מגדל צופים בעל 4 קומות, כמו שראה במיידאנק. לכשהסברתי לו הכל, היה מרוצה מאוד. הוא ביטא זאת על ידי הבאת לחם ונקניק. קבעתי מה היא כמות העצים והברגים הדרושה והתחלתי בעבודת הבנייה.

כשהייתי מתחיל בעבודה חדשה, ידעתי שחיי נתארכו לשבועות מספר. כל עוד יצטרכו בי לא ישמידוני. כשסיימתי את בנין המגדל הראשון, בא ה"האפוטשטורמפירר" ואף הוא גילה לי הוקרה רבה. הוא פקד להקים עוד שלושה מגדלים כאלה מסביב למחנה מספר 2. החריפו את השמירה על המחנה. בשום פנים אי אפשר היה לחדור ממחנה אחד לשני. שבעה אנשים קשרו קשר ובעזרת חפירה מתחת לאדמה רצו להימלט מהמחנה. ארבעה מהם נתפשו. במשך כל היום עינום באופן איום. דבר שהיה גרוע מהמוות בעצמו. עם ערב, כשכולם חזרו מהעבודה, ערכו מסדר ותלו אותם בפומבי. אחד מהם, מכל מוורשה, קרא לפני שהידקו את העניבה על צווארו: "הלאה היטלר! יחי העם היהודי!".

בינינו, העובדים, היו גם אדוקים מאוד. הם התפללו יום-יום. **הגרמני קארל**, מ"מ המפקד ציניקן, עקב אחרי חייה ומנהגיה של חבורה זו, צחק ולגלגל עליה. הוא הביא להם אפילו טלית ותפילין. כשהיה נפטר אחד הפועלים היה מרשה לערוך לו קבורה כדת וכדין ולהקים מצבה. אני מצדי יעצתי לא לעשות זאת, כי בין כך ובין כך יוציאו מקבריהם וישרפום, לאחר שישבעו במחזה זה. לא שמעו בקולי. כעבור זמן קצר נוכחו לדעת, שצדקתי.

כל החורף עבר בעבודה, עינויים ומוות של מילונים. בא האביב והרגשתי את חום קרני השמש.

היה זה בחודש אפריל 1943. החלו להגיע משלוחים מוורשה. אמרו לנו, שבמחנה מספר 1 נותרו לשם עבודה 600 איש מוורשה, מה שנתאמת. במחנה מספר 1 השתולל טיפוס הבהרות. החולים נרצחו. מהמשלוח הוורשאי הגיעו אלינו שלוש נשים וגבר אחד. הוא

היה בעלה של אחת הנשים. במשלוחים הוורשאים היו מתאכזרים במיוחד בנשים יותר מאשר בגברים. היו מוציאים נשים וילדים, מוליכים אותם אל האש, ולאחר שהמרצחים היו שבעים ממראה הנשים והילדים הנבעתים, היו הורגים אותם על יד המוקד ושורפים. מעשי פראות אלה ביחס לנשים וילדים היו מסדר היום. הנשים היו מתעלפות והיו סוחבים אותן כמעט מתות. הילדים אחוזי בהלה נוראה היו נופלים אל תוך זרועות אמותיהם. הנשים היו מבקשות רחמים ומרוב פחד היו עוצמות את עיניהן, כדי לשכוח לרגע איפה הן נמצאות. המרצחים היו מעקמים את פרצופיהם מרוב נחת רווחה והרבה, הרבה זמן החזיקו את קורבנותיהם במתיחות. בה בשעה שקבוצת נשים עם ילדיהן הייתה נהרגת, עמדו כבר נשים אחרות וחיכו לתורן. לא פעם היו התליינים תופסים ילד בוכה מזרועות אמו והיו משליכים אותו חי אל המוקד. באותו זמן היו צוחקים. קוראים לאמהות, שתקפוצנה בגבורה אל האש בעקבות ילדיהן, ולועגים לפחדן. עברתי אלפי מחזות מקפאי-דם כאלה.

מהמחנה מספר 1 שלחו אלינו עוד אנשים לעבודה. אלה היו אחוזי בהלה עד מאוד ופחדו לדבר איתנו. במחנה מספר 1 הייתה משמעת איומה. לכשנרגעו והסתגלו קצת, הסבירו לנו שבמחנה מספר 1 נקשר קשר ותפרו מרידה. כבר מתהווה שם משהו בראשיתו. רצינו לבוא בדברים עם אנשי המחנה מספר 1 אולם לא נזדמן לנו. מסביב מגדלים ומשמרות. התזונה במחנה שלנו שופרה. אחת לשבוע מרחץ ואפילו לבנים נקיים. הן הובאו נשים והוקמה מכבסה.

עם בוא האביב החלטנו להשתחרר או למות. באותו זמן הצטנתי וחליתי במחלת הריאות. את כל החולים היו הורגים בכדור או בזריקה, אולם אני, כפי הנראה, הייתי נחוץ להם. טיפלו בי איפוא בגבולות האפשרות. הרבה מאמצים השקיע בזה גם הרופא היהודי, יום-יום היה בודק אותי, מרפאני ומנחמני. מנהלי הגרמני, לפלר, היה מביא לי מזון: לחם לבן, חמאה, שמנת. כשהיה לוקח משהו מהמברחים, היה מתחלק בו איתי. האביב, חפץ החיים והעזרה פעלו את שלהם. בתנאים קשים אלה הבראתי והכרחתי להמשיך בעבודה. סיימתי את בניין מגדל הצופים.

יום אחד בא אלי ה"האופטשטורמפירר" בלוויית **מפקד המחנה ומנהלי לפלר**. הם שאלוני אם אוכל להקים "בלוקהאוז". היה זה צריך להיות בניין מעץ עגול אשר ישמש בית שמירה למחנה מספר 1, כשהתחלתי לבאר לו איך צריך לעשות זאת, העיר לחבריו, כי בין רגע הבינותי את כוונתו.

חומרי בניין לא היו. נאלצנו לנסר. דיברתי על לבם שיעשו את הגג מרעפים. את הרעפים יצרנו אנו בעצמנו. אז הקלתי על האנשים, הם הפסיקו לעבוד על יד הגוויית ועזרו לי. בנתי בניין זה במחנה מספר 2, באופן ארעי וקל לפירוק. הוא מצא חן בעיני כולם. ה"האופטשטורמפירר" ולפלר התפארו בפני חבריהם, שאין זה אלא מעשה ידיהם.

לאחר זמן היה צורך לפרק בניין זה ולהעביר למחנה מספר 1. הבנאי הרמן והנגר לא יכלו לפרק בעצמם בניין כזה. יותר קל היה להם לרצוח חפים מפשע, מאשר לעבוד. הם פנו שוב לעזרתו. זה היה לפני תוכניותיי. ניתנה לי אפשרות להגיע למחנה מספר 1 ולבוא שם בדברים עם חבריי לסבל. הייתה נחוצה לי עזרה בעבודה. היית יכול להסתפק בארבעה פועלים, אולם לקחתי שמונה. כשבאתי למחנה מספר 1 לא הכרתיו לגמרי. שרר שם ניקיון מוחלט והמשמעת הייתה איומה. למראה גרמני או אוקראיני היו כולם נבעתים. לא בלבד שלא דיברו איתנו, אלא אף פחדו להסתכל בנו. היו מורעבים, מעונים, אולם קיים ארגון חשאי, שפעל ביעילות רבה.

הכל היה מתוכנן. אופה אחד מוורשה, המקשר בין החברים, שמו היה **ליליזן**, עבד על יד הגדר במחנה מספר 1. אף איתנו קשה היה להתקשר. על כל שעל שמר גרמני או אוקראיני. הגדר הייתה מכוסה למכביר באילנות ומה ארבע מאחוריהם – לא ידע איש. פועלי המחנה הראשון היו תחת השוט ללא הפסקה. אנו בהשוואה אליהם, נהנינו מחופש גמור. הותר לנו לעשן בשעת העבודה ואך קיבלנו מכסת סיגריות. חרות זו ניצלנו למען מטרותינו. אחדים מאיתנו השתדלו לשוחח עם הוואכמאן (המשגיח) ולהפנות את תשומת לבו, ואחרים – לבוא בדברים עם אנשי מחנה מספר 1. וכך נכנסנו לתוך ועד הארגון החשאי, אשר הפיח בלבנו תקווה במידת מה של שחרור או מות-גיבורים. כל זה היה מסוכן מאוד בהתחשב עם משמרות כה ערים וביצור כה חזק. "חרות או מוות" זו הייתה שאיפתנו.

בינתיים סיימתי את הבניין. לאחר הגמר קיבלנו מה"האופטשטורמפירר" רום ונקניק. בשעת העבודה היינו מקבלים יום-יום תופסת של חצי ק"ג לחם.

בניגוד למחנה שלנו, גדל והלך הטרור במחנה מספר 1. שם שולט בפועלים **פראנץ עם כלבו**. הוא משסע אנשים חיים. כשהייתי פעם ראשונה במחנה מספר 1 ראיתי נערים אחדים בגיל 13-14. הם רעו אווזים ועסקו בעבודות זעירות אחרות. הם היו אהובי המחנה. במסירות מיוחדת טיפל בהם ה"האופטשטורמפירר", כאב ממש. הוא דאג להם ולא פעם היה מבלה במשחק איתם שעות שלמות. היה מלבישם בבגדים ההדורים ביותר. בעצם ידיו היה מאכילם, משקם ומלבישם. ילדים אלה נראו בריאים. הטיפול המיוחד, המזון המשובח והאוויר סייעו לגידולם. חשבתי, שהם יישארו בחיים, וכל רע לא יאונה להם. כשהגעתי כעת למחנה, עם כניסתי הרגשתי מייד בהיעדר הילדים. בחורים אלה, סיפרו לי שכאשר המפקד שבע מהם, דחה אותם מעליו והרגם.

לאחר סיום עבודתנו חזרנו למחנה מספר 2, מלאי תקווה להשתחרר. אולם ללא כל נתונים ממשיים, שוב ניתק הקשר. במחנה מספר 2 שרפו כבר במשך חודשים גוויות, אולם הן היו כה רבות עד כי אי אפשר היה להספיק. הביאו איפוא עוד שתי מכונות לחפירת גוויות. הוקמו כיבשנים נוספים והוגבר קצב העבודה. כל החצר הייתה מלאה מדורות ועל כל אחת בערו חללים. הקיץ היה בתוקפו ויקוד בקע מהתנורים. תופת. ראינו כאילו את עצמנו נשרפים על המדורות האלה. ציפינו בקוצר-רוח לרגע בו נפרוץ בכוח את השערים.

שוב הגיעו כמה משלוחים. את מקום מוצאם איני יודע. היו גם שני משלוחים פולנים. לא ראיתם חיים ואיני יודע איך נהגו בהם בעת שהתפשטו והובלו לתאים. הם הומתו בגזים יחד עם אחרים. בשעת העבודה הכרנו אותם על פי הגברים, שלא היו נימולים, ושמענו את המרצחים מדברים ביניהם, שהפולנים הארוכים לא יוסיפו כבר להתמרד. הנוער שלנו במחנה איבד כבר כל סבלנות ורצה להתחיל במרד, אולם זה היה בלתי אפשרי. עוד טרם ארגנו את ההתנפלות והבריחה, הקשר עם המחנה הראשון עוד טרם הושג. אולם לא עבר זמן רב ושוב יכולנו לבוא איתנו בדברים.

יום אחד אחר הצהריים ניגש אלי **מנהלי לפלר** ואמר, שה"האופטשטורמפירר" רוצה להוסיף דלת לבניין שבניתי ולמלאכה זו הוא מוסר לידי. הוא ציווני לרשום תוכנית. נתתי ל"האופטשטורמפירר" הסברות נוספות. הוא אישר הכל. הגשתי רשימה בדבר כמות החומרים הדרושים והתחלתי בעבודה. נאחזתי בזאת כטובע בחוט השערה. הבינותי, שזוהי האפשרות האחרונה לבוא בדברים עם הקושרים. הייתי ממציא תירוצים תכופים וחוזר למחנה מספר 1 ושם היינו מעבדים את התוכנית עם החברים. הללו עוד טרם נתנו לנו תשובה מוחלטת. הם רק ציוונו להחזיק מעמד, לבל נאבד את התקווה בציפייתנו. אצלנו במחנה בנו כעת תנורים, כלומר כיבשנים, כאילו זה היה דרוש להם למשך דורות. הנוער בראותו כל זה, השתוקק לפעולה. אף אנו אידנו את סבלנותנו.

במחנה מספר 2 התחלנו להתארגן בחמישיות. על כל חמישייה הוטל תפקיד משלה – השמדת חיל המצב הגרמני והאוקראיני, הצתת הבניינים, פילוס הדרך לבורחים וכו'. הוכן כל הדרוש למטרה זאת, כגון מכשירי רצח קהים, עצים בשביל גשרים וקטוני בנזין להצתה.

כתאריך להתחלת ההתקוממות קבענו את יום ה-15 ביוני. אולם מפאת חוסר אפשרות דחווה. כך קרה פעמים אחדות. נקבעו תאריכים שונים. ישיבות הוועדה המארגנת היו נערכות בצריפים. לאחר שהיו ננעלים, כשכולם היו ישנים, עייפים מהעמל והייסורים, היינו מתאספים בפינת צריפנו על המזרון העליון והיינו מקיימים את התייעצויותינו. את הצעירים כבלנו, היות והם היו מתפרצים מדי פעם בפעם ורצו לפתוח בפעולה בלתי מתוכנת. החלטנו לא לפעול בלי המחנה הראשון, כי זה היה עלול להיפך לכולנו למעשה התאבדות. במחנה שלנו היה קומץ אנשים, כי לא כולם היו מסוגלים לקרב. כפי שהזכרתי כבר היו המשטר והתזונה אצלנו הרבה יותר טובים מאשר במחנה מספר 1.

במחנה הראשון היו כ-700 פועלים ואצלנו כ-300. פועלי המחנה הראשון היו מורעבים עד מאוד, ונוסף על כך באו להם עוד עינויים ועונשים. הנוראיים שבהם היו בעד מסחר עם האוקראינים. הייתי עד ראייה למקרה שמצאו אצל אחד נתח נקניק. ביום לווהט כפתוהו אל עמוד וכך נאלץ לעמוד בלתי תנועה. היות והיה חזק החזיק מעמד ולא הסגיר את האוקראיני אשר איתו סחר.

עלי לציין, שאם נודע לגרמנים על אוקראיני שגנב, היו מכים גם אותו מכות נאמנות, ואילו ביהודים היו נוקמים אחר כך נקמת דמים. בגלל תנאי החיים הקשים האלה, היו האנשים מאבדים את כוחותיהם במהירות רבה. אז היה פראנץ מביאם אל המוקדים הבוערים והיה מענם על יד האש בצור הפראית, ואחר כך היה שם קץ לחיי המוכים והפצועים ומשליך אותם אל האש. במסיבות אלה הבינונו, שהמחנה הראשון יתמרד. בלעדיהם לא היינו יכולים לפעול מאומה. הכינונו איפוא את הכל, עמדנו דרוכים על המשמר וחיכינו לצו.

בינתיים זרמו להם "החיים" "כסדרם". ההמצאות השטניות לא פסקו. אנשי חיל המצב חשקו במשחקים ושעשועים. רק זה היה חסר להם. ערכו איפוא הצגות מאונס, קונצרטים, ריקודים וכו'. את ה"שחקנים" היו משחררים מעבודתם למשך שעות אחדות והם היו עורכים חזרות. בימי ראשון בשבוע היו מציגים "מחזות" תחת איום והגרמנים והאוקראינים היו באים להסתכל בהם. הנשים שרו במקלה תחת איומים. בתזמורת השתתפו שלושה מנגנים, שהיו נאלצים לנגן לאחד המיפקדים בכל יום, לאחר העינויים. בעת ההליכה לעבודה היו האסירים מוכרחים לשיר שירים יהודיים. לכבוד הצגה חדשה נתפרו תלבושות חדשות, אולם היא לא הוצגה בגלל מרידתנו וברירתנו המתוכנת.

מהשעה 12 עד 1 היו הגרמנים אוכלים ארוחת צהריים. היהודים היו עומדים אז בחצר על יד חדר האוכל והיו מוכרחים להנעים להם את סעודתם בזמרה ובמוזיקה. אלה שהשתייכו ל"מקהלה", עבדו קשה כשאר האסירים, אלא שהיו להם שעות מיוחדות קבועות לשירה ונגינה. בכלל השתעשעו הגרמנים עם קומץ האנשים שנשארו בחיים באופן מצויין. הם היו מלבישים אותם כלצים והיו מחלקים להם תפקידים כאלה, אשר אף אותנו מרי הנפש היו מביאים לידי צחוק.

על יד שער צריפנו עמד זקיף יהודי, שנבחר על ידי הגרמנים. הלבשוהו צ'רקסית, במכנסיים אדומים, מקטורן צר ועל החזה משני הצדדים קלעים מעץ וכובע פרווה גבוה, הוא החזיק רובה עשוי עץ, אילצוהו להופיע בפנינו במעשי ליצנות וריקודים עד איבוד הכוחות. ביום ראשון בשבוע היה מחליף את לבושו בבגד לבן מבד עם פסים אדומים. לעיתים קרובות היו משכרים אותו והיו משתעשעים בו. בשעות העבודה אסור היה לאף

אחד להיכנס לשטח הצריפים, הוא שמר אז איפוא על השער. שמו היה **מוריץ** מוצא מצ'נסטוחוב.

קורבן שני כזה, היה זה שכינוהו "שייסמייסטר". הלבישו אותו בבגדי חזן, נאלץ לגדל זקן. על צווארו תלוי היה בפתיל שעון מעורר גדול. תפקידו היה להשגיח על השעון עת נכנס מישהו לבית הכיסא, שם אסור היה לשהות יותר משלוש דקות. שמו של קורבן זה היה **יולין**. גם הוא היה מצ'נסטוחוב, לשעבר בעל בית חרושת למוצרי מתכת, מספיק היה להסתכל בו כדי לפרוץ בצחוק. מוריץ היה מקבל את כל חסדיהם בכנות ולא הבין עד כמה ראוי הוא לרחמנות. ואילו יולין היה איש שקט ומיושב בדעתו. כשהיו מתחילים להרקידו, היה מתייפח מר, גם על יד התנור היה בוכה. לבושו, מראהו ותפקידו בלבד עוררו את המרצחים להתאכזר ולהתקלס בו.

אני הייתי נשאר במשך זמן רב במחנה מספר 1 בזמן העבודה ובערב הייתי חוזר למחנה מספר 2. הייתה בידי אפשרות להתקשר בנקל עם מכיני המרד במחנה מספר 1. שמרו עלי פחות מאשר על אחרים והתייחסו אלי יחס טוב. קרה שהאוקראינים היו מוסרים לי אי-אלה דברים שלהם, כי ידעו שאותי לא יבדקו. המנהל בעצמו היה מביא לי מזון והשגיח, שלא אחלק חלק ממזונותי לאחרים. אף פעם לא החנפתי להם. כשהייתי משוחח עם **פראנץ**, לא הייתי מסיר את הכובע. אסיר אחר היה נהרג בעד זה בו במקום. הוא לחש לי עם באוזניי בגרמנית: כשאתה מדבר איתי, זכור שעליך להסיר את הכובע. בתנאים אלה היה לי חופש תנועה כמעט שלם ושוחחתי על כל הדרוש. אלי היו נלווים תמיד גם אי-אלה אנשים.

כבר מזמן לא הגיעו משלוחים לטרבלינקה. פעם כשעבדתי ליד השער, הרגשתי בשינוי במצב רוחם של חיל המצב הגרמני והאוקראיני. ה"שטנאבסארפירר", בגיל קרוב לחמישים, נמוך, בעל הבעת פנים של רוצח, יצא את השער פעמים אחדות במכונית. והנה נפתח השער ומובילים משלוח של צוענים. היה זה המשלוח השלישי של צוענים. במשלוח הזה היו כאלף צוענים, כמאתיים גברים, השאר נשים וילדים. מאחוריהם על עגלות כל הרכוש שלהם. סמרטוטים מלוכלכים, כלי מיטה קרועים וכל מיני חפצים של אנשי עוני. הם באו כמעט לגמרי בלי שמירה. הובילו אותם רק שני אוקראינים בתלבושת גרמנית. אלה השניים, שהביאו את המשלוח, לא ידעו את כל האמת. הם רצו לסדר את הכל באופן פורמאלי ולקבל שובר. לא נתנו להם להיכנס אפילו למחנה. בבת-צחוק של לעג קיבלו את דרישותיהם. הם שמעו מהצד מהאוקראינים, שהביאו קורבנות למחנה-מוות. הם החווירו, לא האמינו ודרשו שוב לפתוח את השער. ה-0.0.0. – שטאבסארפירר יצא אז ונתן להם מעטפה סגורה. בזה הסתלקו. את הצוענים המיתו, כמו את כולם, בגדים ואחר כך שרפו אותם. מוצאם היה מבסרביה.

היה סוף החודש יולי. הימים היו ימי שרב חמים. קשה ביותר היה לעבוד ליד הקורבנות. נדפו מהם ריחות איומים. האנשים, שהיו חוזרים מהעבודה, לא יכלו לעמוד על רגליהם. שבעים וחמישה אחוז של הקורבנות כבר נשרפו. עכשיו יש ליישר את האדמה ולסדר כך, שלא יישאר שום סימן לפשע הדמים. האפר שותק. התחילה איפוא עבודת מילוי הקברות, שהיו כבר ריקים, בעפר. שפכו שמה גם את האפר של השרופים, כשהוא מעורבב בעפר, כדי לטשטש את העקבות. נוצר שטח, שצריך היה להשתמש בו. מסביב לשטח הקימו גדר תיל. סיפחו לשטח הזה עוד שטח מהמחנה השני לשם נטיעת מטעים. נעשה ניסיון לנטוע דבר-מה בשטח, שבו היה האפר. נוכחו שהאדמה פורייה. בגנים נטעו תלתן שגדל יפה. כשגמרו לחפור כשבעים וחמישה אחוז מהקברות, שרפו את כל הגוויות, יישרו את הקרקע, נטעו שם מטעים והקיפו את השטח בגדר תיל, שכוסתה בענפים של עצי אורן, הם היו גאים מאוד על כך, שיכלו להוציא לפועל את הדבר וסברו, שהם ראויים לשעשוע צנוע. השעשועים התחילו בזה, שהפכו את מכונת החפירה, שחדלה לעבוד. המכונה נראתה כמגדל המתרומם גאה לשחקים. ירו לכבוד המאורע

ואחר כך ניגשו לשתייה. שתו, התלוצצו והשתעשעו. גם אנחנו נהנינו קצת: העבודה הופסקה לימים אחדים. עכשיו היינו כבר לגמרי בטוחים, שקצנו קרוב. עשרים וחמישה אחוז של קברות ואנחנו – היינו העדים היחידים של מעשי הפראות האלה. החזקנו את עצמנו בכל זאת וחיכינו בסבלנות לשחרור.

הייתה לי עבודה בלי הפסק במחנה מספר 1. מגדל אחר עבר למחנה מספר 1. על ידי העברת שטח מסויים מהמחנה מספר 2 למחנה מספר 1. צריך היה לפרקו ולהעבירו למחנה מספר 2. את העבודה עשיתי עם האנשים שלי. עמדתי איפוא בקשר עם חברי לסבל במחנה מספר 1 בעניין הכנת המרד.

אחרי הפסקה בעבודה במשך ימים אחדים, התחילו לחפור את שאר הקברות ולשרוף את עשרים וחמישה אחוז הקורבנות שנשארו. כפי שצינתי היו אז ימי שרב. כשהיו פותחים בור, היו מגיחים ממנו אדים נוראיים. פעם אחת, לשם שעשוע, הטילו התליינים חפץ בוער אל תוך קבר חפור. תיכף ומייד החלו לבקוע ממנו תמרות עשן שחור והאש דלקה במשך כל היום. לבורות מסויימים היו כמובן מטילים את האנשים תיכף ומייד לאחר הרעלתם, כשגופותיהם עוד טרם נתקרו. הם שכבו צפופים זה לצד זה וביום חם כשהבור היה נפתח היה האד פורץ כמו מדוד. פעם, בעת עריכת הגוויות על המדורות, ראינו יד, שבלטה כלפי מעלה, כל האצבעות היו מכווצות, רק האצבע המראה נשארה זקופה ובלטה למעלה, כתובעת את המרצחים לבית דין של מעלה. היה זה מקרה "רגיל", אולם כולם היו נרגשים. אף תליינינו החווירו ולא גרעו עיניהם ממחזה האימים. כאילו באמת פעל כאן איזה כוח עליון. הרבה, הרבה זמן בלטה היד הזאת. חלק מהמדורות הפך לאפר, אך היד הזאת המושטת כלפי שמיים תבעה את הדין. מקרה פעוט זה העכיר למשך רגעים מספר את מצב רוחם של כל המרצחים.

המשכתי לעבוד במחנה מספר 1 ובליילה הייתי חוזר למחנה השני. בניתי גדר מעצי לבנה. הייתה זו גדר נמוכה מסביב לגן פרחים. בגן זה היו גם ציפורים וחיות. מסביב היה יפה ושקט. הוקמו ספסלי עץ למנוחה בשביל הגרמנים והאוקראינים. שקט ודממה שרו במקום זה, אך אוי ואבי, היה זה מושב התייעצויות-תופת, שבהן לא דנו אלא על עינויים.

לעיתים קרובות היה מסתכל מרחוק בעבודתי מפקד המחנה הראשון. לשוחח איתנו היה אסור. לעיתים היה זורק לי בחשאי כמה מילים. הוא היה יהודי כבן 45. גבוה וחביב. שמו היה **גאלבסקי**. מוצאו מלודז'. לפי מקצועו היה מהנדס. הוא מונה ל"מפקד" באוגוסט 1942, כשהוקמו ה"שלטונות" היהודיים. היה הדופק החי של כל פעולת הארגון, היות ולא ידע להתנבל כאחרים וראה את עצמו אך ורק כאחד מאיתנו האומללים, הוכה ועונה לעיתים קרובות יחד עם האחרים.

באותו רגע שניגש אלי, ברצותו לבוא איתי בדברים, חזר מצינוק. בהיותו בצינוק, היה יוצא ממנו בבוקר פעם אחת ביום, כדי להוציא את הקתון עם מי השופכין ואחר זה היה חוזר למאורתו האפלה. הוא ניצל רגע, שבו לא היה אף אחד על ידינו ודרש באופן תקיף ומוחלט, שהנוער יתאזר בסבלנות, כי מתקרבת שעת הגאולה. הוא חזר לפני על זאת פעמים אחדות בצורת ציווי. חשבתי שאכן זוהו המועד האחרון ושמתיקרב הקץ. עם ערב, אחרי חוזרי מהעבודה, כינסתי אסיפה ובדקנו, אם הוכן הכל כראוי. כולם היו מתוחים. הלילה עבר ללא שינה. חזינו את עצמנו כבר מאחורי שעריה שלתופת זו. ובינתיים גבר החום עד בלתי נשוא.

מפאת השרב, קשה היה לעמוד על הרגליים. לזה נוספו האדים והיקוד האיום, שבקעו מהתנורים. מענינו החליטו איפוא שנעבד מ-4 בבוקר עד 12 בצהריים. שוב היינו אובדי תקווה להיחלץ. אולם גם לזאת נמצאה עצה. הסברנו להם, שניטיב לעשות, אם נחיש את שריפת הגוויות ושישנם מתנדבים, אשר יסכימו להאריך את עבודתם עבור מנת לחם נוספת. הם ניאותו, קבענו שתי משמרות. מ-12.00 עד 15.00 ומ-15.00 עד 18.00.

בחרנו באנשים המתאימים ויום, יום ציפינו לאות. מאחורי שטח צריפנו הייתה באר, שהיית המספקת מים למכבה ולמטבח. ניצלנו אף "פשפש" זה, השמור על ידי זקיפים. לעיתים קרובות היינו ניגשים לקחת מים, בלי צורך לכך, כדי שיתרגלו לראותנו עוברים שם.

בימים אלה לא הגיעו כמעט כל משלוחים. היו הריגות של יהודים בודדים. הן לא יכלו תלוינו לשבת באפס מעשה.

יום אחד – כולם שוב במצב רוח טוב. הנה יחזרו למלאכת הרצח, יש להם קורבנות, הגיע משלוח מזורז, שצריך היה כביכול לצאת לחו"ל. אלה היו אנשים אמידים. ניכר היה בהם השובע. היו ביחד כ-1,000 נפש, גברים, נשים וילדים. הבינונו, שזה ומשלוח אנשים, ששילמו מחיר גבוה, כדי שיובילום למקום בטוח. לקחו מהם את הכל, בוורשה שיכנו אותם. כפי שנודע לנו אחר כך, במלון המפואר "פולסקי" ברחוב דלוגה ובטרבלינקה חיסלו אותם. על פי תעודותיהם הכרנו מי ומי הם, כי עבדנו במיון החפצים. הם הושמדו כמו כולם.

הובאו כמו כן משלוחים מחוץ לארץ. אמרו להם, שהם מובלים להעברה לטרבלינקה והללו בתחנונות היו מוציאים את ראשיהם מהקרונות והיו שואלים בשקט גמור עם עוד רחוקים הם מטרבלינקה. התאוו העייפים להגיע למחוז חפצם כדי שינוחו מתלאות הדרך. **הגיעו. לא הספיקו להיבהל ולהידהם וכבר הלכו למנוחת עולמים. היום צומחים פרחים על אפרם.**

לאחר משלוח זה הגיע משלוח ממקום העונשין בטרבלינקה. היו כ-500 נפש. כולם חצי-מתים. מיוזעים, תשושים ופצועים. בהסתכלך בהם, נדמה לך כי בעצמם הם מבקשים כבר על מותם. הם נהרגו ככל שאר האנשים.

היינו קרובים כבר לקץ ייסורינו. מועד הגאולה הלך והתקרב. בימים ההם נשלח למיידאנק מנהלי **לפלר**, שנהג בי כה יפה והוא רצה בתוקף לקחת אותי עמו. נמצאתי במצב נורא. ידעתי, שהמוות האכזרי אורב לכולנו. פסק הדין הוצא. אם אגיע למיידאנק, לא אוכל שם בתנאים חדשים לפלס לי דרך אל הדרור במהירות כה רבה. זמן רב יחלוף עד אשר אכיר את האנשים החדשים ואת המסיבות החדשות. אולם בחירת המקום לא הייתה תלויה בי.

נאלצתי עוד להתחפש כשבע רצון על כך שלפלר ציין אותי לטובה. למזלי לא הירשה ה"האופטשטורמפירר" לקחת אותי מפה. הוא היה זקוק לי לעת עתה. גם לי זה היה נוח מאוד. באותו פרק זמן קצר פקדו עלינו, לא ידוע בגלל מה, לכתוב מכתבים. היו גם תמימים בינינו, שעשו זאת. לא כולם, כמובן. אחר כך ראיתי במו עיניי איך ששרפו מכתבים אלה. אם היה זה מתוך קפריזה, שעשוע, או משהו אחר, אינני יודע.

התאריך הסופי והמוחלט למרידה נקבע ליום ה-2 באוגוסט. הרגשנו, שתאריך זה בטוח. שמנו עין בכל, אם הוכן הכל, ואם האנשים זוכרים את תפקידיהם. קרה כך, שבמשך ימים אחדים הספקתי לבוא למחנה מספר 1. בניתי בית על שמונה פינות עם גג תלוי, הדומה לבית השמירה, כדי לחפות בו על הבאר. בניתי בית נע, הניתן להתפרק, במחנה מספר 2, ואחר כך היה עלי להעבירו למקום קבוע במחנה מספר 1. זה גרם לי לקוצר רוח, כי לא יכולתי לבוא בדברים עם המחנה הראשון והתאריך הסופי הלך והתקרב.

יום ה-2 באוגוסט 1943 היה יום לווהט. השמש זרחה וקרניה התגנבו אל תוך צריפינו דרך חלונות הכלא הקטנים והעלובים. לא עצמנו עין כל הלילה. השחר מצא אותנו על רגלינו. כל אחד חש בחשיבות הרגע. חשבנו על החופש. הכל נמאס כבר. רק נקמה בתלוינים וחופש. אני עצמי חלמתי כמה היה טוב להירדם אי שם בחורשה ולהינפש. כעת הוברר לנו מה קשה הוא התפקיד אשר עלינו לבצעו.

כפי שהזכרתי – מסביבנו מגדלי צופים ועליהם משמרות מזויינים. על כל צעד ושעל גרמני או אוקראיני מזויין.

אנו, בשעה 12 בצהריים. כלואים בשטח הצרפי. כל המחנה מוקף שוחות וגדרות רבות. למרות זה נגדשה כבר סאת העינויים ומחזות האימים. רצינו לגמור עם זה. אני הצגתי לי כמטרה לתאר את זאת. לשרטט את תוכנית מקום הרצח ולהראותו לעולם. זה הוסיף לי כוחות למאבק עם השטן. ולכשהטלתי על עצמי תפקיד כללי זה, הוקל עלי ל שאת את הסבל. כעת חשתי שאצא חופשי ושלם ממסכת זאת. באוויר הורגשה הסערה המתקרבת. כולם במתיחות עצומה. הגרמנים והאוקראינים אינם מרגישים כלום. הם, משמידי המיליונים, בעלי הניסיון הרב – והיום יפחדו מפני קומץ אנשים כה דל? הם מוציאים פקודות ואנו מצייתים כרגיל. אבל אנחנו, חברי הוועד, שרויים באי שקט, חסרים לנו פרטים. אין אנו יודעים עוד את השעה. אני מתרוצץ כמו טורף. אני עובד, עושה הכל, אולם לבי מלא פחד נורא, פן לא נשיג את הקשר ונמות מות-נבלים.

מצאתי דרך להתקשר עם המחנה מספר 1. מנהלי, **לפלר**, איננו כבר, ישנו חדש. את שמו איני יודע. אני מכנהו בשם "החולצה החומה". הוא נהג בי יפה מאוד. אני ניגש איפוא אליו ומבקש קרשים. מחסן הקרשים נצא במחנה הראשון. הוא אינו רוצה להפסיקני בעבודתי ולכן הוא הולך עם אחרים. מביאים קרשים. אני סוקרם, מודדם ואומר, שאינם טובים. לדאבוני נאלץ אני ללכת בעצמי ולבחור. אני מעקם את פניי, כאילו זה לא נוח לי. הולך עם המנהל אל המחסן וכולי רועד מהתרגשות, מרגיש אני, שאם לא אנצל הזדמנות זו ואבדנו. אני כבר במחנה מספר 1. אני מסתכל מסביבי, אי שקט. האם אוכל למלא תפקיד כה קשה. על ידי עוד שלושה אנשים. על המחסן שמר יהודי כבן 50, ממושקף. איני יודע עליו ולא כלום כי הוא היה במחנה מספר 1. הוא השתייך לקושרים. שלושת עוזריי שוחחו עם המנהל הגרמני ואני בחרתי קרשים, כביכול. במכוון התרחקתי מעל כולם וביררתי בלי הרף בין הקרשים. פתאום שומע אני, שמישהו לוחש באוזניי: היום, באופן מוחלט ב-5.30 אחר הצהריים. אדיש פונה אני אחורה ורואה לפניי את היהודי שומר המחסן. הוא חוזר עוד פעם ומוסיף: "ייתן אות". אני משפשף את עיניי ואיני מאמין לעצמי.

אני לוקח בקדחתנות את הקרשים אשר תחת ידי ופוקד על חבריי לקחת אותם. אני הולך לעבודה. אני רועד, פוחד אני פן יכירו התרגשות בפניי. כך עבר הזמן עד השעה 12. ב-12 חזרו כולם מהעבודה. שוב התייעצות הוועדה שלנו. אנו מוסרים הכל לידיעתה. אני מבקש את כולם, שיישאו שקטים ויזכרו את תפקידיהם. הנוער כולו דרוך. בהסתכלי בחבורתנו מתחיל אני להאמין בניצחון. אנו בוחרים במתנדבים לעבודה אחרי הצהריים. לקבוצה הראשונה בחרנו בחלשים ועלובים, שלא יהיה להם למלא כל תפקיד. קבוצה זו חזרה בשעה 15.00 מהעבודה, אז הלכו מתנדבינו. מספרם 30. החסונים, האמיצים והחזקים ביותר. עליהם הוטל התפקיד לפלס את הדרך לבורחים. נוסף על כך נבחרו אנשים מתאימים בשביל הבאר.

בהתקרב השעה 17.00 היית התצרוכת גדולה של מים. השער המוביל לבאר נפתח כולו והגדילו את מספר נושאי המים. אלה שעבדו על יד החללים לבשו רק אוברוולים (סינורים) מסומנים. בגלל לבישת בגדים היו סופגים 25 מלקות. אותו יום לבשו בגדים מתחת לאוברוולים. לפני הבריחה נאלצו להוריד את האוברוולים לבל יכירום. אנו נשארנו בצרפי, הצטופפנו ואחד הסתכל בפני חברו. כל רגע הזכיר אחר, שהמועד מתקרב. קשה לתאר מה שהתרחש בקרבנו. בלבנו נפרדנו מעל מקום זה, בו נח אפר אחינו. כאב וייסורים ריתקונו למקום זה, אשר כה רבים, חפים מפשע הושמדו בו, ואנו החיים מתאווים עוד לברוח ממנו. מחנות גדולים, תהלוכות-מוות ניצבו ברורות לנגד עיניי וקראו לנקמה. אנו יודעים מה בלעה פה האדמה. אנו העדים היחידים לכך. דוממים נפרדנו מעל משרפות עמנו והבטחנו, שמדמיו יקום הנוקם.

אנו ניתרים מהמקום. כל אחד אף לתפקידו הקבוע מראש. הכל בוצע בחריצות. על הפעולות הקשות נמנתה הורדת האוקראינים ממגדלי התצפית. לו היו הם ממטירים עלינו כדורים מלמעלה, לא היינו יוצאים חיים. הייתה להם משיכה שיגעונית לזהב ובלי הרף סחרו עם היהודים. כשנשמעה הירייה ניגש אחד היהודים למגדל והראה לאוקראיני מטבע זהב. הלה שכח לגמרי, כי שומר הוא, השאיר את מכונת הירייה וקפץ מהר למטה כדי להוציא את האוצר מידי היהודי. מהצד ארבו לו שני יהודים אחרים. הם תפשוהו לפתע, הרגוהו ולקחו את נשקו. את שומרי המגדלים חיסלו חיש מהר. כל מי שנפגש בדרך, נהרג.

ההתנפלות הייתה פתאומית. הם לא הספיקו להתמצא, וכבר הייתה דרך פתוחה בשבילנו. מתחנת השמירה הוצא הנשק וכל אחד לקח כל מה שיכול. תיכף ומיד אחרי הישמע הסיסמה הרגו את הוואכמאן (הזקיף) על יד הבאר ולקחו את נשקו. יצאנו כולנו מהצריפים. כל אחד תפס את עמדתו. במשך כמה דקות עמד הכל בלהבות.

את תפקידנו הקדוש מילאנו בקפדנות. אני אחזתי בנשק והרבצתי אש מסביב למכביר. כשראיתי שהכל בוער תפשתי קרדום, משור והתחלתי לברוח. ברגע הראשון שלטנו במצב. אולם חיש מהר התחילו לרדוף אחרינו מכל הכיוונים: ממאלקיניה, קוסוב ומטרבלינקה-קארנה.

כשראו שם אש ושמעו את היריות, יצאו לעזרה. מטרטנו הייתה לברוח ליער. היער הקרוב היה מרוחק מאיתנו 8 ק"מ. רצנו דרך ביצות, שדות ובורות. על כל צעד ושעל ירו אחרינו. כל רגע היה יקר. רק להגיע ליער, שמה לא ייכנסו המרצחים. ברוצי במלוא כוחי קדימה, כשנדמה לי שניצלתי, שמעתי מאחוריי: "עמוד!".

הייתי כבר תשוש כוח. למרות זאת החשתי את ריצתי. רואה אני, שהיער קרוב מאוד, צעדים מספר, כמעט. אני מאמץ את כל רצוני להמשיך. פתאום שומע אני קול נפץ ובאותו רגע חש אני כאב חזק בגבי השמאלי. אני פונה אחורה. לפניי **ואכמן (זקיף) מטרבלינקה-קארנה**. הוא מכוון שוב אלי מאקדחו, מספר 9, אוטומטי. אני מתמצא יפה בנשק. ראיתי שאקדחו נעצר. שלפתי קרדום מחגורתי ובכוונה האטתי את צעדיי. האוקראיני התקרב אלי וצעק באוקראינית: "עמוד, פן אירה!" התקרבותי אליו ובקרדומי בקעתי לו את חזהו השמאלי. הוא נפל לרגליי בצעקה: י. טוואיו מ...!" הייתי חופשי ופניתי במרוצה היערה. לכשעברתי כברת דרך הגונה, ישבתי בין השיחים. מרחוק נשמעו יריות לרוב. הכדור לא פצעני. וראה זה פלא! הוא חדר עד גבי ורק חבט בו, בהשאירו סימן בלבד. נחתי יחיד, לבדי. [6]

אליאב מרדכי [כינוס וערך]: **"אני מאמין"-עדויות על חייהם ומותם של אנשי אמונה בימי השואה**, מוסד הרב קוק, תשמ"ח-1988.

ארד יצחק: **מבצע ריינהארד- בלז'ץ, סוביבור, טרבלינקה**, עם עובד, תשמ"ח-1988.

ארד יצחק: ערך **טרבלינקה**, האנציקלופדיה של השואה, כרך ג, עמ' 523-528, ספרית פועלים, תש"ן-1990.

ארד יצחק: **הפתרון הסופי- התגבשות מזימת ההשמדה ומבצע ריינהארד**, משרד החינוך והתרבות, מרכז ההסברה - שירות הפרסומים, תשנ"א.

ארד יצחק: **השמדת יהודי ברית המועצות בתקופת השואה בשטחים שנכבשו בידי הנאצים**, משרד החינוך והתרבות, מרכז ההסברה - שירות הפרסומים, תשנ"א-1991.

ארד יצחק: **טרבלינקה אובדן ומרד**, עם עובד, תשמ"ג-1983.

ארד יצחק, גוטמן ישראל, מרגליות אברהם [עורכים]: **השואה בתיעוד**, מבחר תעודות על חורבן יהודי גרמניה ואוסטריה, פולין וברית המועצות, יד ושם, תשל"ח-1978.

בית המשפט המחוזי [ירושלים]: **מדינת ישראל נגד איוון (ג'והן) דמיאניוק, הכרעת הדין**, אייר תשמ"ח, אפריל 1988. [תיק פלילי 373/86]

בן-נפתלי איה, טרסי אניטה: **טרבלינקה**, קובץ מקורות לחטיבה העליונה, משואה-המכון ללימודי השואה, תשמ"ז-1987.

גרי מרטין: **בשם כל בני ביתי- נרשם ע"י מקס גאלו** [תרגום: אהרון אמיר], וידנפלד וניקולסון, תשל"ג-1972.

גרינברג תנחום: **המרד בטרבלינקה - קטעי עדות**, ילקוט מורשת, גיליון ה חוברת 5, עמ' 59-64 אפריל 1966.

וילנברג שמואל: **המרד בטרבלינקה**, ילקוט מורשת, גיליון ה חוברת 5, עמ' 25-228 אפריל 1966.

וילנברג שמואל: **מרד בטרבלינקה**, משרד הביטחון-ההוצאה לאור, תשס"ו-2006.

ויינשטיין אדי: **פלדה רותחת, סיפורה של בריחה מטרבלינקה**, יד ושם, תשס"א-2001.

קלויזנר ישראל [עורך]: **מפרשת השואה, ג-ד, מחנות ההשמדה בפולין**, ועד ההצלה של הסוכנות היהודית לארץ ישראל/ראובן מס [אופק], תש"ז-1947.

שפטל יורם: **פרשת דימניוק, עלייתו ונפילתו של משפט ראווה**, הוצאת אדם 1993.

טרבלינקה – באתר האינטרנט של "יד שם":

http://www1.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%201301.pdf

* תמונת שער הביטאון מארכיון בית לוחמי הגטאות.

1. בית המשפט המחוזי [ירושלים]: מדינת ישראל נגד איוון (ג'והן) דמיאניוק, הכרעת הדין, עמ' 109-48.
2. ארד יצחק: מבצע ריינהארד- בלז'ץ, סוביבור, טרבלינקה, עמ' 61-54 .
3. קלויזנר ישראל [עורך]: מפרשת השואה, ג-ד, מחנות ההשמדה בפולין, עמ' 161-149.
4. מדבריו של ל" פיינגולד, בתוך מ.אליאב: "אני מאמין", עמ' 115-116.
5. קלויזנר ישראל [עורך]: מפרשת השואה, ג-ד, מחנות ההשמדה בפולין, עמ' 172-162.
6. קלויזנר ישראל [עורך]: מפרשת השואה, ג-ד, מחנות ההשמדה בפולין, עמ' 207-172.